
McGill University Library
3 102 621 413 0

افكار جديده كتبخانه‌سی

جلال نوری

قره تهلكه

— بر مدافعه نامه‌در —

صاحب وناشری : جمعیت كتبخانه‌سی

فیاتی ۱۲ بچق غروشدر

باب عالی ابو السعود جاده‌سنده ثقافت مطبعه‌سی نومرو ـ ٥ ـ

درسعادت

١٣٣٤

افکار جدیده کتبخانه‌سی

جلال نوری

قره تهلکه

— بر مدافعه نامه‌در —

صاحب وناشری : جمعیت کتبخانه‌سی

باب عالی ابوالسعود جاده‌سنده نفاست مطبعه‌سی نومرو ـ ٥٥

درسعادت

١٣٣٤

فتح کلام

بوندن تقریباً برسنه اول ، [ادبیات عمومیه مجموعه‌سی] ایله نشر ایتدیکم اسکی وعثمانلیلردن مقدمکی ترکلره دائر برسلسلهٔ مقالات اوزرینه ، کونك برنده ضیا کوك آلپ ، آغااوغلی احمد ، جلال ساهر ، کوپریلی‌زاده فؤاد ، یحیی کمال ونام میمنت اتسامی فراموشٌ کردهٔ عاجزانه‌م اولان برمنشیٔ بنام‌امضالرینی حاوی برپروتستو نامه بلااستثنا هرغزته ایله انتشار ایتدی . بونك اوزرینه تحریك ایدیلن دائرهٔ عائده‌سی ، مجموعه‌یی قاپاتدی ومطبوعاتك قانون اساسی ایله مؤید حریتی بر ضربه‌یه اوغرادی . آره‌دن برقاچ آی کچدی ، صدر حریت پرور طلعت پاشا مجموعه‌یی تکرار آچدی .

ضربه ناتمام قالدیغندنمی ، نه‌دندر بیلم ، استاد محترم ضیا کوك آلپ بك افندی [قره‌تهلکه] عنوانیله بربند یازوب بتون مسلك ومشرب فکرمه برضربه ایندیرمك ایسته‌دی . غریبدرکه ، بودفعه‌ده محرر‌الکارنده بولوندیغم [اقدام] ، [آتی] غزته‌لری ، نه‌ده [ادبیات عمومیه مجموعه‌سی] سکتهٔ تعطیله اوغرامه‌دی . ایرتسی کون ضیا بك افندینك خویشان کندیسنی مدافعه ایده‌جکارینه [صباح] غزته‌سی بیله بومسئله طولاییسیله استاد مشارالیهه تعریض ایتدی .

بن بوکبی تحریکاته همیشه‌برر طبیعتده یارادلامشم ، صوصمقده ایدن کلز . اعتدالی‌ده سه‌ومز دکلم . پروتستو وشدت معتادم اولمیان امورد‌ندر . نشر ایتدیکم بعض مقالات ، کاملاً ، ضیا کوك آلپ بك افندی‌یه جوابدر . ایشته بوکون بونلری رساله شکلنده باصیه‌ورم . ضیا بك افندینك ذاتلری عندمده‌پك عالیدر . لکن مسلکارینی ، اجتهادلرینی . هله سانسورك اجرای احکام ایتدیکی زمانده آلدقلری وضعی بکنمم . ایشته ، صحائف آتیه‌ده

اوقویه‌جغمز افکار و مطالعات هپ « قره تهلکه » استنادی اوزرینه - سانسور آلتنده - یازلمش بر منظومهٔ افکاردر .

هر ایکی تجاوزدن طولایی معلم‌و قره‌قارشی اصلا گوجنمدیگمی بیان ایدرم . « هرشیئی بیلمك ، هرشیئی خوش گورمکدر . » دیه برسوز وار . کذا برسوز دها وار : « حکیم اولمش که جریان حادثات مواجهه‌سنده نه گولر ، نه ده آغلار . » ادعای حکمت ایتمیورم ؛ لکن اثر حکمایه اقتفا ایتمه‌یی اقوم مسالك بیلیرم . حیاتنده بردن‌زیاده اجتهاددگیشدیرن‌مدرس عالیقدرك عقیده‌م وشخصم حقنده‌کی فکرلرینی‌ده تبدیل ایده‌جکنه اعتماد ایتمك ایسته‌رم .

جلال نوری

اقدام مطبعه‌سی ١٢ حزیران ١٩١٨

ایکی تهلکه

یکی مجموعه ایله انتشار ایدن « ضیا کوك آلپ » بکك مقاله‌سیدر :

« بو مبارك ئولکه‌یه ، دائما یابانجی ملتلردن بیوك ضررلر کلمشدر . برزمان ، مملکتمزده‌کی انکلیز تشکیلاتی باشلرنده « فیچ موریس » اولدیغی حالده ، مضر پروپاغاندا یاپارلر ، تهلکه‌لی برجریانك حصوله کلمه‌سنه چالیشیرلردی : بوفلاکتلی جریان « قاره تهلکه » نامنی ویره‌بیله‌جکمز ارتجاع حرکتیدی .

شیمدی‌ده روسیه‌ده دوغان باشقه برجریان ــ که تهلکه‌جه اوته‌کندن آشاغی دکلدر ــ شرق وشماله‌کی تورك قرده‌شلریمز ایچون ، داها بوکوندن قورقونج برفلاکت اولدیغی کبی ، یارین تورکیا ایچون‌ده بیوك بر بلا اوله‌جقدر . بوایکنجی جریان‌ده « قیزیل تهلکه » نامنی ویره‌بیله‌جکمز « بولشه‌ویکی » ذهنیتیدر .

حسین جاهد بکك ، مطبوعات قونغره‌سنده ایراد ایتدیکی نطقده بوتون مطبوعاتی « فکر ارتجاعی » نه قارشی اتحاده دعوت ایتمه‌سی تام زماننده یوکسلمش ملی برندادر . اوت ، بو کون ، کرك شمالدن کلن « قیزیل تهلکه » یه قارشی ، کرك « فیچ موریس » لر مملکتمزده هنوز یاشایان روحانیق طرفندن هر کون کوروکلنن « قاره تهلکه » یه قارشی تنظیماتجی اولسون ، ملیتجی اولسون ــ بوتون تجددجیلر صمیمی برصورتده برلشمه لیدرلر . چونکه ، بر طرفدن « قاره تهلکه » تنظیماتدن اولکی حیاته دونمه‌یی ایسته‌رکن ؛ دیکر جهتدن « قیزیل تهلکه » « مدنیت » و « حریت » نامیله هرنه وارسه هپسنی ییقمغه اوغراشیور .

تنظیماتجیلرله ملیتجیلر آراسنده بعض اجتهادلرجه اساسلی فرقلر بولونه‌بیلیر . فقط ، شبهه‌سز ، بوایکی جریان ، قاره وقیزیل تهلکه‌لر قارشیسنده عینی ذهنیت ماهیتنده قالیرلر .

قیزیل تهلکه » نك تشریحنی ایکنجی بر مقاله‌یه براقه‌رق ،
. راده یالکز « قاره تهلکه » دن بحث ایده‌جکم .

« قاره تهلکه » نك الك اساسلی غایه‌سی ، عجبا نه اوله‌بیلیر؟ شبهه‌سز ، تنظیمات نه‌قدر فائده‌لی یکیلکلر وجوده کتیرمشسه هپسنی لغو ایده‌رك یکیدن قرون وسطایه دونمك !

اولا ، خلقه یکیدن «رعیت» نامنی اعاده ایده‌رك ،وطنداشلق حقوقنی یالکز « بندکان » ه حصر ایتمك ، کویلری یکیدن « دیرلك» ، مأموریتلری « آرپه‌لق » ماهیتنه صوقارق بونلری قبول‌الانان بندکانندن صنفی برزادکان صنفی میدانه کتیرمك .

ثانیاً، ولایتلری اسکی ایالتلره قلب ایده‌رکاوراره «دستور مکرم » ماهیتنده و وزیر رتبه‌سنده دوتو پاشا حضرتلری والیلر کوندرمك ؛ یعنی مملکتی یازیلی قانونلر یرینه جانلی دستورلرله اداره ایتمك .

ثالثاً ، ملت مجلسنك حقوقنی حکمدار مقامنك قدسیتی بهانه‌سیله سرایه نقل ایده‌رك ، اسکی زمانلرده اولدیغی کبی مملکتك « سیاست عالیه » سنی اندرون خدمه‌سنه تودیع ایتمك.

رابعاً ، «ملت اردودن عبارتدر» ادعاسیله ، اردوی اسکی یکیچری وسپاهی اوجاقلری حالنه افراغ ایده‌رك تنظیماتك روحی اولان نظام جدیدی اورته‌دن قالدیرمق .

خامساً ، عدلیه تشکیلاتنی الغا ایدرك تنظیماتدن اولکی دیوانلرله محکمه‌لری اعاده ایتمك .

سادساً ، دارالفنونی الغا ایده‌رك اونك یرینه قدیم اندرون مکتبیله زادکان علمانك آرپه‌لق حکمنده اولان - انحطاط دورنده‌کی - پایه‌لی مدرسه‌لری اقامه ایتمك .

سابعاً ، تنظیماتدن صوکره (شناسی-کمال) و (ثروت‌فنون) مکتبلریله تورکجه‌یه‌نك حصوله کتیردیکی یکی ادبیاتلری براقه‌رق ، قدیم غزل وقصیده وویسی- نرکسی نثرینی احیایه چالیشمق ، عینی حرکتی تیاترویه‌ده تطبیق ایده‌رك عصری تیاترو یرینه اورته اویونیله قاره‌کوزی اویاندیرمق.

خلاصه ، عصری البسه‌لرمزی صوه‌رق یکیدن شالوار و قاووق کیمك ، بو اونکی صمیمی یووا سعادتز برینه بجمك ملغا عشقنی اقامه ایدرك عنعه‌جیلکك حدالغایه‌سنه قدر واصل اولمق .

بوصایدیغمز غایه‌لر «قاره‌تهلکه» نك ماهیتنی تماميله کوستره‌مز . فقط ، بوقدر قورقونج وقاره‌فکرلری تیکسینمه‌دن و تیتره‌مه‌دن ناصل میرالایه‌بیلیرز ؟ بو غایه‌لردن هر بریسی آیری آیری تفصیلاته مالك ! مثلا ، ایالتك دولتلو والی پاشاسی ، بزم تنظیماتدن اولکی والیلرده بکزه‌مه‌ملی ! چونکه اووقتلر بیله دولتك ، منتظم قانونامه‌لری وارد ی که او نلرك خارجنه چیقیلامازدی . «قاره تهلکه» دها ایلری‌یه کیده‌رك ، بو دستور مکرملرك ساسانیلر زمانندکی (مرزبانلر) ، کیانیلر دورنده‌کی (ساتراپلر) کبی فوق القانون اولمسنی‌ده ایستیور . آرتق قانون اولمایه‌جق ! خلق وملت اولمایه‌جق ، مشروطیت و حریت اولمایه‌جق . بر بندکان ـ زادکان صنفی مملکتده کیف ما یشاء حکمران اوله‌جق ! بویله برزمانده صدراعظم یاخود والی اولمانی کیم ایسته‌مز ؟ فقط بوکون ملت مجلسنك ، مطبوعاتك ، خلقك قونترولی آلتنده بووظیفه‌لری کیم قبول ایدر ؟ بر ملتی قولای اداره ایده‌بیلمك ایچون ، اونی اولا درین برجهالت ایچنه صوقمالی ! او زمان باقیکز اداره‌سی نه‌قدر قولای اوله‌جقدر ! نه بواندیشه‌لری ، واهمه‌لك دوغوردیغی اصلسز خیالار صورتنده تفسیر ایدنلر بولنه‌بیلیر ، فقط بن‌ده بوکبیلری ماضیجیلرك نشریاتنی کورمه‌مکله اتهام ایده‌رم . بر ملتك متفکرلری ، تهلکه‌یی تا باشلانغجنده کوره‌رك اوکا قارشی مجاهده‌یه حاضرلانمالیدر . بز ایستر تنظیماتجی ، ایستر ملیتجی اوله‌لم ، بووطنی وملی تهلکه قارشیسنده لاقید قالیر ، یاخود مجادله ایچون برلشمزسه‌ك وظیفه‌مزی ایفا ایتمه‌مش اولورز .

بوکون ، «ملتمز دارالفنونه حاضرلانمه‌مشدر» دیه اورته‌یه برادعا آتانلرك ، یارین «مملکتمز مشروطیته اهلیتلی دکلدر .»

دیه‌جك شبهه‌سزدر ! چونكه دارالفنون، عدلیه تشكیلاتی، ولایات قانونی، مشروطیت بربرینه باغلی اولان شیلردر. بو درت مؤسسه‌دن اوچنی ایسته‌مه‌ین، مطلقا دردنجیسنی ده ایسته‌یه‌مز. هیچ، تنظیماتدن اولكی حیاته دونمه‌یی آرزو ایدن بر قفا، مشروطیته، ملیته، خلقجیلغه تحمل ایده‌بیلیرمی ؟

قاره تهلكه ایله قیزیل تهلكه، استقامتلری معكوس اولدیغی حالده ؛ ایكی اساسده مشتركدرلر: بونلردن بریسی عوامفریبلك یاپمق، ایكنجیسی دارالفنونی الغا اتمك! بناءً علیه، روسیه‌ده‌كی بولشه‌ویكیلك روس دارالفنونی لغو اتدیكی كبی بزده‌كی قاره قوتده بزمكنی محو اتمك ایستیور. دارالفنون مشروطیتك، اختصاصلك، علمك عملیدر. مشروطیتی ییقمق ایچون، اولا دارالفنونی قالدیرمق ایجاب ایدر. دارالفنونك مدرسه‌لری آره‌سنده، بالخاصه ملی حركتك تحریكیله مشغول اولان، ادبیات مدرسه‌سیدر. او حالده الك بیوك هجومی بورایه چویرمك لازم: چونكه قاره تهلكه، حریت كبی ملیتی ده ایسته‌میور. چونكه بندكان صنفندن صنفی برزادكان طبقه‌سی یاراتمغه، مشروطیت كبی ملیت ده مانع! فقط قاره تهلكه یالكز برشیئی دوشونمیور. شمالدن كله‌جك اولان قیزیل تهلكه، كندیسنك الك اساسلی مفكوره‌سی اولان زادكانلغی حق بوروزه‌والنی زیروزبر اتمكه چالیشیر. جناب حق مبارك مملكتمزی بو تهلكه‌لرك ایكیسندن‌ده اسیركه‌سین ! »

ادبیاتده تجربه

(رهطوریق)* دیرلرفرنکجهده برکلمه وار. بوکا بزکندی دیلمزده طنطنه ودبدبهٔ الفاظ دیه‌بیلیرز. برطاقم کورولتیلی، باطیرتیلی سوزلر، کنایه واستعاره‌لر، تشبیهلر و سائره ایله حقیقتی بوغمق، مخاطبک شعورینی اویوشدیرمق، آنک بر معادلهٔ فکریه وذهنیه‌ده بولونمسنه امکان براقمامق.. ایشته جمله‌سی بو تعریفه داخل اوله‌بیلیر. قدیم محررات وادبیات، یالکز بزده دکل، دنیانک هریرنده وهر ملتده بویله ایدی.

بریرده رهطوریق ارتکاب ایدلمش ایسه، ایجه بیلمش اولیکزکه اوراده هنوز سویهٔ خلق یوکسه‌لمه‌مشدر. خلق وقارئین صافدروندر. شوده مجهول قالماسون که رهطوریق ایله مشغول اولانلره (دهماغوغ == عوامفریب) عنوانی ویرمکده بیوك برخطا اولماز. بر انسان فضله دهماغوژی ورهطوریق ایله اوغراشیرسه امین اولیکزکه او، جدیتدن، تحلیلات منطقیه‌دن، حقیقتدن اوزاقلاشیر. جدا تکامل ایتمش ملتلرده بوانهماك یاواش یاواش أکسیلیر. هیچ کیمسه بویله طبل وعلمله اعلان واشاعه ایدیلن حقائقه عطف اهمیت ایتمز. حق، بعض مجرب ذوات بو اسلوبدن قیزارلار بیله. مثلا بر کوزلدن بحث ایدیلور. فرض ایدهلم که مومیالیها کوزل، علی‌العاده شیرین برقادیندر. یوق، رهطوریق بو لسانی متکلم اولماز، او قادین دنیا کوزه‌لیدر. بر چوقور موضوع بحث اولیور. بو علی‌العاده بر حفره دکل، فیادر. پاپاس، پاپاس دکل، برعزیزدر. سوقاق پهلوانی برقهرماندر. مادیاتده بویله اولدیغی کبی، مجردات و معنویاتده عینیله بو خسته‌لغه طوتولمشدر. اوفق برمخالفت، بیوك برفلاکتدر. بر خطا، برجنایتدر. الی آخره... بوذهنیت، بعض امراض وآلامی

تولید ایدر . بونك سوكی داءالوسوسه‌در . هر كولكه بر هیولا ، هر سرچه بر هما ، هر ظن بر خولیا طوغورور .

قدیمده فردوسی طوسی بوچیغیری احداث درجه‌سنده سوء استعمال ایتمشدی . فرنكلرده ده بونك نمونه‌سنه تصادف اولونور . هله بعض ادوار وعهود واردر كه او اثناده ، هر پیشه‌دن شاعر وناثر بو خسته‌لغه طوتولمشدر . مثلا [بوسوئه]یی آچیكز : هر ورقهٔ تاریخیه آزیتلمشدر . بیوك وغلبه‌لی سوزلر ایله حادثات روزكار مؤلفك و كلیسانك ایسته‌دیكی شكله صوقولمشدر .

دهطوریق بویله بوش بر شیئی اولدیغی كبی حقائقه جامد وصلب بر شكل ویرمك ، حقیقتلری تصنیف ایتمك ، شونده شوندر قول واردر دیمك ده محض سفسطه‌در . حقیقت بر هیولادر . بوكون عقله كلن درت بش ماده كم بیلیر نه كبی مؤثراتك سائقه‌سیله تزبیر ایدلمدر . یدی ، سكز ماده اوزرینه بنای مدعا ایتمك دهشتلی بر طاولاق آتلمه‌سنی موجب اولور . بزم فلاسفهٔ قدیمهٔ شرقده بویله چقماز سوقاقلرده صاپیشلردی . بو خصوصده ایكی قول وار ! دیه بتون افكار و آرا شمالی مسدود ، جنوبی محدود ، شرقی واهی ، غربی خیالی بر طاقم منطق ظرفنده قاشلردی . منطق ، بوندن صوكره زیاده‌سیله ترقی ایتدی . صفرت عامه زائل اولدی . غلطات اورتادن قالقدی . هر سوزه ایناغق موداسی اسكیدی . شدت لسان ، اسراف ادلمه‌یه باشلاندی . ایجه بیلندی كه پك بالا پروازانه سوزلر سویلمك وبعض اتده بولونمق صوك مهماتی صرف وتبذیر ایتمك دیمكدر . آنك ایچون محاضره ومناقشه بر اسلوب آلتنه آلنمشدر . هیچ كیمسه‌نه صوك وشدتلی دلیلی درجنك اول اسراف ایتمز .

محاضره ، عادتا شطرنج اویننه . عسكر محاربه‌سنه بكزه‌ر . محاشه‌نك دمدارلری . پیشدارلری ، صاغ ، صول جناحلری ، مركزی واردر . بونلرك اصول وآدابی ، قواعد وتشریفاتی ده

تقرر ایتمشدر. لکن بو قواعد کتابده محرر دکلدر. بونلری اربابی بیلیر. تجربه و تمرین، ممارسه و ملکه بو قابلیتی آرتدیرر. بونك ایچوندرکه مقتدر و مجرب محررلرله ایدیلن غوغالر بر نتیجهٔ حسنه تولید ایتمز. بو، غریبدر، مبارز و مجاهدلر، ایرتسی کون، افکار عمومیه و عامه‌نك حضور لاقیدیسنده انکساره محکوم اولورلر.

تجربه‌دیده ارباب قلمك محاضراتی ایسه بشقه بر لطافت عرض ایدر. کذلك پارلمنتولرده ایراد ایدیلن نطقلرك‌ده بویله برلذتی واردر. قابا سوزلردن، شتومدن، اسنادلردن، چابوق جرح ایدیله‌جك مطالعاتدن، دشنامردن اثر کوروملز؛ ایکی پهلوان مصارعه ایدر. نه بری مغلوب اولور، نه دیکری... لکن بو مصارعه‌نك صفحاتنی تعقیب ایتمك نه خوشدر. الوان متنوعه کوریلور. کونلر طوغار. هوا آچیلیر. ینه قاپانیر. تجربه‌نك‌ده کندیسنه کوره بر خوش جهتی واردر. حالبوکه درشت غوغالرك اهمیتی درحال زائل اولور. بونلرك بر تأثیری‌ده اوله‌ماز. قالانیور، شدت افاده، حدت بیان اسکی ادواره عائد وراجعدر. عصری اوله‌من لازم: بزم‌ده ادبیات عمومیه‌ده برمقدار تیدکیلشمکلکمز اقتضا ایدر. قوپون ادبیاتی ناخوشدر. مناقشاتده بر بوی صفوت وسادکی استشمام ایدلمه‌لیدر. چونکه زمان وزمین، هر حالده، دها مفصل شیلر ایستیور. قره‌داغلی ایله شیمدی کیم اکتفا ایدر؟

اسکیدن هرشی ساده ایدی. (فولتون) طرفندن احداث ایدیلن ایلك واپورك پلانلرینی کوردم. نه‌قدر بسیط شیلر! برده (فاته‌رلاند) ه بیندم. امان یاربی نه چاپراشیق شی... ادبیاتده، سیاسیاتده، مناقشاتده، حکمیات و فنیاتده هپ بویله...

١٥ مارت ١٩١٨

رضا توفیق و فائق عالی بکلره

نامهٔ مکشوف

بنی نصل بیلیرسکز، متعصبمی یم؟ سز رضا توفیق بك استادم پروزسز. متکامل برلسان ایله آچیق ترکجه، پارمق حسابی شعرلر یازدیکز. بونلردن برقاچنك نشری شرفی بکا عائددر.

سز فائق عالی بك استادم، پروزسز، متکامل برلسان ایله قلاسیق ترکجه، وزن عروض اوزره شعرلر یازدیکز. بونلردن برخیلیسنك نشری شرفی بکا راجعدر.

امالهلی السنهٔ شرقیهدن بری اولمق اعتباریله عروضك لسانمز ایچون بیچلمش قفتان اولدیغنی تقدیر ایدرم. شوقدرکه اوزان بنانی خور کورمم. مسئله وزن عروض، وزن بنان دکلدر. بونلر برر شکلدر. بن [پارناسیهن] اولمدیغم ایچون یالکز قدحه باقمام؛ آنك احتوا ایتدیکی مادهده بنجه حائز اهمیتدر.

حال و کیفیت بویله. بو نکتهبرابرشناسی، کمال و «ثروت فنون» مکاتب ادبیهسنك الغاسیله غزل و قصیده طرزینك ارتجاعا احیاسنه غیرتکش اولیورمشم. بو اسناد قارشیسنده کولهر و کندمی نهماضییه چیویلی، نهده مودایه تابع کورورم. حقیقت ماضینك، حالك، حتی استقبالك دهمافوقنده وماوراسندهدر. اوبرعنقادر. واصل مرتبهٔ تحقیق اولدیغنی ادعا ایدهنلرك صفوتنه قناعت ایدرم. بو جهت برطرف. لکن برنقطه نظر عبرت وانتباهمی جلب ایتدی. کچن کون الله برمجموعهٔ ادبیه کچمهدی. اوزان بنانی آقوروزلایان بو شیق وظریف رسالهٔ موقوتهده یارم دوزینه قدر پارمق حسابی منظومهیه مصادف اولدم. زانو بزمین استغفار اولهرق بونلردن هیچ برشی آکلامدیغمی اعتراف ایدرم. آهنك وحلاوت یوق. لسانه تطابق یوق. شعر یوق. نهوار بلمم!

یالکز - اونوتلمش صحیفه‌لر - کی برعنوان آلتنده‌سامی دیوانندن مقتطف ایکی نشیده کوردم . فرانسزجه (آتی‌تەز) دیرلر برضدکامل مفهومی وار . عجبا بو اونوتلماز شعرقیلری بر واحد قیاسی تشکیل ایتسون دیه‌می‌دیکر شعرلرك مواجهه‌بی آهنکیسنده نشر ایتمشلر ؟ بوایکی نمونه . هرحالده ، قلاسیك ادبیاتنك الك منتخب پارچه‌لری دکلدر . بونکله‌برابرنه‌در اوآهنك‌وانسجام؟ اوقودم ، بردهااوقودم وغشی‌اولدم . بوبرضعف‌وذنب‌میدر ، هرنه‌ایسه ، آنی اعتراف ایدرم . شعرمزه طفیلیار قاریشیور . آکلاشیلان زورتچهٔ الهام شاپه اوطوردی . ینه‌تکرارایده‌یم: بنجه وزن بنانه دکلدر ، شعر مفهومنك رد و نفینه‌در . هرطرز - وواله‌ره کوره - ، ایسته‌ر قلاسیق اولسون، ایسته‌ر اولماسون ، ایی ایمش . باش آغرسی تولید ایدن طرزدن بشقه . . .

ووانەر دیدم‌ده خاطرمه کلدی : بر ساعتجی ، هرکون ، بر منظومه یومورطلار ، و ، پك محجوب اولان وولته‌ره کتیریر تصحیح ایتدیررمش . حکیم مشهور ، فرط محویتندن بلا اعتراض ، طامات مذکوره‌یی دوزدلتیرمش . لکن ، برکون ، بوترهات وولته‌رك جاننه طاق دیمش :

وولته‌ر — افندی ! سزك صنعتکز نه‌در ؟

شاعر — ساعتجی‌یم ، افندم .

وولته‌ر — اویله ایسه ینه ساعت تعمیر ایدیکز ...

* * *

جلال نوری بنده‌کزك علم‌وعرفان علیهداری وحافظ شیرازی وعمر خیام مذهب ملامیسنك مروجی . مخرب ارواح اولدیغنی طویدیکزمی ؟ بن علمی نفی ایدیورمشم . شو اسناد برطرف ، لکن عزیزم رضا توفیق بك ، لطفا سویله‌یکزشو مطالعه‌م خطا آلودمیدر ؟

—[آنری پوآنقاره] عصرمزك يتشديرديكى ايكى اوچ الك بيوك رياضيدن بريدر. مشاراليه پك متحلد ايدى. فن حسابك، عموم رياضياتك قطعى اولديغنى، بونرك براثر اتفاق بولونديغنى ادعا ايتدى . دها ايلريسى وار: اون آلتنجى عصرك بدايتندنبرى ارضك مركز عالم اولديغى نظريه‌سى - بطلميوس مذهبى - آرتق ترك ايدلشدى . درتيوز كسور سنه صكره [قوپەرنيقوس]، [نيوتن]، [كەپلەر] كلدكدن صكره [پوآنقاره] يكى فن هيئتدن شبهه ايله بطلميوسه طوغرى بر توجه رجعيده بولونمسونمى ؟ بونك اوزرينه نه اولدى بيليرميسكز ؟ حكيم شهيرفرانسه (أنستيتو) سنه و (آقادەمى) سنه انتخاب ايدلدى.

كچن كون [كوستاو لوبون] ك نشرينه قدرتياب اولديغى - حيات حقائق - عنوانلى اثر چيره دستئ حكمتنى كورديكزمى ؟ حقيقت بر نوجه‌در . آنجق بر آن و اوان ايچون حقيقتدر . زماندن، زميندن مجرد حقيقت يوقدر. هله اجتماعيات، اقتصاديات، حقوقيات كبى علوم وفنون اويله دكيشيوركه اجتماعيات حاضره حالا برعلم قروه‌سنى لابس اوله‌مامشدر . اقتصاديات، بورژوا طبقه‌سنك تدوين ايتديكى برعلمدر. بونك سوسياليستجه‌سى ده وار . حقوقده هم بورژوا حقوقيدر ، هم‌ده لايعددر ، لاتحصادر ، آلافرانغه‌سى ، آلاتورقه‌سى ، منقولى ، كويا معقولى ، جرمانجه‌سى ، انغلو - ساقسونجه‌سى تدوين ايدلشدر. هانكى پيغمبره امت اولەلم ، بيلمم . صكره بر حرب جهانشموله داخل اولدق ، اك بيوك انقلاب اجتماعينك ايچنده‌يز. مفهوملر، مدلوللر دكيشيور ، و دكيشه‌جك . [پوانقاره] علوم ثابته و رياضيه‌يه بيله اهميت ويرمديكى حالده بزم اوروپا و بورژا اجتماعيات واخلاقياتنى ، اقتصاديت وماليانى شبهه آلتنده براقه‌مز عجبا بركبيره‌ميدر ؟ اگر اويله ايسه پس . لكن بعدالحرب كوروشورز .

بزده بز منوم ، حتى مخرب ارواح ايمشز . انسانك قدرى نه‌چابوق اونوتيليور ، ادبيات نه‌نانكور برصنعتدر ! بر يرده

مستخدم اولسه‌ایدك حق تقاعدمز اولور ؛ ترجمهٔ حالمز مضبوط بولونوردی ، (اتحاد اسلام) نامیله براثر یازدق‌که بو کتاب حسین رحمی بکك رومانلری‌ده داخل اولدیغی صوك زمانده الك چوق طبع ایدیلن وصاتیلان جلددر اوراده بزم برعزم‌وارادت فقره‌مز وار . سکا قارشی شرمسارم ، ای فقرهٔ عزیزم ؛

٢١ مارت ١٩١٨

ارباب کمال و دانشه حرمت

ملتلرك بیوکی وار ، کوچکی وار ، اورته‌سی وار . . . بیوکلکك درجه‌سی کوچکلکك‌ده تدمه‌سی ، ابتذالکك ایسه پایه‌سی وار .

عظمای اقوامی تسخیه ایدن خصوصیاتدن بری‌ده ارباب کمال ودانشه حرمت ، مشاهیر ایله افتخار ایتمکدر . حرمت فکر وشیمه‌سی اعاظم یتشدیرر . ارباب استعداده بر تازیانه اولور ، پیشه‌لری ثبات و متانته تشویق ایدر ، بر یرده فکر و کماله حرمت ایدیله‌لیارکه ، اوراده ، متاع عرفان خریدار بولسون .

تاریخده کوزل وپارلاق دورلر وار : فرانسه‌ده اوزدرنجی [لوئی] دوری ، قدیم یونانستانده [پریقلیس] دوری ، عالم اسلامده [هارون‌الرشید] دوری . عالم عثمانیده دور حلیل فاتح ، عهد دلنشین یاوز ... بو دورلرك اخلاقده بر جیادت کوریلیور . بیوکار ملتك سرتاج مفخرتیدر . بیوك ، متاع عرفان وذکاسنه رواج اولدیغنی کورمکله تزیید جهد وغیرت ایدیور ؛ کوچکلرده ، بیوکی تبجیل وتوقیر ایتمکله آنلرك اثرینه اقتفا ایلیور .

بو ، برحالت روحیه‌درکه بوندن ملل واقوامك تعالیسی نتیجه‌سی استحصال اولنور . اجتهاد سربستدر . مطالعه و فکر حریت تامه‌یه نائلدر . بوکبی محیطلردن تعصب وتخویف اوزاقلاشیر . بر فکر اورته‌یه قوندن نه قورقدیغندن ، نه‌ده او فکرك خوش کورینمه‌دیکندن متأثر اولور .

بوكبی ادوارك عكسنی دوشونه‌لم : بعض زمانلر واردركه جبابره‌دن برحكمدار ويا بر وزير ، بر هيئت ظالمه افكاری تضييق آلتنده بولوندورر . فكر يا تحت تهديدده‌در ، ياخود آكا برخط حركت توجيه ايديلير . ايشته اومحيط مرائيدر ، ملوندر . متفسخدر . اورادن برفيض ، كرامت بكلنمز . بو شرائط آلتنده ، انسانلر وبالخاصه متفكرلر يا قورقارلر ، ياخود قورقوتورلر ويا تسأل ايدرلر . ايشته « غانغرن » اولمش بر جمعيت نمونه‌سی . فی‌الواقع بوكبی محيطلرده وعصرلرده‌ده پارلاق ذكاره تصادف اولنور . لكن بوذكالر صوريدر . اثرلرنده برشمهٔ جديت بولونماز . اطرافی احتوا ايدن يازيلری برتنقيدنامه دكل قصيده‌در ؛ ياخود ، مؤاخذه‌لری بر هجويه‌در .

اوكبی ادوارده بيوجك برآدم هرنه سويلرسه ، اوفقلی ، بيوكلی چومزلر ، چومز معاون ونامزدلری همان اوله‌رق هپ كرامت بيورلدی ! ديرلر . بيوك ذات برشاعر ايسه چومزلر ، چومز معاون ونامزدلری همان اوله‌رق هپ نظيره سويلرلر . بيوك نه‌دن خوشلانيورسه او ، مودا اولور . ولو بو ناخوش اولسون ، كريه ومستهجن اولسون .

بوعادتلر فكری ئولدورر ، مزاج وخلقی كورله‌تير ، طبيعتی كه‌وشه‌تير ، ركيكجه خصائلدن اثر قالماز ؛ جبادت اوپار .

حالبوكه هركس مطالعه‌سنی آچيقجه تزبير ايده‌بيليرسه او جمعيت ياشار . بز بوندن اون‌سنه اول ، هر درلو مهالكه قارشی كله‌رك مطلقيت ايادی غصبدن حريتمزی استحصال ايتدكمز ؛ قوپارديغمز زمان مقصدمز بوايدی واتحاد وترقی جمعيتنك نخبهٔ مقاصدی ده حريت فكر و اجتهاددر . حريت فكريه برنهر شهجريان كبی انقاض استبدادی سوپوريور ، شمس استخلاصك طوغديغی مناطقه طوغری ايلريليور .

بوفكره مبنيدركه حريتك اوان اعلاننده دور سابقك محكوم ايتديكی اعاظم مظهر توقير اولدی . كمال بكك ، مدحت پاشانك رسملری تشهير ايدلدی . بو ، ملتك برحقی ايدی .

حقوق حریه یه رعایت ، اعاظم ایله ارباب اجتهاد و فکرته حرمت .. شو ایکی عمده بر ملتی تقویه ایدر ، یوقسه اوتکنه چاتمق ، بریکنه تکمه آتمق ، بو فکر اویغون دکلدر دیه آفوروزه دوچار ایتمك ، بونلر اسکیدن قالمه کهنه اعتیادلرك بر ایزیدر.

کهنه فکرلیلر ظن ایدرلرکه حقیقت یالکز کندی دوشوندکلرندن عبارتدر و آندن باشقه‌سی فکر دکلدر . بو بر اثر تعصبدر و استبدادلی حالا پاید ار قالان شوقدر وار که سوکوله‌سی لازم کلن بر کوکیدر . حریت فکریه‌نك حدودینی تعیین ایتمك هر ارك کاری دکلدر . یالکز شونی سویلیه‌یم که بوکا بر حدود تصور ایتمك اکثریتله یاکلش تلقی و حرکتلری استلزام ایدر. هر کس آز چوق فکرندن مصردر و فکرینی محض حقیقت تلقی ایتمك ضعفنه مبتلادر . آنك ایچون بعضیلری افکار عندیه‌لرینه مغایر اولان مقالاتی تولایلقله محکوم ایدرلر و دیرلرکه مناقشه و مباحثه واقعا حردر اما بو سزك مدعیاتکز فکر دکلدر ، اجتهاد دکلدر ، نظریه‌ده دکلدر : بر هذیاندر ، ترهاتدر . اکر نزاهت مساعد اولسه ایدی بو مطالعاتی محاکمه ایتمکده تردد ایلردك .

هر فکری دیکله‌مك ولو علیهده اولسون بر اجتهاده برچاره انتشار و شیوع تهیئه ایتمك ، عالم عرفانده بر قهرمانلقدر .

فکردن نورقه‌ملی ؛ بزم رأیمزده اولمیانلرك شخصلرینه حرمت ایتمه‌لی . بیوك سیاسیلر که ادبا و علمادن زیاده غوغا ایدرلر ، بیله بربرلرینك ذاتنه حرمتکاردر . آنجق [ملده انسو] عارنده‌کی سیاسیلر ایسه قونت [چه‌رنین] ی لاابجیلقله اتهام ایدرلر . حالبوکه ، هیچ اونوتمام ، انکلتره‌ده احرار پارتیسی رئیسی وفات ایتمشدی ، رأس کارده بولنان فرقهٔ مخالفه رئیسی اوکون آغلادی . متوفی ، « قریزانته‌م » چیچکی پك سه‌ورمش ؛ رئیس نظار درحال خانه‌سنی قریزانته‌ملر و سیاه ماتم تولاری ایله دوناتمش ...

تربیهٔ حربه ، عادت حریه ، تربیه و ممارسهٔ دستوریه ، عرف مشروطی هپ بونی اقتضا ایدر .

مملکتمزده ناظملردن برینك نامی یاد اولونورسه‌ـ ولو بوذاتك مطالعه‌سی بزمکینه اویماسون ـ بز ، بر رعشهٔ غرور حس ایتمه‌لی ، مفتخر اولمه‌لی و آنك تشدیدیکی مملکت اهالیسندن بولوندیغمز ایچون مسعود اولمه‌لی‌یز .

مثلا بن ، شخص اولمق اعتباریله ، ارتحال ایدن ناظملرمزدن احمد مدحت افندی و توفیق فکرت بکك انشا وانشاد خصوصنده‌کی دستورلرینی بکنمه‌م . فقط ، اوروپاده برجولان ـ و ـ رباب شکسته ـ مؤلف وناظمنك ملتمه منسوبیتلریله افتخار ایدرم .

کذلك معاصرلرمك ایچنده ضیا کوك آلپ بك افندینك اجتهادات اجتماعیه‌سنه اشتراك ایتمم . لکن بو محترم مدرسمزك وجودیله وایه‌دار مسعدم .

بعض افکار واردرکه . بونلر ، محضا فکرلری تحریکه کتیرمکله ملتلرینه الك بیوك خدمتی ایفا ایتمشلردر . مثالی ایستیورسکز ؟ آلمانیاده ، قدیماً [شوپنهاؤر] ایله [نیچه] ، شوکونلرده‌ده [هاردن] . بونلر خلق خوار کورمشلر ، منسوب اولدقلری [illegible] شدتله مؤاخذه ایتمشلردی . بلکه بو متفکرلرك مطالعه‌لری سرتاپا غلط آلوددر . لکن بو سایه‌ده ملت بر چوق بوروزلرینی توربولیور ، غلطندن واز کچیور ، دیلنی دوزلتیور . کندینه بر چکی دوزه‌ن ویریور . آنك ایچون افکاری [پارادوقسال] یعنی قناعت عامه‌یه ناموافق اولان مجتهدلرك ده مطالعاتی مفید وایبدر . شرعاده ، بزده اجتهادی باکلش بیله اولسه مجتهدلك فعالیتی موجب اجر ومغفرتدر .

ارباب کمالنه حرمتکار اولان ملت ، ملل نجیبه عدادینه داخل اولور . بونلردن برینك قیلینه خلل کلسه افکار عامه علاقه‌دارلغنی کوستریر . عبدالجبار الدهلوی افندی بیوریوردی : هند ارکان فکرتندن برینی انکلیزلر حبس ایتمشلر . مشارالیه محبسده ایکن اهالی ، کندیسنی جمعیت اسلامیه ریاستنه انتخاب ایتمك لطفکارلغنده بولونمش . ایشته بویله ملتك استقبالده خلاص بوله‌جغنه ایمان ایدرم .

١٠ نیسان ١٩١٨

صوڭ ماضی ، صوڭ حال ، صوڭ استقبال

هنوز مكتب سلطانیده طلبه ایدم . بر هفته ، ادبیات درسنده اوقودیغمدن قلاسیقلردن مشهور [بوسوئه‌نك] - تاریخ كائنات اوزرینه نطق - عنوانلی اثرینك بر بیوك قسمنی اوقودم .

بازار ایرتسی كونی ، محترم معلمی بولوب اوكا دیدم‌كه :

— [بوسوئه] یی مطالعه ایتدم . سز وبتون عالم بوكا مشهور دیوردیكز . لغت كتابلرینه واربجه‌یه قدر هر اثر بو آدمك داهی اولدیغنی یازییور . لكن ، عفوكزه مغروراً موسیو ذات عالیكزه مطالعه‌می آچیقجه سویلیه‌یم : سز بزه جمله‌لركز قیصه اولسون دیورسكز بوداهی اوتوز بش سطرلق جمله‌لر زنجیرینه عبارەلر ترتیب ایدیور . سز بزه فكركز صریح اولسون . صاقین (ره‌طوریق) یاپمه‌یكز اصلا مجردات وعندیات ایله اوغراشمه‌یكز ، هرشیده اسرار آمیز ومحیرالعقل اسباب وحكمیات آرامه‌یكز : كبی نصیحتلر ویریورسكز . حالبوكه [بوسوئه] ده بونردن باشقه بر كرامت كورمه‌مدم . اوحالده . استاد عزیزم ، سزدن رجا ایدرم شو سؤاللرمه جواب ویریكز : بن‌ده [بوسوئه] كبی اوزون ومسلسل جمله‌لر یاپه‌یم‌می . بن‌ده ، تاریخله مشغول اولورکن (مه‌تافیزیق) سمتنه كیده‌یم‌می؟ سزه دفعاتله سویله‌مدی‌یا هركسك برامل وآرزوسی وار . بن‌ده مسلكمه اولق اوزره كندم ایچون محررلكی قوردم . تركجه كتابت خواجه‌مز عطا بك . كچن كون ، قومپوزیسیونمی بكندی وبنی آرقاداشلرمك یاننده تقدیر ایتدی .

پروفسور كولدی . و ، هیچ اونوتمام . بكا شو كوچك نطقی ایراد ایتدی : - اوغلم ! [بوسوئه] بیوك . پك بیوك ، یالكز فرانسه‌نك دكل ، بتون بشریتك افتخار ایتدیكی براديب وبر خطیبدر . برانسان زمانی ومحیطی داخلنده محاكمه ایدیلیر . [بوسوئه] دن اولكی زمانی تدقیق ایت . ایشته ، او وقت كرك فرانسز لساننده . كرك عالم فكریاتده [بوسوئه] نك

نه سوتك بر انقلاب وجوده كتيرديكنى آكلارسك . [بوسوئه]يى تقليد ايچون دكل . تقدير ايچون اوقوملى . [بوسوئه] ، او سنانك بكنمه ديككى اثرى وجوده كتيرمسه ايدى . بيلمش اول جلال ، [مونته سكيئو] روماليلره دائر اولان سركارينى ـ كه يكى تاريخ ونكله باشلييور ـ يازاماز دى . كيم سكا [بوسوئه]يى عشق ايت ديدى ؟ هيچ سن اجداد اعلاكك قيافته تمثل ايديورميسك ؟ يارين بر محاربه چيقسه هيچ اردوى همايون چالديران غازيلرينك ادوات حربيه سيله تجهيز ايدله بيليرمى ؟

١٨٩٥ ويا ٩٠ سنه‌سنده طوغرى ايدى . ظن ايدرم . بو اطلاق بولاغمه كوبه اولدى . ديندا شم اولميان منادى جناب حق صواد نفسنده قرين هدايت ايتمش اولسون . بو نصيحتدن جداً مستفيد اولدم . ماضينك حقنى ويرمكده تردد ايتدم . بو اعتبار ايله ، بر چوقلرينك غيرملى تلقى ايتدكلرى نفعى وفضولى يى بن ، تجليل ايدرم ، تقديس ايدرم . اكر و غيرملى شاعرلر او عجم مقلدلرى (استغفر الله) يتشمسه ايدى . بوكون . هيچ بريمز بوستان عرفانى استعمال ايدمزدك . بونلر غيرملى شعرا دكل ، احياى مليت ايدن ارباب ايجاد و اختراعدر .

بر ملتك ماهيت مميزه سى اول باول لسانيدر . او لسانى ايستديككز كبى قوللانان و اوكا بر استقامت ويرن باقى‌يه بن نصل غاظم مليه‌دن ديمه يم ؟ صوكره ، واللهى كور اولورم . نفعى ، روحى ، فضولى ، نديم ، باقى ، غالب ، عزت ، ناجى ، اكرم ، حامد بونلر ملى دكل ديورز . بونه ديمك ؟ آلتيوز سنه‌لك اجدادمزى انكار ايله حرامزاده مى اوله جغز ؟ ملت واردر . وار اوله جقدر ، ووردى . ملت شيمدى وياتيور . بتون ماضى . بر ماضئ مليدر .

غزل ، قصيده ، قطعه . . مجموعه‌مده بوكبى بعض آثار نشر ايتديكمدن طولايى بنى رجم ايتمك ايسته‌ين معزز وموقر ، مكرم و محترم مؤاخذلره صورارم : ـ غزلى ، قصيده‌يى ، قطعه‌يى كيم ايجاد ايتدى ؟ عربلر ، عجملر . بونلرى اعراب و عجام اختراع

وبز اونلری اقتباس ایتمکله عجبا غیرملی برطریقمی اختیار ایتمش اولورز؟ ظن ایتمم. اکر اویله اولسه ایدی شیمدیکی (سونه) لرمزله، (قومدی). (ترآژه‌دی) و سائره‌مزك ده فرنکدن اقتباس حتی انتحال ایدلمش اولمق اعتباریله غیرملی اولمه‌لری لازم کلیر. اسلوبمزه، طرز تفکرمزه هپ غیرملی دیه‌لیز. بر ذات حرمت سمات. روسیه‌ده (پان اسلاویزم) ی و (سوسیالیزم) ی کورمش. بونلری بزه نقل ایله (تورکجیلك) و (خلقجیلق) ی میدانه کتیرمش، دیمك که بونلرده روسیه‌دن آلنمش اولمق اعتباریله غیرملیدر... فقط بوقدر ایلری‌یه کیتمدم.

صوکره... غزل وقصیده، قطعه و مربع اسکی ایمش. بونلری قورجالامالی، اوصلو طورمالیمش... غزل وقس علیه البواقی. اسکیدی. لکن، عجبا، بتون بتون منقرض اولدیمی؟

وزن بنان چیقدی، یاخود احیا ایدلدی. فقط. عجبا. وزن عروض بتون بتون ئولدیمی؟ اکر اویله اولسه ایدی، بوکون، بوطرزده انشاد کلام ایتمك عبث اولوردی،

حامد، فائق، جناب، نظیف عیارنده (فوتوریست) لرمی وارمی، مادام که بونلر موجوددرلر. حی‌درلر، دیمك که هنوز مسلك ومکتب قرین و شرف انهدام اولمامشدر.

ساعتك یلقوانی ایلری کتورمکله وقت کلمز.

هرشیئك زمانی وار. شو وارده اونوتمیه‌لم که ماضی بعضاً بعث بعدالموت سرینه‌ده مظهر اولور.

هربکی طوغری دکلدر. اولور اولماز بدعتلردن دوسترمی تحذیر ایدرم. هر یکی‌یه کورکورینه ربط عشق ایتمه‌یه فرنکلر (سنوبیزم) دیرلر.

ماضینك برحقی وار: حالك‌ده. استقبالك‌ده.

ماضی، حال، استقباله: حال، استقبالده ماضی‌یه انکال اولملیدر.

غزل، قطعه... بونلر اوچنجی درجه‌ده ورمه محکوم ایسه،

برقیکز ، طبیعی برصورتده ئولسونلر . وزن عروض ... بو
بر یبانجی ایسه ، البته ، پسابورطی معاینه ایدیلیر و حدود ایرانیه یه
سوق اولونور .

هر ملت ، هر دیانت ، کندیسندن اول کلن ملل و ادیانك بر تقلیدی
ملازمه سیله بنا اولونور . شریعت احمدیه نك اس الاساسی دین
رعنای حنفا و مذهب قوم ابراهیمدر . مذهبمز حق موسوی ،
حق عیسوی تأیید بیوردی . بونك کبی ملتمزده ترك ، عرب ،
عجم ، روم مملکتلرنده آنلرك ملازمهٔ عرقیه سیله تشکلات اولدی .
اصل اسامزده عربی کلمه . فارسی ترکیب ، عربی ذوق و ربه
شعرمزده ده فاعلاتن . فعلن بولونه بیلیر . واقعا اصل ترکجه
ماده محدود بر لسان دکلدر . لکن ملازمهٔ ترکیه اوزرینه
نه قدر ماهل عربجه و فارسی کلمات التحاق و انضمام ایتدی !
اکثریت کلمامز ماهلیدر . بوکا بنی دکیلدرکه ، ی فاعلن ،
وزن عروض بزده بر وزن ملیدر ؟ بونکله برابر حریتك بر
طرفدار و خدمتکاری اولدیغم : هرسون بزدق حسابی حق
حیاتی حائز اولسون ؛ ایسته دیکی کبی تکامل ایتسون . ممکنسه
بوکاده خدمت ایدهم : نته کیم بن ، تکرار ایدهیم . بر خیلی
دبامرك ایران بیان اوزره تنظیم ایدلمش اشعارینك انتشارینه
واسطه اولدم .

فکر ، حبسه کیرمز . اونك ایچون آنك اشاعه سیده
قوده تام اولاملیدر . اصل فیض و برکت ، ایشته ، حریت
فکردن چیقار . بر فیکر هر فکر بر واسطهٔ انتشار بولسون .
بر پرده حبس ایدلمش بخار کبی قالماسون ؛ اطلاق ویرمه سون .
ایشته او زمان لطیف تصادمدن اولور و نور حقیقت ، بر
پیش نود (ابر ژه قتیف) دن بر سیالهٔ ضیادارك متجلیانه خروجیله
اوراسی شعشعه دار ایتمه سی کبی . افکاری مظهر هدایت ایدر .

حریت فکریه ، ایشته بو . سائر بتون حریتلرك مبدأ ده
و کافله سیدر . بونی تأمین ایدیکز . دوست طرفی طبیعتله ،
کندیلکندن کلیر .

وضعیتدن صوڭ درجەده ممنون اولەبیلیرز ؛ چونکه بو عهدده ایشتە بو فکرلرمزی کمال حریتلە افادە ایدەبیلیورز. عنعنهٔ حریەمزی اونوتمەیەلم: پرسدە، وضع طاوان آرەلرندە چالیشان احرار ملت، حدود خارجنە چیقاریلان، اسوچرەدن مصرە، مصردن ینە اسوچرەیە سوروولن مدافعین حریت، روم ایلندە طاغلرە چیقان ارباب جلادت، سلانیکدە تزیید مقدور ومجهود ایلەین اصحاب همت، هپ، حریت فکرەسنك فتح واستعلاسنە صرف ماحصل ایتمشلردی. مسلك احرارانەسنك منتداری بولوندیغم طلعت پاشا، مجلس مبعوثانمزك بوم افتتاحندە، ظنمدە خطا یوقسە، اك بیوك نشوهٔ وجدانیی طویمشدی.

ایشتە، قانلە، آتمزك ترلە قزاندیغمز بو حریت، حریت فکرەسی، بزی ارشاد ایدەجك وزمان ایچندە، شو محیط ایچندە اك طوغری یولی نە ایسە اونی کوسترەجکدر.

٢٠ نیسان ١٩١٨

تورکجیلك و خلقجیلق

— سز ترکمیسکز ونە وقتدن بری؟ — تپەدن طیرناغە قدر ترکم وقالوا بلیدن بری. وطنم، ملتم، لسانم، وجدانم مستعار دکلدر. ترك وطنندن بشقە وطن، ترك ملتندن بشقە ملت، ترکجەدن بشقە دیل، ترکلرك وجدان عمومیسندن بشقە وجدان، حتی اذعان وایقان، ترك دینی اولان مسلمانلقدن بشقە مذهب وایمان بیلمم. مسائل ملیەدە – مع التأسف – بر آزدە طرفدار افراطم. نظریە اولمق اعتباریلە جهان بربەلکنی قبول ایدەبیلیرسەم دە سائر برایای جهان بو حقیقتی هنوز تصدیق ایتمدکلرندن، زمانمزدە ملیت اقنومنی اقانیم سائرەیە ترجیح ایتمك اضطرارندەیم.

— سز خلقك خیرخواهیمیسکز؟ — اوت! لکن خیرخواه کلمەسنی بر آز بالاپروازانە بولورم. جمهورك، حتی،

خدمتکاری یم . غایه‌م عامه‌نك تعالیسیدر . ایسته‌رم که عوام ، سویهٔ خواصه یاقلاشسین . بولوندیغی وضعیتدن چیقسون . خلق ، آریستوقرات اولسون . لهستانده نجبایی ، بر تاریخده ، ده‌موقرا تلاشمغه قویولاجقلرینه ، خلقی تجیب ایتمشلر . نه گوزل حرکت . آرزو ایدرم که بلا استثناء هر ترك نجیب واصیل اولسون . عوممز تعالی ایتسون .

— اویله ایسه سز تورکجی و خلقجی سکز .

— کلمه‌لرك معناسنی بیلسه ایدم ، لا ونعم بر جواب ویرردم . (ترك) کلمه‌سی ، و (خلق طرفداری) صفتی ویرکن (ترکجی) (وخلقجی) نه دیمك ؟ صانکه بر ترك وبر ترکجی ، بر خلق وبرده خلقجی می وار ؟ ترك - ترکجی ، خلق - خلقجی بر ایکیلك افاده ایدر . ترك و خلق کلمه‌لرینی نسخ می ایدیورز ؟ حالبوکه ترقی ایده بیلمك ایچون اڭ اساسلی شرط اتحاددر . بن فرانسزجی ، آلمانجی ، ایتالیانجی ، الی آخره . بیلمیورم . مقصد ترکلك جامعه‌سنی توسیع ایسه ، تا تورانه قدر گیتمکسزه اول باول بوراده بر ثنائیت گوسترمیه‌لم . ترکلك فوقنده بر حقیقت ملیه یوقدر . اڭ علوی ونجیب ملیت ، شو منسوب بولوندیغمز ملیتدر . اونك کافر قابلیتی اولان لئیم رجلره مستحقدر . کلمهٔ ملیته ایمان ایتمه‌ین حرامزاده‌در . بتون ملیتلر فی الواقع شایان حرمتدر . هرکس حقوق حریه‌سنه صاحب . لکن دیگرلرك حقوق حریه‌سنه عدم تجاوزله مکلف اولدیغی کبی بزده حقوق ملیه‌مزه صاحب ، فقط بشقه‌لرینك حقوق حریه‌لرینه تسلط ایتمه‌مکله مکلفز . ملیتی - شوون - بر نقطهٔ نظردن تلقی ایتمك شیمهٔ ناموس ایله وبو عصرك ایجابات فکریه‌سیله توافق ایتمز . ملیتمز متجاوز دکلدر . فلسفی و حکمیدر . بر انسان نصل عائله‌سنی سه‌ور ، لکن بشقه عائله‌لری سومه‌مزلك ایتمزسه طبق بزده عائلهٔ ملیه‌مزه اڭ قوی روابط محبت و فداکاری ایله مربوطز . بونکله برابر سائر ملت گوره و عائله‌لرینه‌ده حرمتکارز . بونلرله منافاتده بولونمیه‌لیمز .

فقط ترکجیلك ؟ ظن ایدرم که بو مفهومك بنم آکلادیغم ترکلکدن (چندان) فرقی یوق . او حالده بو - جی - نه ؟ بو اویله بر - جی - که اولمدق یرده اویغونسزلغی موجب اولیور . جیلر ، کندیلرینی آیری کوستریورلر وکندیلرندن اولمیانلره ایی برنظرله باقمیورلر . بوندن استفاده یه قالقیشانلرده اولیور . حالبوکه آره‌ده شو - جی - اداتی اولمسه ایدی کیمسه ترکلك جامعه‌سنی رد وانکار ایتمزدی . ایدن اولورسه الد شدید عقابه کرفتار ادیلیردی .

غربی شوکه - جی - طرفدارلری سمت افراطه کیدرلر ترکجیلکك احداثندن مقدم بتون ترکلری ده اتهامه قدر کیدیورلر . صوکره نه‌یمز قالیر و هانکی ماضی‌یه استناد ایده‌بیلیرز؟ ملت ، موجودك تمادیسندن عبارتدر . ملت، برفکر، بربدعت اوله‌ماز .

شیمدی‌یه قدر ترك اولق اوزره تمیز ایتمش هرنه وارسه، دیکرندن فکراً ولساناً آیرلمش هرنه موجودسه ایشته ، ایی، فنا، ملت اودرواوندن عبارتدر. کیف وهوس اوزرینه برجغرافیا خریطه‌سی، کیف وهوس اوزرینه برتقویم ایجاد اولونه‌میه‌جغی کبی، کیف وهوس اوزرینه برماضی‌ده اویدورولەماز . ملتی، شو شکلده تلقی ایتمه وشویله سه‌و دیمك‌ده حریته ودیدنه‌یه منافیدر . بن ترکی بتون ماضیسیله تلقی ایدر وسه‌وه‌رم وتور-کجیلك ایجاد اولونمه‌دن کلدی کچدی دیه مثلا برسلطان سلیم اوله اولان پرستشمی، برنفعی وفضولی‌یه قارشی بسلدیکم حسیات تعظیمکارانه‌یی هیچ بروقت تنقیص وتخفیف ایده‌مم .

ملیت ، بدعته ، بدعتلره متحمل دکلدر . صوکره بر ، ایکی اولور . بیویه‌لم دیرکن کوچولورز . فسبحان‌الله ! مقصد اکر ترکك اعلای شانی ، تقویهٔ ملیتی ، لسانك اغناسی ، عنعناتنك احیاسی ، الی آخره ، ایسه طولامباجلی یوللردن کیتمه‌یه نه حاجت ؟ نه‌دن آره‌مزده سن تورکجیسك ، بن دکلم کبی اختلافاته میدان ویره‌لم ؟ دمیاطه برنجه کیدرکن نه‌دن أوده‌کی بولغوردن اوله‌لم ؟

ایشته . بوچاپراشیق مطالعه‌لر تکاملات عامه‌یی بر سکته
ووقفه‌یه اوغراتیور . گنج اذعانلر بوصله‌یی شاشیریورلر ،
باپه‌جقلرنی بیلمیورلر . بر یرده مادی بر نفع کوروورلرسه
اورایه شتابان اولیورلر . فقط ، صوکره . اوبرده مطالعه‌سنی
دکیشدیرنجه ایش بوزولیور . وجدان بر دها چالقالانیور .
اسکی غایه‌لر احتجاب ایدیور . یکی غایه‌لر تصلب ایده‌میور .
تجربه‌لرك افلاسی انکسار امللری تولید ایدیور . هله بیل اون
ایکی آی مسلك و مشربك تبدلی دماغلرده هیچ بر قابلیت
براقمیور . کون اولدی‌که اوز دیلمزی برافه‌رق تورانك‌ده
آکلامدیغی بعض غیر مأنوس ترکیبلری ، کلمه‌لری آلدق . بونلر
[فوتوریزم] کبی برشیی . ترکیبلری وقتندن اول بوشادق .
صوکره تجدید نکاحه مجبوریت الویردی . چونکه آرامزده‌کی
تجاذب باقی‌ایدی . وزن عروضی‌قتل ایتمك ایسته‌دك . زوالینك
برآز قانی آقندقدن صوکره بچاق یه ألیمزده قالدی . ملیتی
تقویه ایدرکن ، بلکه ، بیلمه‌یه‌رك [قوزموپولیتیزم] ی
ترویج ایتدك .

اکر هرملتك بیلدیکی وتعقیب ایتدیکی شکلده بزده ملیت
مقدسهٔ ترکیه‌منزی تمیه‌یه ساعی‌اولسه‌ق شیمدی بویله موافقلر ،
معارضلر چیقماز . وجدان آغریلره کرفتار اولماز و تکاملات
طورمازدی . نه مردیونك باصاماقلرینی دردر دردر آتلایه‌لم ،
نه‌ده هر بر قدمه‌ده درت خطوه آته‌لم . ترکلك ، بزم منا-
قشامزك پك فوقنده‌در .

شومطالعاتمی - شبابمزك تجربه‌دن استفاده ایتدیکی زمانی
اشرف ساعت تلقی ایدرك سرد ایدیورم . زمان ، بوزماندر .
برایکی اوفق دستوربزی افکارمبتذله‌دن تجریدایله قبلهٔ اتحاده
ایصال ایدر . ملیت برسپه‌کولاسیون دکلدر . ملیت‌مقدسدر .
وعرق‌مفهومنك‌اوستنده‌در . بزی شهراه استخلاصه کتوره‌جك
آنجق فکر ملیتدر . فکر ملیتك اطرافنده‌کی هالهٔ ظنون
وشکوکی صیبره‌لم . تاکه بدر اقبالمز کورونسون .

٤ مایس ١٩١٨

عرق و ملت

دنیانك همان هر یرنده - الا آز ایتالیاده ، اوندن دها آز یونانستانده - یهودی وار . بونلرك تابعیتلری کبی لسانلری ده آیریدر . یوکسك یهودی طبقه‌لری ، سجیهٔ اصلیه‌لری اولان عملیته خلل کلمه‌مك اوزره ساکن اولدقلری مملکتلرك یوکسك طبقه‌لرینی کندیلرینه اورنك اتخاذ ایتمشلر، اونلر کبی اولمشلردر .

بونلرك ایکی مستثناسی واردر : روسیه‌ده کیلر و بزده کیلر . روسیه‌ده کیلرك اکثریتی (آشکه‌نازیم) موسویلری ، بوزوق و (ییدیش ژارغونی) دنیلان بر آلمانجه ایله متکلمدرلر . بزده کیلرك اکثریتی (سه‌فارادیم) بنی اسرائیلی بوزوق و (اسپانیول ژارغونی) دنیلان بر اسپانیولجه ایله متکلمدرلر . بونلرك اقل قلیلی ترکلکه تمثل ایتمشدر . لکن، فطرت اصلیه‌لری مختل اولمامشدر .

بو مطالعاتی نیچون درمیان ایدیورز ، بیلیرمیسکز؟ یهودیلر - ناسیون - مقابلی بر « ملیت » تشکیل ایتمزلر . هر یرك یهودیسی ، مهماامکن ، اوبرده ساکن ملت اعضاسندندر . یهودیلرك هیئت مجموعه‌سی بر « دین » و بر « عرق » تشکیل ایدر . بر آمریقا یهودیسی ایله بر له یهودیسی آره‌سنده تابعیت ، لسان، عرفان، عادت اشتراکی یوقدر . حالبوکه (أپیسقوپولیه‌ن) کلیساسنه مربوط بر آمریقالی ایله آمریقاده (ره‌فورمه) سیناغونه منسوب بر یهودی آره‌سنده وطنداشلق . لسان ، عرفان ، عادت ، حتی حس اشتراکی واردر .

(قانادا) ده ایکی عرق ساکندر: فرانسز ، آنغلو-ساقسون . فقط ، حتی لسانلرینی و عرفانلرینی محافظه ایتمکله برابر ، بو ایکی عرق بر هیئت واحده تشکیل ایدیورلر . فرانسز قانادالیلرك فی الواقع فرانسه فرانسزلری ایله شرکت عرقیه‌لری وار . لکن آرتق بونلرك شرکت ملیه‌لری قالمه‌دی .

دها ایلری کیده‌لم . اصل انکلیزلرله ، (آوستراليا) . (قانادا)، (یکی زیله‌ند) ، (جنوبی آفریقا)،(نی ئوفاوندله‌ند)

انكليزلرينك شركت مليه‌لری مختل اوليور . بونلر كنديلرينی ، عينی عرق داخلنده ، بشقه ملتلر فرض وتلقی ايتمكده‌درلر .

ملت ، بر (ره‌آليته) در . (حال) ك ، (بوكون) ك افاده ايتدنكی برحقيقتدر . بوكا ربط آمال ايتمكده ملتداشلرك بر منفعت بارزه‌سی واردر . هيچ بركيمسه ، اليوم بوجامعه‌دن آيريله‌ماز .

وقتيله ، عالم نصرانيتده دين جامعه‌سی افرادی بر رايت آلتنده بولونديران برمفهوم ايدی . شيمدی ، غربده و بتون نصرانيت عالمنده بومفهوم كه‌وشه‌يور ، يرينه مليت مفهومی قائم اوليور . بوايكی مفهومدن بری دها نظری ، ديكری دها عملی ؛ بری دها نجيب و علوی ، ديكری دها سياسی وادارايدر .

فقط (عرق) مفهومی هنوز (دين) و (ملت) مفهوملری قدر استعلايه صاحب‌حق دكلدر . هم‌ده ، ماضيده هيچ بر وقت اهميت كسب ايتمه‌مشدی .

صوك زمانلرده استعلای عرق اوزرينه مستند بعض جريانلر حادث اولدی : (پان‌سلاويزم) ، (پان‌جرمانيزم) ، (پان ألمانيزم) الی آخره كبی .

بونلرك بری‌برندن تفريقی لازمدر . (پان سلاويزم) تام براتحاد عرق فرضيه‌سی ارائه ايدر . (موسقوف) ، (اوقراينالی) ، (له) ، (صرب) ، (خروات) ، (بوشناق) ، [تمثل اعتباريله] (بولغار) ، (چه) ، (سلوواق) ، (سلووه‌ن) ، الی آخره . . . بونلر هپ اسلاو اولدقلری حالده بربرندن مستقل ملتلر تشكيل ايديورلر . هم‌ده بوملتلر آره‌سنده شديد خصومتلر موجوددر . له ايله موسقوف ، قرابت عرقيه‌دن صرف نظر ، تاريخی دشمندرلر . مصاهرت عرقيه ووصايت ابتدائيه‌دن صرف نظرروس ، بولغار بربريله حرب ايتديلر . اوقراينالیلرله موسقوفلرده اويله .

احوال بومركزده ايكن پان سلاويزم آمالنه مجلوب اولمق روسيه ايمپراطورلغنی هوايتدی . باقيكز بوفكرنه‌قدرمضرايمش !

(پان سه‌ربیزم) خولیالری ، (پان سلاویزم) دن دها عقله یاقین اولنقله برابر صرب سلطنتنك بادئ فلاکتی اولدی. برطول امل، صرب ملتنی یاری یاری‌یه ایندیردی !

(ملت) اقنومنك (عرق) مفهومنه ترجیحی هرحالده طوغری برمسلکدر . چونکه ملت بر - ره‌آلیته - در. مهما امکن برقطعهٔ ارضده اقامت ایدیلیور . لسان ، متحددر ویا متحد کبیدر . هله منافع مشترکدر. آره‌ده برنظریه، برخیال، اوزاق برسیاست یوق. ایشته بونك ایچوندرکه ملیتك تقویه‌سی خصوصنه مصروف اولان همتلر، اجتهادلر، بلا استثنا موفقیتله تتوج ایدر . عرقك اتحادینه مصروف اولان همم ایسه - شیمدی‌یه دکین - بر نتیجه ویرمه‌مشدر .

عرق بعضاً ملت ایله تعارض ایدر. صفوت عرقیه کوزدیله‌جك اولورسه ، بوادعاده بولونانلر بیله، آزیجق کندی قانلرینی قاریشدیرنجه انکساره اوغرارلر . برملت، عروق مختلفه‌دن ، اجناس متشتته‌دن ، افراد متنوعه‌دن ، کونا کون تصالباتدن، ضمیمه‌لردن ، علاوه‌لردن ، یامالردن ، تعمیرلردن مرکبدر . یکعرق ملتك مثالی آنجق قبائل ابتدائیه‌ده آرانه‌بیلیر. هرملت آز چوق : غیر یکنسقدر .

صوکره . . . عجبا عرق نه دیمکدر؟ مطالعه‌جه (عرق)، قدیم بر (ملت) دیمکدر . برآمریقالی‌یه اسبتله ملت ، آمریقا ملتیدر . عرق ایسه ، انکلیزلکدر . انکلیزلك ایسه بش اون عرقك امتزاجندن تحصل ایتمش برکمیتدر. «آنغل»، «پیقت» ، «که‌لت» ، «نورمان» ، «سقوچ»، «که‌یل»، «دان»، «سه‌غا»، «نوروه‌ج»،الی آخره کبی ملتلرك اصطفا ایتمش افرادی برلشمش بیوك - بریتانیا آطه‌سی اوزرنده برملت تشکیل ایتمشدرکه بو، بوکونکی آمریقا ملتنك عرقی ، مصدریدر . عجبا ، وقتیله «آنغل» ، «پیقت» ، «که‌لت» کبی ، انکلیزلکك عناصر اصلیه‌سی اولان ملیتلرده، کندیلرینه کوره بشقه، دها ابتدائی،

دها اسکی ملتلردن متشکل دکلمی ایدیلر ؟ البته ! [*]

اوحالده عرق بر ـ رهآلیته ـ ایسه‌ده بونك رتبه‌سی پك ایلریده دکلدر . بز شکل حاضره ، حقیقت حالیه‌یه، بوکونکی وضعیته باقه‌لم .

عرق مفهومنه التفاتکار اولق ایچون سیاسی و دیپلوماتیق برسبب بولونمق لازمدر . بردولت بو سیاسته مماشات ایدرسه بونده برمنفعت وبرطاقم عرقداشلری تمثیل ایتمك قابلیت وامکانی کورمه‌لیدر . اوحالده ، سیاست عرقیه ، درحال بر سیاست ملیه‌یه انقلاب ایدر .

بوقسه قوروکورولی عرق طرفدارانی بعضاً موجب مضرت اولور ، اولماسه بیله کولونچ برشکل اکتساب ایدر .

برده ، بوکبی افکارك اوان تعممنده سائر جریانلری ده نظر اعتباره آلمق اقتضا ایدر . بر برده عرق پروپاغانداسی یاپیلیور وتضییقات اجرا ایدیلیورکن عینی برده ، ایچدن ایچه « قوزموپولیتیزم »جریانده باش کوستریور : صوك زمانلرده روسیه چارلنی اولانجه قوتی « پان سلاویزم » ه ویردیکی حالده، « بالشیویق » لر یالکز عرق و اسلاواق اقنومی دکل، ملیت مفهومنی بیله آیاقلر آلتنه آلدیلر .

---

[*] عرق تتبعاتنده نه‌قدر ایلری کیدیلیرسه ساحه او قدر کنیشلنیر . عالم ومتتبع ، ساحلسز اوقیانوسلر ایچنده قالیر. مثلا برملتی ألیکزه طولایورسکز . بوملتك برمنشأ و مصدری وار دکلمی؟ اورایه فکراً هجرت ایدیورسکز. مکر اومنشأ ومصدردن چیقان دیکر افرادده وارمش . بونلرله قرابت ، هیچ اولمازسه برمصاهرت کشف ایتمك ایشدن بیله دکلدر .

صوکره او ألاریکزله یاقالایه بیلدیککز عرقده تدقیقه همت بیوربیورسکز اوکا نسبتله ـ عرق ـ اولان بر هیئتدن . دها اسکی زمانلرده باشقه شعبات آیرلمش . دها اول ، مهاجرت طریقیله جهانك دیکر برکوشه‌سنه ، برقطعه‌سنه کیتمش. نسل عائله‌لر برشجره تشکیل ایدیورلرسه ملتلرده . طبقی اونك کبی ،

ایمپراطور « نه‌رو » نك عهد استبدادنده روماليلق نظریه‌سی زوربازو ایله بتون عالمه انتشار واشاعه ایدیلیرکن، « قاتاقونب » لرك ایچنده کیزلی، رطوبتلی مجهول مغاره‌لرده جسمانیات علیهنده، جسمانیاتی، روما ایمپراطورلغنی ییقه‌جق بین‌الملل، فوق‌الملل نصرانیت جریانی کارنده موفق اولمش ووفاتندن برآز صوکره، پاولوس کیمسه‌نك قیلینه طوقونه‌مدیغی قیصرلکی ییقمشدر.

آمان. بوکبی معظمات ومعضلاتده یکجهت دوشونمك نه فنا شیدر! نظریه. نه آلیم عاقبتلری استلزام ایدر!

١٢ مایس ١٩١٨

نظریه‌لرك دکری

— ساطع بك افندی‌یه، احترامامله برلکده —

محترم و صاحب کرم معارضلرمه. فلسفه و علوم و فنون تاریخلرینی بردفعه دها اوقومق زحمتنی اختیار بیورمه‌لرینی رجا

برشجره تشکیل ایدرلر. هر یاپراق داله، هردال آغاجه، آغاج‌ده کوکه، کوکك بتون الیافی ایسه آغاجه وطولاییسیله هر لیف، هرداله مربوطدر. اوحالده تدقیقات عرقیه‌ده پك ایلریلره کیدیله بیلیر. مصطفی جلال‌الدین پاشا زاده انور پاشا اسکندرکبیر ایله هم عرق اولدیغمزی ایلریسیه سوره‌جك. هله فرانسزلرك اجدادی اولان « غول » لرك. روسلرك منشأی « سلاو » لرك تورانلیلغنه، بناءً علیه ترکلکنه شك وشبهه یوق. نته‌کیم ساطع رفعت بك‌ده زردشت مدیالی ایدی. مدلرده تورانلیدرلر. بناءً علیه زردشت ترکدی. هله هله آننه‌سنك اسمی « طوغدی » قادیندر؛ نتیجهٔ منطقیه‌سنه وارمشدی.

لکن مسئله دها بیولك بربساطته ارجاع اولونه‌بیلیر. نقلاً هرملت حضرت آدم وجناب حوا والد ووالده‌مزه، تخمینات فنیه‌یه نظرآده جاواده مستحاثه‌سی کشف ایدیلن پیته‌قانتروپوسه منجر اولیور:

بنی آدم اعضای یکدیکرند

ایدرم . اوزمان کوروورسکز که مشائیون برشیئه بیاض دیورسه اشراقیون عینی نسنه‌یه سیاه دیور . مرکس بشقه برادعاده . عجبا حقیقت هانکی جهتده . نه سمتده‌در ؟ «والله اعلم بالصواب» ضرب مثلی قدر طوغری برسوز بیلمم . وضعیت بو مرکزده ایکن ارباب دانشدن برچوغی . ناموسلی متفکرلر ، لادریه « آغنوستیق » مذهبنه سالك اولیورلر . هر حالده حقلری یوق دکل ، چوق .

فلسفه‌ده ، مابعدالطبیعه سپه‌کولاسیونلرنده ، اخلاقیاتده ، اجتماعیاتده بربرینی ناقض وناسخ نه فکرلر وار ا . .

اکر حقیقت مستقر وثابت اولسه ایدی ، ایش بساطت نهائیه‌سنه ارجاع ایدلمش بولونوردی . مناقشه ، مباحثه ، مناظره ، محاضره ، مشاتمه ، محاربه . . . بونلر اولمازدی . لکن حقیقت یدی قات پچه آلتنده محجبدر . حقیقت قالین برپرده آرقه‌سندن صیریتیور . صیریتانده عجبا برشئ صلب وجامدمیدر ، یوقسه اوده برانیر ، بر خیالمیدر ؟ بوراسی‌ده پك معلوم دکل .

مرحوم « آنری پوانقاره » یی طانیرمیسکز ؟ بو ذات عرفان‌سمات علوم ریاضیه‌نك عفت وعصمتندن بیله شبهه ایدیور . اوت ! بومشهور ریاضی زوجه‌سنی خروسلردن قیصقانیر تیتیز وخویسز برمعلمه‌دی .

ماضی ایله حالی ، علوم وفنونك تسلسلنی ، فنك ماهیتنی ، فن ایله فرضیه‌نك نسبتنی بیلن ومقایسه‌یه قدرتیاب اولان ، البته والبته ، نظریه‌لره بر اهمیت ویرمکله برابر اونلره کلام منزل فضیلت وخصلتنی عطف ایتمکدن چکینیر . نظریه زمان ومکان ایله ، خلق ومزاج ایله . نظریه‌جینك کیف و هوسی ایله دکیشیور .

پروپاغاندا ، بعضاً نظریه‌یی فن پایه‌سنه چیقارمقده‌در . بشر ، بر کره بویله بولاشیق و صیرناشیق بر درده طوتولدیمی ، مملول اولدیغنی بیلمز ، اوتوزر وعصرلرجه راحتسزلك چکر . فن طبده بیله خرافات واباطیل اصلیه و اساسیه واردر .

يكرمی ، يكرمی بش سنه اولكی تداوی اصوللری ایله شیمدیكیلر بر كره اولچوله جك اولورسه نظریه لرك نه قدر دكیشدیكی كورولور .

لكن ، دكری بیلنمك شرط اعظمیله ، نظریه پك ایی برشیدر . نظریه اولماسه حقیقته كوچ یاقلاشیلیر . بعضاً پك بیوك خطالرك پك بیوك فوائدی اولور .

بلند وارجند برحكیم سزی تاحقیقتك ساحلنه قدر كوتورور . اوراده برترس مانورا یاپار ؛ زورقچهٔ فرضیات یوارلانیر . كرداب هذیانه قاپیلیر . فقط بیلمش اولیكزكه او حكیم سزه وبلكه ده بتون انسانلره ایلری بر مرحله یه قدر رهبرلك ایتمشدر . اوندن صوكره یول كورولمش ، سمت حقیقت تعیین وتوضیح ایدلمشدر .

مثال : فرانسزلرك حكیم بالحق « بله‌ز پاسقال » ك وجیزه‌لرینی بوكون . بوكونكی منطقكز ومستحضرات فكریه كزله اوقویه جق اولورسه كز ، وهلهٔ ابتدائیه ده ، برخرافات و ظنون بطاقلغی ایچنده قالدیغكزه ذاهب اولورسكز . ذنب ازلی ، اب ، ابن ، روح القدس كبی بر طاقم دستورلر سزی توحیش ایدر . « نیچه » ، پاسقاله ، نصرانیتك آولادیغی اك داهی شكاردیور ؛ بن ده ، ایلك قرائتده بویله بر ظنده بولوندم . لكن سنه‌لر كچدی ؛ كتابی بر دها اوقودم . برقاچ سنه دها مرور ایتدی . اثری دامعاتله وبربری آردینه مطالعه ایلدم . شیمدی او فكرده دكلم . « پاسقال » معادلات منطقیه‌سنی صوك درجه‌سنه قدر كوتورمش . طاقتنی حقیله صرف ایتمش . هم ده بتون روح وموجودیتنی بو اوغورده فدا ایلمش ، فلسفه‌ی بادی فلاكتی ، سبب موتی اولمش . او كهنه حقیقتلری نهایتنه قدر مدافعه ده اصلا قصور ایتمه‌مش . ایشته . آنجق « پاسقال » سایه‌سنده دركه ، فكر بشر اونك واصل اولدیغی یردن صوكره بر خطوه دها آته‌رق عصرلرك ترسب ایتدیردیكی شكوكی قازیمه‌یه موفق اولمشدر .

« باسقال » پارلاق خطالرده بولونمش . کاشکه هر داهی اونك قدر بیوك خطالر ایتسه ایدی ! بیوك خطیاٰت کوچوك ارباب فکرتك حدی وخرجی دکلدر . اودون یاریجیدن ، عمله بکجیسندن ، کوشه‌باشی حکیمندن . اجرا دائره‌سنك اوکنده اوشوشن محامیلردن ، اوراق مقیدلرندن بویله بیوك خطالر صدور ایتمك قابل دکلدر .

نظریه وفرضیه حقیقتك آسمانیدر .

بواعتبار ایله نظریه‌لر دکرلیدر . بونلره حرمت ایتمه‌لی‌یز . لکن نظریه‌یی حقیقت صانمق بر آز صافدرونلق اولور .

بو محاربهٔ عمومیه واونك استلزام ایتدیکی انقلاب اقتصادی بزه واضحاً اثبات ایتدی که بوندن اول اوروپا دارالفنونلرنده رسماً تدریس ایدیلن فن‌ثروت ، ایکی ایله ایکینك درت ایتدیکی قدر طوغری دکلمش .

کذلك حرکات حالیه بزه توضیح ایدیورکه حربدن اولکی موازنه وبناءً علیه اونلره تعلق ایتدیکی علوم اجتماعیه قطعی عد اولونه‌مازمش .

عجبا ، حربدن اولکی اجتماعیاتك معکوسی اولان فنون اجتماعیه ، ویا ، قلاسیق علم اقتصادك عکسی فن ثروتمی طوغریدر ؟ بونی ادعا ایده‌مه‌یز .

بوکونه قدر بشرك ایتدیکی تجاربدن بر سوسیولوژی چیقاریله‌بیلیرمی ؟ هیهات ! شیمدی‌یه‌دکین ایدیلن تجربه‌لردن رهآلیست برعلم ثروت ، رهآلیست بر فن طب ، بر حقوق چیقمه‌ینجه نصل اولورده طوغری بر سوسیولوژی چیقار ؟ آنتروپولوژی فننك نصل نهایتسی که‌روحیاته پك ملاصق وغایتله مستمندر ، سوسیولوژی‌یی تشکیل ایدر . آنتروپولوژینك ایسه هنوز بدنه تعلق ایدن اقسامی قطعیت پیدا ایتمه‌مشدر . صوکره نصل اولورده سوسیولوژی‌یه بر ماهیت مثبته ویره‌بیلیرز ؟

کمال تلهفله کوریورزکه عالمکتمز هنوز غرب عالم علوم

وفنوننه يكى كيرديكندن نظريه‌لره بيوك براهميت ويره‌نلر بزده چوغاليور . أليمزه بر (دورقهايم) كچنجه راطب و يابس اونده‌در ؛ ذهابنده بولونيورز . بو ، ذهنيت قديمه‌نك تماديسندن اكن بشقه برشكل آلمسندن بشقه برشى دكلدر . برده قاريشيق عباره‌لرده ، معناسى آكلاشلمازفقره‌لرده بيوك برمعنى وحقيقت وار صانيورز . سويله‌يى اونوتدم ، انسانلر حقيقتك بسيط اولديغنى آكلايجه پك چوق قيزمشلر ! چاپراشيق و معضل عباره‌لرله ، دستورلرله ، معادله‌لرله افاده اولونان (حقائق) ظن ايتمه‌يزكه حقائق محضه اولسون . كافى مقدارده وضوح ايله بيان اولونه‌ميان فكرلر هنوز خام ونا تمامدر .

شو صوك سنه‌لرده برده باشمزه (بەرغسون) چيقدى . بو فرانسز فيلسوفى عقل ومنطق اعانتيله دكل ، حقيقتى intuition كشف واستخراج ايله بوليور . اوحالده بو اصول ايله بوندن بيك بشيوز سنه اولكى كليسا اصوللرى آره‌سنده نه فرق قالير ؟ كوردك : بو ذات عرفان سمات چوق اوقومش ، بتون علوم وفنونى طارامش ، طارتمش . اصلا جاهل دكل ، حتى چوق وفضله عالم . بلكه‌ده او اوزون سنه‌لرك اثر تصنيفى اولان كتابلرنده بعض ذرات وقطرات حقائق وار . لكن بن نصل بو كشفيات ومستخرجانه ربط ايمان واطمئنان ايده‌بيليرم ؟ يارين بر بشقه مرشد چيقوبده بكا ديكر برتلدن نغمه‌سرا اولورسه بونلردن هانكيسنى ترجيح ايده‌يم ؟

عالم عرفانمز بو كبى عنديانه قارشى سيغورطه ايدلمه‌ليدر . بونلرك دكرينى بيلمه‌لى ؛ لكن دها اوته‌سنه كيتمه‌مليدر . اكر كيديليرو خصوصيله بونلردن عملى نتيجه‌لر چيقارلمق ايستەنيرسه عظيم بر خطا ايدلمش اولور .

بن تجربه‌مله بو نتيجه‌يه واصل اولدم . تجربه‌ى ، اولديغى كبى ، طرفدارلرمه جيرو ايتمه‌يى بر وظيفه بيليرم .

١٢ مارس ١٩١٨

٣١ مارت

بوكون ، ٣١ مارت رومي‌يه مصادفدر . حساب افرنجى ايله ١٩٠٩ سنه‌سى نيسانڭ اون اوچنجى كونى ايدى . مشروطيتمز هنوز يكى اعلان ايدلديكندن ، بتون احرار ملك وملت نوزادك هيچ بر صدمه‌دن متأثر اولماسنه نكهبان اوليورلردى . قورقو بيوكدى . چونكه ٩٣ خاطره‌سى هنوز تاريخه انتقال ايتمه‌مشدى . فقط زمان دكيشمشدى . افكارده تيقظ وانتباه واردى . بوكا مبنيدركه محمود شوكت پاشا مرحومڭ قومانداسى آلتنده‌كى اردوى ظفرمقرون ييلديرم وارى برسرعتله پاى تختنه يتيشدى واحوال عموميه ياتشدى .

او چهنمى كونده آياصوفيه ميداننده طوپلانانلرڭ مقصدى نه ايدى ؟

سؤاللره بسيط برجواب ويرمك لازمسه ديه‌لم كه ارباب خروجڭ غايه‌سى (ارتجاع) ايدى . (ارتجاع) اويله ايسه ، نه ديمكدر ؟ بوكلمه يكيدر . ٣١ مارتدن اول مشيمهٔ قاموسدن طوغمه‌مدر . فرانسزجه [ره‌آقسيون] مقابلى اوله‌جق . (ره‌آقسيون) ايسه كرى‌يه كيتمك ، فعل منفى ، تجدد ناپرورلك ، غليظ ومضر برقدما پرستلك ، آزيتلمش محافظه‌كارلق كبى برمعنايه كلير . مثلا فرانسه‌ده قراللق وايمپراطورلق طرفدارلرى (ره‌آقسيونه‌ر) عد ايديليرلر ؛ حالبوكه انكلتره‌ده احرار قراله صادق اولدقلرى حالده ، بونلر ، مرتجع صاييلمازلر . حاصلى كلمه برآز مغلق ومعقددر ؛ مبهمدر . كلمه‌نڭ يكيلكى‌ده بادئ ابهاميدر .

٣١ مارتده طوپلانان كروه ـ خلق پسيقولوژى‌سى تطبيقاتنجه بركتلهٔ جاهله ايدى . بونلر مشروطيتى‌ده ، ارتجاعى‌ده بيلميورلردى . بو وقعه اصلا بر فكر و اجتهاد نتيجه‌سى حادث اولمش دكلدى . عاديا برأوباشلق ، برقاچ بالديرى چيپلاغڭ حركات باغيانه‌سى ، اثر تحريكى ، زوربالغى ايدى . يكى كلن

حکومت دها ضابط و قاهر اولسه ایدی بو حرکت وقوع بولمه‌یه‌جقدی .

او کون برقاچ آرقداشله طولاشیوردق . اوبتو بر یرده عوامدن برقاچ سرکشه تصادف ایتدك . چاغر کیف ایدیلر . وجهلرنده برعلامت سرور تبارز ایدییوردی . — خبراوله ، اوغورلاوله ، نه‌وار دیدك . بونلردن بری بزه جواباً — چوق شکر اولدی بیتدی . مقصدمزه نائل اولدق . او ، کلدی ؛ دیدی . — او ، کیم ؟ — ایشته او ، شریعت کلدی . بن کوزمله کوردم . آه ، اویله ایسه (او) نصل شیدی؟ — افندم عربه ایله کلدی ؛ قوطو ایچنده ، اورتولو ایدی ...

آرتق فضله تفصیلاته (چندان) احتیاج یوقدر . بر طاقم آسایش دشمنلری ضابطه‌نك ضعفندن استفاده ایله افرادی قیشقیرتمشلر وبو مؤسف وقعه حصول بولمشدی .

ادعا ایدرز : اکر افکارده برارتجاع اولسه‌ایدی ، قابل دکل بویله اولمازدی . بشقه یرلرده سرزدهٔ حدوث اولمش حرکات انقلابیه مدعامزی توثیق ایدر .

بزده ارتجاع یوقدر واوله‌ماز . مملکتمزده بر سلسلهٔ نجبا ورهابین موجود دکلدرکه بوفکری ادامه ایتسون ... بز ، اساساً دەموقراسیدن بشقه برحالت اجتماعیه وبر سلطهٔ سیاسیه طانیمدیغمزدن بزده آنجق جهالت اجرای تخریبات ایده‌بیلیر ؛ بشقه برعمددواعنوم دکل . شونی ده‌اونوتمه‌یالم که (سرمایه‌جیلك) ده مملکتمزده ناموجوددر . بناءً علیه دەموقراسینك دارالذهبی اوز دیارمزدر . زادکانلق ، رهبانیت ، قاپیتالیزم اولمایجه ارتجاع متصور دکلدر . زادکانی ، رهبانیتی ، قاپیتالیزمی احداث ایتملی که ارتجاع اوله‌بیلسون . زادکانلق تشکل ایدر ، بر محصلهٔ تاریخدر ؛ تشکیل ایدلمز ، ممتنع‌الایجاددر . رهبانیتی ایسه دین احمدی نفی ایدیور . چالیشه‌لم ، قاپیتالیزم مملکتمزده تقرر ایتمه‌سون که بالآخره بر اوغونسزلق اولماسون .

کله‌لم فکر واجتهاد ارتجاعنه : ابتدا ایچه بیلمش اوله‌لم که

بر نقطهٔ نظردن دائما حی لایموت اولان ماضی ، اولدیغی کبی اعاده ایدیله‌مز . سو ، کریسین کری‌یه آقماز . کونش مغربدن طلوع ومشرقدن غروب ایتمز . اعداد ترسینه صایلماز . جزء ، کلدن بیوك اولماز . بر آدم کندی کندینك پدری ویا جدی اوله‌ماز . احیای ماضینك مادی امکانسزلغی واردر .

تاریخده برطاقم رجوعلر اولمشدر ؛ لکن بونلر ، هپ دها ایی ، دها ساغلام وجدید بر حالت اجتماعیه‌نك حصولپذیر اولماسی ایچوندی .

ایکی پارلاق ویمان مثال : « رەفورم » و « رەنەسانس » .

« رەفورم » حرکتی نصرانیتك شکل اولیننه رجوعی توصیه ایدیوردی . بعضاً بویله بر رجوع ترقیدر ؛ تدنی و تردی دکلدر .

براثرمده [*] علی‌التفصیل سویله‌دیکم وجه اوزره واتیقان مقامی اشی آزتمشدی . ایدله‌دك رذالت قالمدی . افکاری اولدیردی . حریت بوغولدی . اجتهاد قاپاتلدی . نصرانیت نخستین ، هرحالده ، واتیقان نصرانیتندن خیرلی ایدی . [لوطر] و [قالوەن] ك فکری ایلك آباء کنیسانك حالت اجتماعیه‌سنه رجوع دکل ، خرستیانلغی صفوت قدیمه‌سنه افراغ ایتمکدی . . .

بو ، بشر ایچون موجب مضرتمی اولدی ؟ حاشا . . . فی‌الواقع بویوزدن بیوك محاربه‌لر چیقدیسه‌ده ، عاقبت ، انسانیت « رەفورم » دن استفاده ایتدی . حتی ، قاتولیسیزم بیله تبدیل مشواره مجبور قالدی .

« رەنەسانس » ده اویله . او دورك سرآمدلری لاتین ویونان فکریاتنه طوغری کیتدیلر . (حال) ك طوتاریری قالمامشدی . هرنقطهٔ نظردن یونان ولاتین ماضیسی حاله مرجحدی . آنلرك بو حرکت رجعیه‌ی بشریتی فکراً وصناعةً قورتاردی . وآندن صکره مدنیت تقرر ایتدی . بر دها ییقلماز . اکر

[*] « اشتراك ایتمه‌دیکمز حرکات »

بو حركت رجعيه اولماسه ايدى حالا (سقولاستيق)، دارالفنونلرك بادئ اشتغالى اوله جقدى . حالا متفكرلرى آتشده ياقه جقلردى . حالا واتيقان ، كتابلرى « أندهقس » ه قويه جقدى . ماضى حالى قورتاردى واستقبالى طوغوردى .

بيامش اولهلم كه بعض موانع حاليه ترقى و تكاملى تصعيب ايدر . بناءً عليه بوكبى مواضعده (حال) ده دوام برارمجاعدر ، بلكه بعضاً نور وفيض ماضيدهدر . مثلا (١٠٠٠) سنهسندن اولكى (حال) ، ماضى يه نسبتله پك كرى ايدى . لكن هروقت ماضى حاله مقدم دكلدر . استقبال عجبا نصل اوله جق ؟ بو ، رحم مادردهكى چوجغك هانكى طائفه يه عائد اولدیغنى تخمين ايتمك قدر جسورانه برحركت اولور . استقبالكده ايبسى ، ضررسزى ، فناسى اولهبيلير .

بر نتيجهٔ عمليه يه كلهلم : بزده ارتجاع ممكن دكلدر . بتون برايای امت محتاج ومنتظر فلاح وترقيدر . آندن باشقه ، تكاملات عموميه بزى سعى وفعاليته ، بناءً عليه ايلريلهيه سوق ايديور . ارتجاعك عناصر مركبهسندن هيچ برى مملكتمزده يوقدر . پروتستانلق قاتوليكلكه قارشى برحركتدر . قاتوليكلك اولميان يرده پروتستانلغك حدوثى نصل عدم الامكان ايسه ، زاهكانلغك ، رهبانيتك ، قاپيتاليزمك ناموجود بولونديغى بر كدوردهده ارتجاع متصور دكلدر . سوسياليزم نرهده چيقار ؟ قاپيتاليستلرك عملهيى أزدكارى هيارده . يا بريرده عمله وحيات صناعيه يوقسه اوراده سوسياليزم چيقهبيليرمى ؟

برفقرهيى تكرار ايله مقالهمزه نهايت ويرهلم :

برينه نهيه أولهنميورسك ؟ ديمشلر . او ذاتده ، سكز سبب وار ، آنك ايچون تأهل ايتميورم ؛ برنجيسى رجوليتم يوق . ايكنجيسى ... ديركن مخاطبى اوست طرفى لازم دكل ديمش ... بزدهده هيچ برعنصر ارتجاع يوقسه ، عصا اوروپا تاريخنده كورديكمز بو مرض اجتماعينك امكانى تخيل ايتمك عبثدر .

اكر ايسته‌سه، ياخود بيلسه‌ ايدى ...

«زمان» غزته‌سى سرمحرر موقرى شكرى بك افندى‌يه

بوكون، پرخلوص، پرعزم وارادت برحكومت مقدرات عثمانيه‌يه نكهبانددر. بونكله برابر مطيهٔ فكرت، سير وسفرنده مشكلاته اوغرييور. ياليا ايديورز. نه‌دن. نيچون؟ شو استفهاملره اجوبهٔ مقنعه تدارك ايتمك مقصديله ادوار آتيه‌يه، وشيمديلك، هيچ اولمازسه، چنتمكان سلطان عبدالحميد خان ثانينك عهد سلطنتنه طوغرى برسياحت ذهنيه‌ده بولونه‌لى‌يز.

كچن عهد سلطنتده علم ومعارف حقيقةً تعميم ايدلمك ايسته‌نسه ايدى، ممكن اولوردى. نته‌كيم، خاقان سابقك عصر حكومتنده مكتب طبيه بردور نوينه كيردى. (حيدرپاشا) ده مهيكل ومشكل برعرفانسراى انشا ايدلدى. مكتب حقوق، مكتب ملكيه ودها سائر ايريلى، اوفقلى مكاتب تأسس ايتدى. دارالفنونك بيله تملى او قرنده آتلدى. اكر او زمان، نسبى واضافى برسربستى دائره‌سنده دارالفنون تنسيق ايدلسه، معارفه دها فضله اهميت ويرلسه ايدى، بوكون، بردالشوران اردوسنه مالك اوله‌جقدق. مطيهٔ فكرمز ياليالاميه‌جقدى، دها فضله منورلرمز بولونه‌جقدى. بوكا شك وشبهه يوقدر.

اكر .. اكر، اوت بو ظالم و غدار ادات شرط ذهن وفكرمى تصديع ايديور. برعصرك اوچده برى قدر اوزون سورن بو زمانده نه‌لر و كيملر يتيشمزدى؟ هر سنه مكاتب عاليه‌مز بيك كنج يتيشديرسه ومكاتب عاليه‌مزدن اون بش بيك كشى چيقسه، اليوم. بزده اوقومق، يازمق مسئله‌سى حل ايدلمش بولونه‌جقدى.

انكار ايتمه‌يه‌لم: كچن دورده، حكومت، هردرلو اصلاحاته قادر دكلدى. اوروپا موازنه‌سنه روسيه ـ فرانسه اتفاقى وانكلتره ائتلافى واوكاده ترك ومسلمان خصومتى حاكمدى. محاربهٔ عموميه امدادمزه يتيشدى. قيود اعتسافى قيردق. اوزمان، مثلا، ولايات شرقيه‌مزه بر تيمور يولى تمديد ايده‌

مزدك . نته‌كيم، آندن صكره‌ده ، ينه بوايالاتك اصلاحاتى ايچون روسيه بر أنكل اوليوردى . پاره يوقدى . فقط ، خاقان مغفور معارفه بانه‌بيليردى . بو، ألنده ايدى . يواش يواش ترقى ايتمه‌يه زمين وزمان نامساعد دكلدى. متواضعانه بر تكاملدن هيچ برقوت بزى آليقويه‌مازدى . پاره‌مى ايستيورسكز ؟ تخصيصات سنيه‌دن ماعدا خزينهٔ خاصه‌سنه ثلثان ميليون صارى ليرا واردات بولان حكمدار مرحوم بو پاره‌نى امر معارفه واوقاف حاصلاتى مكاتب ابتدائيه‌يه حصر ايتسه ايدى مطلوب حاصل اولوردى ؛ آرتاردى بيله .

سلطان حميدك نيتنده خلوصمى يوقدى ؟ بوادعاده بولونه مايز . حقيقت شومركزده‌در : مشاراليهده خلوص دكل ، ولوف ناقصدى . بونقصانه فقدان ارادتى‌ده ضم وعلاوه ايده بيليرز .

ايلرى كيتميورم . سلطان حميدك - جناب حق تقصيراتنى قرين عفو ايتسون - بادئ وهمى اوله‌جق درسلردن‌ده خيالاً واز كچيورم. لكن اودورده معناى ابتدائيسى ايله علوم وفنون، عرفان ومعارف تعميم ايدلسه ايدى ، البته ، بوكون، سنلرى اوتوزه ، قرقه ، اللى‌يه واران اهل وطن، كمال اصحابى بولونه جقلردى . ايشته ، دور آفلك اك بيوك تقصيرى بواولمه‌در.

اكر، شو بولونديغمز اوانده، هركارمزده خير ايله موفق اوله‌ميورسه‌ق قباحت بزده دكل، بزدن اولكيلرده‌در .

اكر، عهد زائلده لذت علم تعميم ايدلمش بولونسه ايدى ، وقتيله أكيلن بوكون بيچيلير وممالكتمزده عادات فكريه ومعاشرت ذهنيه تقرر ايتمش اولوردى . بناءً عليه حقيقى انكشاف بوندن بويله باشلايه‌جقدر . چوجقلقده‌كى اعتياداتك، تلفظ خطالرينك بالآخره تصحيحى نه‌قدر كوچ ايسه ، بو كونده ، اويله‌جه بعض خصائل فكريه‌نك زوائلى مشكلاته اوغرييور .

تربيهٔ حريه قولايلقله تحصل ايتمز . علم ثمره‌دار اوله‌بيلمك ايچون هضم ايدلمه‌ليدر. كيفيت هضم ايسه بركونده، برسنه‌ده

اولماز ، سنه‌لره مفتقردر . دأب متفکرین اوزون زمانده تقرر ایدر . برچوق رسیدکانه تصادف اولونورکه بونلر، بر جلوهٔ طالع ایله ، نائل کام اولمشلردر . اکن، مثلا، برچلبی ـ خصلت ذات کبی أکل ونوشك قواعدینی بیلمزلر. برصولاقلق حرکات وسکناتلرنده رونما اولور . چاتال طوتمق بیله بر علم دکل ، بر ممارسه مسئله‌سیدر .

کتاب اوقومق، جبر مافات ایدرجه‌سنه مطالعه‌ده بولونمقله علم وعرفان تحصیل ایدلمز . علمی کوکده یرلشدیرمك لازم. ذاتاً آلافرانغه‌ده Connaissance livresque ترکیبی ایله افاده اولونان معلومات کتابیه معتبر دکلدر . هله متوفی [نیچه] بلك بیوك برکتاب صاقلیسی اولدیغی حالده بوکبی معلوماتدن متنفردی . معلومات کتابیه اکثریا معلوماتفروشلغی ، ـ پهدانتیزم ـ ی موجب اولور .

ایشته ، قرن لاحقده بز بو مرتبهٔ معلوماتده‌یز . یاواش یاواش بوندن چیقیورز وان شاءالله تماماً وکاملاً ده چیقه‌جغز . علممز بزه مخصوص اولمالیدر ، اثر اقتباس وانتحال اولمامالیدر . تیاتروده ـ آداپتاسیون ـ صاچمه اولدیغی کبی علم وعرفانده‌ده بی معنادر .

قالبی قیافتی یرنده ، بیغلری متروش ، فراقلی ، اسطوانه شاپقه‌لی بر بالقانلی‌یه مصادف اولورسکز . فقط برده بوذات حرمت سیماتی برصالونده . برمعشر کبارده ، حتی برنجی صنفدن برقوزموپولیت کاربانسرایده کوریکز ، العیاذ بالله ! اوت ، علم ووقوف ، معاشرت مشعور اولقدن چیقمه‌لی ، خلق بو خصلته ، فطرت وجبلته ، اعتیاده کیرمه‌لی که تام وحقیقی اوله بیلسون . استقبالمز امیندر .

۱۲ نیسان ۱۹۱۸

فکر تنقیدی وتحلیلی

— رضا توفیق بکك « قاموس فلسفه » سی مناسبتیله —

آره صره ، مؤلفین شرقك اولسون ، مصنفین غربك اولسون ، متروك ومنسی آثارینی اوقومقدن بر حظ طویارم . بونلرده الڭ زیاده نظره چارپان فکر تنقیدینڭ نقصانیدر . مثلا [ابن خلدون] ، جدیت واصول دائره سنده هره برمسئلهٔ تاریخیه یی ، یا برمادهٔ جغرافیه یی شرح ایدرکن یاری یولده ، بردن بره خیالاته کریشیر . قصه لره باشلار . منطق و ریاضیات ایله ، دساتیر فلکیه ایله طبان طبانه ضد ادعالرده بولونور .

[عالی] افندی « کنه الاخبار » نده ، حقایق تاریخیه آره سنده طلسملردن بحث ایدر . الی آخره .

[اولیا چلبی] مجارستاندن ویا کردستاندن دم وردیکی وقت امثالنه آنجق اساطیر الیننده تصادف ایدیلیر مخیلاتی کوزلریله کوردیکنه دائر تأمینات ویرر . بتلیسده ابدال خانڭ سرایی کبی . [ابراهیم حقی] ده ، خیلی طوغری و فنی اولماسی لازم سوزلر آره سنده ، صاپیتیر . ویدورمه بر فن و علمك تشریحاتنه کیریشیر .

بونلر شرقلی . غربلیلرده بویله . مثلا اوقوجه [نیوتن] بین الاجرام نواحیٔ اثیریه ده متوطن اجسام لطیفه دن بحث ایدر . [قانت] عقل صرف وتطبیقی یی دائرهٔ استنطاقدن کچیررکن اویله چوروك اساسات اوزرینه مستند بر (ابدیت) ابداع ایدرکه ، بوکون ، بوکا کولمه مك قابل دکلدر .

هله [پاسقال] . آقل وحاضر بشریتك الڭ کسکین ذکالرندن بری اولدیغی حالده ، معجزات کنیسائیه یه او مرتبه قاپیلمش که صورمه یکز . [نیچه] . بونك ایچون ، کلیسانڭ آولادیغی الڭ اهمیتلی ، الڭ داهی شکار دیور .

ایشته . قدیم کتبخانه‌لر هپ بو فکرلرله پرورده رجالك آثاریله طوب‌طولودر .

غریبدرکه برنجی صنفدن دهاة ، بشره بیوك فتوحات فکریه وفنیه‌یه تأمین ایدن اعاظم بیله ، اسکی زمانده فکر تنقیدیدن کلیاً ویا قسماً محروم اولدقلرندن مدهش حقائقله برلکده شایان ترحم ترهات ایله اثرلرینی املا ایتمشلردر .

بو ذهنیت یاقین وقته قدر کلمش ، حتی زمانمزده بیله فکر تنقیدیدن محروم ذواته تصادف ایدلمشدر . بلکه ، آتیده‌ده بو نموذجلره راست کلینه‌جکدر . درجهٔ اولا سیابوننه‌دن [عقله‌دن وٌن] ، متفنن ظریف ولطیف [فلاماریون] بومقوله داخلنده تصنیف ایدیله‌بیلیر .

قدیمده منقولات اصل ، تنقید وتحلیل فرع وعارض ایدی .

فکر تنقیدیدن محرومیت ، بادیٔ محجوبیت کلدی . مثلا ، برانسان ، حسابدن بحث ایدرکن صاچمه‌لسه ضرری یوقدی . ادعایه دلیل آرانمازدی . دلیل . غیرمنطقی ده اوله‌بیلیردی . بوکا مبنیدرکه اصول خارجنده برفن تدوین ایدلدیکی تقدیرده هیچ برکیمسه بوکا اعتراض ایتمزدی .

منطقده . اوائلده لنك ومریض ایدی . برطاقم قیاسات الله ایش حل ایدلدی ذهابنده بولونیلور ، اکن . اصل او قیاسات برتمل اوزرینه قورولمش اولمازدی .

برده systéme دنیلن برزخ ، غیا ، اوچوروم ، عقبه ، هرنه دیرسه‌کز دیبکز ، فکر بشری بطلان و ضلالته سوق ایتمشدی . براستاد . براصول اتخاذ وآندن چوراب سوکوکی کبی نتایج استدلال ، بونلر اوزرینه بتون بر بنای فلسفی ، علمی ، سیاسی ، اقتصادی وبدیعی انشا ایدردی . هیأتده [بطلمیوس]، مسائل شتاده [ارسطالیس] سیستمه‌لر قورمشلر وآنلردن صکره انسال و اعصار ، بو دساتیره اسیر اولرق آنلرك خارجنه چیقه‌مامشلر ، بردائرهٔ متمادیه داخلنده قالمشلر ومع‌الاسف بو رقی‌فکری بر چوق نتایج وخیمه‌یه سببیت ویرمشدی .

قديماً [ارسطاليس] مذهبي خارجنده دوشونمك بيله ، غرب دارالفنونلرنده كفر تلقى ايديليردى . كليسا ، الك جبار ظالمه يه رحمت اوقوته جق بر شدتله [بطلميوس] سيستهمنى قيليجله مدافعه ايديوردى .

منطق، كيف وهوسه ، ايجابات حربيه يه، تمايلات سياسيه يه مقتضيات مذهبيه يه كوره تدوين ايدلمشدى ، وقسطاس علوم ، محك فنون. معيار عقل ، حاكم افكار عد ايديلن منطقك يا كلش ده اوله بيله جكى ظن اولونميوردى . حالبوكه دوقتور [لوبون] اك بيورديغى اوزره منطقده متعدددر : بيئولوژيق ، حسى ، فكرى منطقلرده واردر .

كذلك «حقيقت» ده مستقر دكلدر. بلكه، بو دقيقه نك حقيقتى كله جك دقيقه نككنه بكزه مز و اويماز . حقيقت بر طائفه يه شبيهدر . بو آنده كى شكلى ايله آندن صكره كى شكلى آيريدر . سينه ماطوغرافده برطاقم حركاته شاهد اوليورز : زيد قائميدر . قاعديدر ؟ اوت زيدك قيامى بر حقيقتدر ، لكن منحصراً فلان دقيقه ايچون . خاير . بر حقيقت دكلدر. فقط مستقلاً فلان دقيقه ايچون .

بر سيستهمه صاپلانمق ، آنك حقيقتنه قناعت تامه ايله قانع اولمق - تعبيرمى لطفاً عفو بيوريكز - محض حماقتدر . [ابن رشد] ، كه [ارسطو] نك بودرجه لايخطيلكنه قانع ايدى وآنك سيستهمى خارجنده علم وفن اولمديغنه ايمان ايديوردى . بركره اوياناسه ده مثلا [قانت] ى اوقوسه . [بطلميوس] ، بعث بعدالموت سرينه مظهريتله [نيوتن] ، [كه پلهر] ، [قوپه رنيقوس] و [لاپلاس] له كوروشسه . [اوقليديس] ، پركارينى آلينه آله رق فن حسابك بيله حقيقتندن شبهه يه دوشن [آنرى پوانقاره] ايله برمقدار مداولهٔ افكار ايتسه .

فنون قطعيه و طبيعيه ده بويله اولونجه ، يا عجبا ، حقوق كبى ، اجتماعيات كبى ، اقتصاديات كبى شعبات معرفتده حقيقتك مرتبه سى نه در ؟

* * *

[رونهسانس] عهدندن بری فكر بشرك صفوتی یاواش یاواش زائل اولمغه یوز طوتدی . حجتسز ادعا قبول اولونماز اولدی . كشف ایدیلن اصول فنیه ، هر ساحهده تطبیق اولونمغه باشلاندی . نقل ، سقوط ایتدی . (نیچون ؟) بر بیوك پایه قازاندی . ریاضی اصوللرحمان علم هیئته تطبیق ایدلدی . بالاخره فنون طبیعیهدن هیچ بری قالمدی كه یكی طرز اشتغالاتی تلقی بالقبول ایتمش اولسون . بوندن بویله طرز شاعرانهسنده تاریخ بیله طات ویرمیور . علم روحه متدائر اسكیدن یازلمش بر رسالهیی ، تجربهٔ براوقوییكز . آندن صكره دماغك وجملهٔ عصبیهنك تشریحی و فیزیولوژیسی اوزرینه مستند و افعال واشتغالات روحیهنك بربر تحلیلنه كیریشور یكی بر كتابی مطالعه ایدیكز . بلكه بوایكنجیسیده سزی تطمین ایتمز . لكن سزلك پیش عرفانكزه یكی بر طاقم آفاق آچار . سزی بلكه هدفكزه ایصاله موفق اولهماز . فقط شهراهی كوستررر . حالبوكه بونلرك حضورنده رسائل قدیمه بر چوجق اویونجاغی مرتبهسنده قالیر .

بدیهیاته مستند اولان بوادعامی قونترول ایتمك ایستهینلره مثلا هند مجلدانندهكی كتاب تكوین ایله یكی هیئت وداروینزمك مقایسهسنی تكلیف ایدرم .

***

رضا توفیق بكك سكزیوز كسور بیوك صحیفهدن مركباً نشرینه موفق اولدقلری « قاموس فلسفه » نك برنجی جلدینك مطالعهسنی مسائل فكریه ایله مشغول اولان قارئلردن رجا ایدرم . فیلسوف . اوزون سنهلرك تجربهسی نتیجهسنده حاصل ایتدیكی ممارسه ایله بتون معادلات فكریهیی ، الك غامض مسائل حكمیهیی ، الك معضل قضایای بدیعهیی نقل ایدییور . اسكی ویكی فلسفه ، شرق و غرب حكمتی - عینی درجهده - بو جلدده یرطوتمشدر . تحلیلی وتنقیدی اصول ، نقلی علومك مواجههسنده جدیت وجیادتی كندیلكندن كوستریور .

بو قاموس عادتا بر موزه‌در . بلااختیار انسانی مقایسه‌یه سوق ودعوت ایدر . قارء نه‌قدر متمرد بر علوم سابقه پرستشکاری اولسه ، بو سکزیوز صحیفه‌نك عقیب ختمنده تصحیح زعم ایدر. هیچ اولمازسه غیرتنقیدی ، غیر تحلیلی علوم وحکمیاته قارشی اسکیسی کبی مطیع اولماز . ایشته بوترددبیله مملکتمزده بر خطوهٔ ترقی عد ایدله‌لیدر . « قاموس فلسفه » یی اوقویکز. همده یاواش یاواش، کونده اون صحیفه اوقویه‌رق فرانسزلرك دیدیکی کبی deguster ایدیکز . صوکنده - ای کنجلر ! - محاکمه قابلیتکز تقویت بوله‌جق ، استعداد تنقیدی وتحلیلیکز آرته‌جقدر . هله تحصیل عالیلرینی کورمکده بولونان افندیلر بو کتاب مستطابی ، دائما کندیلرینه مراجعت ایدیلیر بر Livre de référence کبی ماصه‌لرینك اوستنده بولوندیرمه‌لیدرلر .

رضا توفیق بکك بو قاموسی صوکنه قدر ایصاله موفق اوله‌لرینی خالصانه تمنی ایله برابر کندیلرندن دیکر بر رجاده دها بولونه‌جغز : بزده بر - ولو مفصل اولمسون - بر فلسفه تاریخی لازم . محب حکمت‌مآبز Fouillée نك اثری کبی ، لکن صنادید شرقك مسالك و اصولاتنیده حاکی ، تاریخ یازارلرینه هر حالده عرفان ملیمزه بیوك بر خدمت ایتمش اولورلر . ترکلکك تعالیسنه ایشته بویله غیرت ایدیلیر .

یکی کون ۷ ایلول ۱۹۱۷

بر دقیقهٔ لسانیه وبر خطای فکری

Nation فرانسز- انکلیز- آلمان کلمه‌سی که «پروو انسال» جه Matio, Naision، اسپانیولجه Nacion، ایتالیانجه Nazione، کلمه‌سی لاتینجه‌ده اولدیغی کبی تولد = Naissance وطبیعت = Nature ماده‌لرندن مشتقدر . مشهور [لیتره]'یه کوره (لغة) تعریفی : « عینی قطعهٔ اراضیده ساکن ، بر حکومته تابع ویا غیر تابع ، و آنلری عینی عرقدن ظن ایتدیره‌جك

مرتبه‌ده (حیات) مشترك منافعه اسکیدن بری مالك انسانلرك مجموعی ... » جلد ٣، صحیفه ٦٩١ ، بیوك [لاروس ١-جلد ١١ ، صحیفه ١٥٤ - ده شویله دیور : « عینی قطعهٔ اراضیده ساکن ، عینی عرقه منسوب، یاخود اوزون زماندن بری عینی منافعه مالك ، عینی عرقه و طبایعه صاحب وعلی الاکثر عینی لسانی متکلم انسانلرك مجموعی ...» بوقوله کوره منشأده (ملت الله تاریخی (عائله) نك تاریخیله برلشیر : - Age patriarcal - بو بالآخره قبیله Tribu ویا کروه Horde . انقلاب ایتدی. بو حالتدن ملت حالنه وقوعبولان انقلاب پك یواش اولدی . ملت بر درجه مدنیت احراز ایتمش هیأته اطلاق اولنور . ملتلر تاریخك هانکی دورنده باشلادی ، بوجهت معلوممیدر ؟ خایر الی آخره ...

ایمدی ، بو (ناسیون) کلمه‌سنك ترجمه‌ده - یاخود السنهٔ اسلامیه‌ده مقابلی نه‌در ؟ ملتمی ؟

« (الملة) میمك کسریله دین و شریعته اطلاق اولنور . املت الکتاب ماده‌سندن مأخوذدر . یقال ملةابراهیم خیرالملل ای شریعته ودینه اساسده زمخشری دیدیکه مله طریقی مسلوکه معناسنه‌در . دین و شریعت شاهراه مستقیم اولمغله آنکله تسمیه اولندی . » قاموس فیروز آبادی جلد ٣ ، صحیفه ٣٥٢ .

« ملت = دین ، شریعت (بزجه دین و ملت بردر) بردینده بولونان جماعت ، کروه (ملت اسلامیه) بر مملکتده طوغان ویاخود ساکن اولان وبرحکومته تابع بولنان افرادك هیئت مجموعه‌سی مقامنده وفرانسزجه (Nation) «ناسیون» کلمه‌سی مقابلنده (ملت) و (امت) کلمه‌لرینی قوللانمق طوغری اولەماز . (قاموس عثمانی) نك ایکنجی جلدینك اون سکزنجی صحیفه‌سنده (امت) کلمه‌سی ایچون مندرج تفصیلاته کوره او موقعده بلکیز (قوم) لفظی قوللانلملی ومثلاً عثمانیلر ایچون (قوم عثمانی) دینلملی‌در . اك صحیحی بودر . » صلاحی جلد ٥ صحیفه ٤٠٦

عینی مؤلفه کوره (امت) جلد ۲ ، صحیفه ۱۸ : «جماعت، قوم ، طائفه . اصطلاحات شرعیه‌دن اولوب قبل الآنبیدن کندیلرینه پیغمبر کوندریلن جماعت دیمکدر : (امت محمد) = اهل اسلام . »

ینه عینی مؤلفه کوره (قوم) جلد ٤ ، ۲۲۳ : « ناس ، جماعت ، امت : (قوم حبش ، قوم یهود) ... »

قاموس فیروزآبادی ، جلد ۳ ، صحیفه ٥٤٤ بر آز دها مغلقدر . لکن کلمه‌نك صفوت اصلیه‌سنی اوراده بوله‌بیلیرز : « (القوم) قافك فتحی و واوك سکونیله اسم جمعدر . بالمعیه رجال و نسا جماعتنه اطلاق اولنور . علی قول رجال جماعتنه مخصوصدر . یاخود نسوان بالتبعیه داخل اولور و قوم لفظی مذکر و مؤنث اولور . جمعی اقوام و جمع الجمعی اقاویم و اقایم کلورکه واو یایه مبدلدر . شارح دیرکه قوم فی الاصل مصدردر. جماعته اطلاقی مهماته قیاملری تصورینه مبنیدر و عندالبعض قائم لفظنك جمعیدر زور وزائر وصوم وصائم کبی اکن مؤلفه کوره رهط ونفر کبی اسم جمعدر مفردی رجل و امرأدر و تذکیر وتأنیثی جائزدر . زیرا واحد اولمیان اسماء جموع انسان ایچون اولورسه تذکیروتأنیثی جائزدر ومصغرنده هرحالده قویم دینور رهیط کبی وعلامت تأنیثی همان فعلده الحاق اولنور واسماء جموع انسانك غیری ایچون اولورسه مصغرنده هاء الحاق اولنور . مترجم دیرکه اشبو « کذبت قوم نوح المرسلین» آیت کریمه‌سنده صاحب کشاف وقاضی القوم مؤنثه وتصغیرها قویمه عبارتیله ثبت ایلملریله ظاهراً جماعت معناسنی اعتبار ایلدیلر . »

شمس الدین سامی بك ، قاموس ترکی صحیفه ۱۰۰۰ : « دین وملت ایکیسی بردر . بردین مذهبنده بولنان جماعت : ملت اسلام ؛ ملل مختلفه رؤساسی . [لسانمزده بو لغت سهواً امت ، وامت لغتی ملت یرینه قوللانیلوب ، مثلا « ملل اسلامیه » و « ترك ملتی » وبالعکس « امت اسلامیه » دینلر واردر .

بوكه طوغريسى « ملت اسلاميه » و « امم اسلاميه و « ترك
ى » ديمكدر ؛ زيرا امت اسلاميه بر ، امم اسلاميه يعنى
ن اسلامه تابع اقوام ايسه چوقدر . تصحيحاً استعمالى
مدر .] »

ايضاً : صحيفه ١١١٣ : « قوم = جماعت بشريه ، بينلرنده
سبت اولوب بر هيئت تشكيل ايدن انسانلر ، كوچك امت ويا
يوك امتك شعبه‌سى : كرد قومى ؛ چركس قومى ؛ تركمان
ى ؛ اقوام عرب ؛ قوم عاد ؛ قوم ثمود ؛ قوم و قبيله ،
يقاى جنوبى اقوام وحشيه‌سى . ديكر معنى : بر پيغمبرك
ك بيورلديغى جماعت : قوم نوح ، قوم لوط . »

ايضاً : صحيفه ١٦٣ : « امت = بر لسانله متكلم انسانلرك
عى : امم قديمه . امم متأخره ؛ امم اسلاميه ديكر معنى :
يغمبرك دين حقه دعوت ايتمكه مأمور اولديغى جماعت .
مانزده غلط فاحش اوله‌رق بو كلمه « ملت » معناسيله
« ملت » لغتى بونك يرينه قوللانيلوب ، مثلا : « امت
لاميه » و « ملت عثمانيه » دنيليور ، حالبوكه عكسنه دنيلمك
نا ايدر . بويله خطالرك لسان ادبيدن اولسون دور
لمسى الزمدر . »

قاموس فيروزآباديده ، جلد ٣ ، صحيفه : ٣٩ امت ايچون شويله
ديور : « (الامة) همزه‌نك ضميله انواع خيرى جامع اولان
ه دينور . جماعت كثيره مقامنده‌در . قال الشارح وبه فسر
ه تعالى ، ان ابراهيم كان امه الآية وهو الرجل الجامع الخير
ام و مقتدابه دينور ، يقال هو امتهم اى امامهم وكنديلره
مبر كونديريلن جماعته دينور . كرك ايمان ايلسونلر كه امت
بت اطلاق اولنور و كرك ايمان ايلمسونلر كه امت دعوت
لاق اولنور و هر قبيله‌دن بر طائفه وجماعته دينور و هر حيوان
سنه دينور .... الخ . »

كوريليوركه امت ، ملت ، قوم كلمه‌لريله « ناسيون » آره‌سنده
ى واردر . شو مقايسه‌لى تدقيق لغوى بزه بو حقيقتى
شكار ايدر .

لكن، لسان جاريمزده ، بواش يواش « ناسيون »، «ملت» كلمه‌سيله افاده اولونيور . كلمه‌لر زمان ايله ، شيوع واستعمال ايله تبديل معنى ومدلول ايدرلر . بناءً عليه مرحوم صلاحى و سامى بكلرك ديديكنى قبول ايده‌مه‌يز . لسان چالقالانيور وكلمات ، عامه‌نك اثر تلقيسى اولمق اوزره ، بر معناده پيداى اختصاص ايديور . « استحاله » و « وجدان » كلمه‌لرى Transition و Conscience مقابلى اولدقلرى حالده بز ؛ آنلرى ، سلم السلام بومقاملرده قوللانيورز .

لكن ، كلماتك معانئ اصليه‌لرينى اونوته‌رق بونلردن يا كاش نتائج عمليه وفعليه ، خصوصيله باطل نتائج حكميه و اجتماعيه چيقارمامق اقتضا ايدر . مثلا دين ايله ملت اسلامده بردر ديه‌رك ، بعضيلرى ، شريعت احمديه‌يى فكر مليته مغاير عد ايديورلر . بوعصرده بتون ترقيات سايۀ مليتده حيز آراى حصول اولديغى ادعا ايله اسلاميت ايله ترقى‌يى بربرينى نقيض مفهوملر عد ايتمكده‌درلر. برچوق اوروپالى بوزعمه قاپيلمشدر . حالبوكه اولا ، معنى ومدلول حاضريله Nation ، قاموسدن اقتباس ايتديكمز فقراتدن آكلاشلديغى اوزره ، مقدما مجهول ايدى. بومفهوم يكيدر. حتى، حالا، اوروپاده بيله كلمۀمذكوره درلو درلو تعريف ايدلمشدر . افرادينى جامع ، اغيارينى مانع بر تعريفه كوچ تصادف اولنور. Bonfils ـ حقوق نقطۀنظرندن ـ « ناسيون » ى شويله تعريف ايديوركه جاى مؤاخذه‌در : « عرق ومنشألك عينيتى ، لسانك ، تشكلات بدنيه (فيزيق) نك اشتراكى واوزون مدتدن برى منافع و حسياتك برلشمه‌سى ، عصرلردن برى تحصل ايتمش بر تصالب موجوديتك نتيجه‌سى اوله‌رق اشخاصك تشكيل ايتديكى هيئت ... »

اسلاميت ، بر اخوت بين‌المللدر (بوراده « ملل » ى « ناسيون » مقابلى خرج ايديورز .) معناى لاحق ايله اسلام مليتى نفى ايتمز . بوفكره مخالف هيچ بر نصه ، هيچ بر اشارته تصادف ايدلمه‌مشدر . « ناسيون » ، زادۀ طبيعتدر ؛ زادۀ

نارنجدر ، زادهٔ محیطدر . بونکله دیانتك مناسبتی یوقدر . « ناسیونالیته » لسانه شبیه برشیدرکه نظریه قوتی ایله قبول ویا رد ونفی اولنه‌مز ـ یعنی برمعنایی مفید دکلدر ، اوله‌ماز . ملیت بر بداهتدر ؛ وسائط صنعیه ، نظریات فکریه ایله احداث ویا امحا ایدیله‌مز . اسلام ، اوان استعلاسنده ، ایران وترکلر « ناسیونالیته » لرینی مغایر دیانت کورمه‌دی ؛ بونلرك دین ایله مغایرتی عقله کلمدی . جمله‌سی طبیعتیله ابقا ایدلدی .

یالکز اسلامیت ، « ناسیونالیته » فوقنده بر عنصر صلاح ومسالمت اولدیغندن اخوتی مستلزمدر . بین‌الاسلام منازعاتی مانعدر . اسلامیتك بوماهیتی ایسه نه‌قدرتنزیه وتجیبدرا اسلامیت ، اوروپانك بوسنه‌یه قدر حل ایده‌مدیکی مسئلهٔ صلح و مسالمتی ، ادامه ایده‌مدیکی بین‌البشر معاونت واخوتی ، اخوت اسلامیه‌نك تقریری ایله حیز حصوله ایصال ایتمشدر . اسلامیت « ناسیونالیته » لره دکل ؛ یالکز منازعاته مانعدر . ایشته اصل سر و کرامت بوراده . بعض یرلرده اساسکیر اولان بر زعم فاسدی ییقمق ایچون شو مقالهٔ لغویه تحریر قلندی .

۳۰ تشرین اول ۱۹۱۷

ماضیده تنفر ، استقبالده تباعد

حال حاضرده . عالم افکارمزده ، ازجمله ، ایکی ـ انموذج ـ نظردقتی جلب ایدیور : بونلردن بری ماضیدن هردم متنفر ، دیکری استقبالدن محترز ومتباعددر .

برنجی ، تقریباً شوبله دوشونیور : نفی و فضولی ، باقی ونديم ، حتی شیخ غالب و عزت منلا ، و ملتك ارکانندن صاییله‌ماز . بونلر مقلد عجم ، بناءً علیه عجمدر . ترکلك ، کندیلرنده اوبوشمشدر . اوزانمزده برزادهٔ عرب وبالخاصه برزادهٔ عجمدر ؛ بناءً علیه ملی ومحلی دکلدر . او حالده عنعنه و تاریخ ، ماضی

وباقی هیچ برشیئی یوقدر . بو مفهوملر بویله‌جه رد و نفی ایدلدکدن صکره ایکی شی قالیر : آلتی‌یوز سنه‌دن مقدمکی بر ماضی ، برماضی‌ٔ پرشك ایله بی‌مجال وبی‌توان برحال ، برده برظنون ، پرشکوك ، پرکمان ، پراهوال بر استقبال ...

اکر نفی وفضولی‌یه ، باقی وبالخاصه ندیمه وبونلر کبی‌دیکر صنادید شعر وادبه ، بتون‌منظوماتمزك میزان وقسطاسی‌اولان اوزان عروضه تابعیت عثمانیه‌یی چوق کوروروسه‌ك ، عجبا ، صکره نه‌یمز قالیر ؟

هرلسانده قلاسیق آثار ادبیه‌واردر. فرانسزجه مملکتمزده زبانزد اولدیغندن بولساندن انحال احکام ایدرسه‌ك قارئلرمز دها قولایلقله فکرمزی قبول ایدرلر . فرانسزلرك عموم‌طبقات اجتماعیه‌سی ، یکیلر ، اسکیلر ، عنعنه‌پرستلر ، قید ملیتدن آزاده اولانلر ، یاخود بوکا پابند بولونانلر ، جملهٔ ، آثار اسلافه رعایتکاردرلر . هرکس [رابله] و [مونته‌نی] ی متمادیاً اوقور ، هرکس [راسین] و [قورنه‌ی] ایله دائما افتخار ایدر . بالخاصه شوایکی استاذ شعر وادب فرانسزجه‌لرینه اوقدر لاتینجه ویونانجه الفاظ واشکال قاریشدیرمه‌لروترتیبات ادبیه‌لرینه اسرائیلیاتدن ، روما عالمندن ، یونان اساطیرندن او مرتبه وقعه‌لر و فکرلر آلمشلردرکه ، نه‌فضولی‌ونفی ، نه‌ده ندیم وباقی غزللرینه و قصیده‌لرینه عربك و ایرانك ادبیات وتاریخیاتندن بوقدر خاطره‌لر نقل ایتمه‌مشلردر . [قورنه‌ی] و [راسین] ، بونلکه‌برابر ، اصلا اسرائیلی ، یونانی ورومالی دکللردر وبو شائبه آلتنده قالمامشلردر .

ملیت عنعنهٔ ادبیه‌نك توالی وتمادیسیله پایدار اولور وتقویت بولور . فرانسزك‌ادبیاتی ، ادبیات قدیمه‌سنی‌برطرف ایدیکز. فرانسزلقده قالماز . موجود وعلی‌التقریب قرق میلیون فرده او زمان بر ملیت بولمق اقتضا ایدرکه او حالده میدانه بر [وولاپوق] دولتی کلیر .

بزم خصوصیاتمز آز دکلدر . بزه مونس بر ماضی‌یی

خاطرلتیر . بزی تولید ایدن او ماضیدر . بز او ماضی‌یز . استقبالمزده او ماضینك سربعث بعدالموته مظهر اولمش بروجه تکاملی اوله‌جقدر . براعتبار ایله زمان مفهومی یوقدر : بز ، سکی بزز . ماضی‌ز . عروق متشتته‌نك ، امزجهٔ مختلفه‌نك ، طبایع متنوعه‌نك براشمه‌سندن متشکل بر شاه اثر تاریخیدر . نفعی وفضولی‌یی ، ندیم وباقی‌یی ، خاقانی و یازیجی زاده‌یی انکار ایتمك نفی ملیتدن بشقه بر شی دکلدر و اوله‌ماز . ابی ، فنا او ماضی بزز .

برده لسان ادبیاتمزی ، اوزان و اشکال نظممزی سائر ملتلرککنه بکزه‌تمه‌ملی‌یز . السنهٔ غربیه‌ده اماله‌لر و سجعلر ، صنایع صوتیه ولفظیه پك اوقدر اوله‌ماز . حالبوکه بونلر، السنهٔ شرقیه‌نك خصوصیاتندن ، کندیلرینی ارقاواحلا ایدن مؤثراتدندر . افراطه کتورلمه‌مك شرط اکبریله . جناب و نظیف‌لری ایلری‌یه کیتمه‌مك اوزره . صنایع نثریه و بدایع لغویه سانمزلر ضروریاتندندر .

* * *

فقط نیل زمان آقوب کیدیور : هیچ طورمیور . برآتش ی - هراقلیت حکیمك دیدیکی کبی - عالمی ، هردقیقه ، هر ن تجدید و احیا ایدیور . مجرا بردر ، لکن جریان ایدن .قه‌در . نیل وفرات ، غانج وسند ، نهرازرق و قونغو یوم کوبندن بری آقوب کیدیورلر . عینی شکل و هیئت ، عینی .ز وصورت . لکن اطراف و جوار تبدل ایتمش . صحاری مواحل بشقه . [نایاغارا] شلالهٔ ملوکانه‌سی قبل الکشفده غلیور وآقیور ، آغلیور وکندیسنه ذکران اولانلره باقیوردی لر .. [شاطوبریان] - آتالا - سنی اومست قلمیله یازدیغی ت اورالری بر بیاباندی . اوحوالیده سباعدن و قرمزی کلی ابتدائی بنی نوعمزدن بشقه کیمسه طولاشمیوردی . شیمدی ه شهر ایله [قلیفتون] آره‌سنه کوزل وچلیکدن برکوپری

دورولش . جوارده ألقتريق ماكنه‌لری قوۀ میاهیه‌یی برسیاله صنعت آفرینه تحویل ایدییور .

ایشته ایکنجی بر نموذجزده هرنصلسه بونی کوره‌میور . ادبیاتمزك یکیلکنی آکلایه‌میور . تجدددن تلذذ ایده‌میور . شعر ونثرده منحصراً ومستقلاً برملعبۀ الفاظ آرییور . نکته ونکته . نکته خارجنده عدم وار . ادبیات جاریه وحاضره‌مزك ادبیات عمومیه ایله مناسبتی اولمالی . کوزل بر اثر ویا اثرجه انتشار ایدیور ؛ فقط ، صد هزار تأسف ، اوکاربدیع منجمد برلاقیدی‌یه اوغرییور . اوقویه‌میور ، آکلایه‌میور ، کوره‌میور ، مقایسه ایده‌میورز . حسودز . غبطه ایله هیچ آلیش ویریشمز یوق . ادبیاتمز مشکوك ومتردد ، متشتت‌ومحترز بروضعیتده قالیور . ادبیات عالم ایله ادبیات حاضره‌مز آره‌سنده صانکه برسد چین وار . ایشته بودیوار ایرکچ ییقیلمالیدر . افکارلر ، بهمه‌حال ، شو الفاظ وقوالبه غلبه ایتمسی مقرردر . بزه فکرلازم ، فکر . بزم قلبمزده بشریتك قلب عمومیسی ایله‌هم آهنك اوله‌رق نبضانه کلملی . بزده بواوکستراده بربرطوتمه‌لی‌یز .

هیچ بر رومان ، هیچ بر دیوان بزم روح محتجبمزی کشف ایتمه‌دی . روحمز غنوده و عادتا اورتولی . اسکی‌یی بکنمیورز ، آتی‌یی استقبال ایتمیورز . کندمزی بکنمیورز . آبا واجدادمزی ده ، معاصر وهمنوعلرمزی ده تقلید ایتمیورز . بو ، حقیقةً برحالت فوضادر . غیای بی قیدی ایچنده قالشز . لکن ، کرور وهزار ایله تأسف اولنورکه برغیای بی قیدینك تام اعماقنده بولوندوغمزی بیلمیورز . کیممز غایه و مقصدی صهیخ ستاره‌سنده ، کوکارده ، آپلرده ، هیمالایا ذروه‌لرنده ، کیممز دها کندیلرینك‌ده جهت وسمتلرینی تعیین ایده‌مدکاری نقطه‌لرده آرییورز .

غیرت . غیرت ، برآز غیرت ، یاخود برچوق غیرت که بو غیادن ، بوفکر وروح بطاقلغندن قورتوله‌م . نه ماضیدن نفر ایده‌لم ، نه‌ده استقبالدن احتراز و تباعد .

ادبیاتمزده ، ملتمز کبی زمانه اویغون و بونك یولنی کشف ایتمه‌لیدر .

۲۵ کانون اول ۱۹۱۷

قطعه‌مز

ساعت کیجه یاریسنه یاقلاشیوردی . هواده بوزولدی . واپورك بیوك صالوننده قادین ، ارکك رقص ایدیورلردی . توتون ایچیلن اوفق صالونه کیردم : یولجیلر قومارك انکینلرنده . کتبخانه‌یه طالدم : بك راحت بریر . ایکی دقیقه تنفس ایتدکدن صکره ، بتون کون ، کوکرته‌ده بنی تعجیز ایدن خورتلاق دیشلی ، سختیان دریلی ، قوجه‌قاری نامزدی ینه بنی یاقالاماسونمی ؟ - دوقتور ! دیه بکا چاتدی .

[استطراد : بو قادین ، هر رابطه‌لی آدامه دوقتور دیوردی . لکن بو عنوان نه قدرده اسراف ایدیلیور : حقوق ، الٰهیات ، طب ، علوم طبیعیه وریاضیه ، ادبیات دوقتورلری آز کلیورمش کبی باشمزه برده تجارت ، غزته‌جیلق ، خانملق دوقتورلری چیقدی . هر نره‌ده ایسه سپه‌کولاسیون ، شانتاژ ، عوامفریبلك ، فه‌مینیزم اطباسی ده حدوث ایده‌جك . طبیب اولمایانك اسمنك باشنه (دوقتور) عنوانی یاپیشدیرمه‌سی خیلی عادیلك دکلمی ؟ انتهای استطراد]

— بن اقصای شرقه کیتدم . بن آفریقایه کیتدم . بن پاسیفیقده طولاشدم . . . کبی بر قنطار تفاخر . دیرکن [سان سالوادور] خرده بینی جمهوریتنك (شارژه‌دافه‌ر) ی ده کلوب بزه التحاق ایتدی . ها ، اسمنی اونوتدم : موسیو اسماعیل . باحثه قیزیشدی . ترك اولدیغمی سویلدم . قوجه قاری لازی : - ممکن دکل دیدی . - نصل ممکن دکل ، خالص ، مخلص ترکم . - سز عبدهٔ اصنامدن میسکز ؟ سز آسیائیمیسکز ؟

نیچون یوزیکز سیاه ، یاخود صاری دکل ، نه‌یه بزم دیلمزی تکلم ایدیورسکز ؟ نه‌دن سموکین کیپورسکز و کوزلك طاقیپورسکز ؟ فسبحان‌الله ! کیم علیهمزه بو پروپاغاندایی ، بو ترسنه ره‌قلامی یاپمش !

مجوز نامزدی اقلفهٔ معجزانه‌سنده عناد ایدیوردی : «برده کچنلرده ره‌پوبلیق اعلان ایدلدی ، دکلمی ؟ - یوق ، خانم ، اوراسی ترکیه دکل ، چین !.. ها ، شیمدی آکلادم ، سز اول مملکتدنسکز که اونك پای تختی هم اوروپاده‌در ، هم آسیاده . - اوت ! - لطفاً بکا سویلرمیسکز؟ انسان بر کونده اوروپادن آسیایه کیده‌بیلیرمی ؟ - های های ! - اوروپادن آسیا کوریلورمی ؟ مثلا آسیانك شکل مخصوصنی ، قیافتلرینی ، باغودالرینی ، باعوبابلرینی سز مملکتکز اولان استانبولدن ، بر سینه‌ماده کورور کبی مشاهده ایدیورمیسکز ؟ فضله اوطوره مدم ؛ راحتسزلك بهانه‌سیله قاپینه‌مه کیتدم . یاربی ! علیهمزده نه غریب غریب فکرلر اشاعه ایدیلیور .... بو فقره‌یی اونوتور کبی اولمشدم . کچن کون الیمه بلغار مطبوعاتی کچدی . اونلرده حمان حمان عینی فقراتی تکرار ایتمیورلرمی ؟ بر مطالعه : ترکلر آسیاتیدر . بناءً علیه اوروپایه ربط امل ایتمه‌ملیدرلر . بونلر ، بالذات ، آسیاتیلك ادعا ایدیورلر. اوحالده انظاری غربدن شرقه تحویل ایتمك اقتضا ایدر.

بیلسه‌کز شو ترس ملاحظه‌لر عزت نفسمی نه‌قدر رنجیده ایتدی ! اوکیجه اویقومده قاچشدی . هپ بو زمین اوزرنده طولاشدم . بز ، نه‌دن آسیاتی اوله‌لم ؟ بیلمیورم . شوراسنی تواطئه مقامنده سویلمش اوله‌یم که آسیاتی ، متردی معناسنه کلیور ، مفهوم حقیق و جغرافی بر طرف . لکن ، مثلا ، آمریقانك کوبکنده برشخص کندیسنی اوروپا مدنیتنه متمثل عد ایدر .

تورانی‌الاجداد مجار ، بولغار ، فین اوروپالیلنمی مدعیدر ؛ هله مجار ، تام بیك وبرقاچ سنه‌دن بری [ترانس له‌یتا] مملکتنده استیطان ایتدیکنی دعوا ایدیور . مصطفی جلال‌الدین

پاشا زاده انور پاشا وساح رفعت بكلرك صوك يازدقلری مقالات وفقراتدن توضیح ایدیورکه مونغول بشقه‌در ؛ تراك بشقه‌در . مونغول اولسه اولسه بر ملزدر . تراك ایسه عرق ابیضك اك متكامل نمونه‌لرندندر . مجار ، بیك سنه‌دن بری مجارستانده قرار قیلدیغنی سویلیور . عثمانلی دولتی قورولدلی آلتیوز سنه‌یی كچدی سلجوق دولتی ، اوندن اول ، عصرلرجه ملك‌رومده حكمران اولدی . انور پاشانك وثائقه مستند ادعاسنه ـ كه بر ادعای علمیدر ـ نظراً ترك قبائلی بوسفوره ، تراكیایه ، ماكدونیایه یونانیلردن اول یرلشمشلردی .

بوندن تقریباً ایكی سنه‌اول ـ اقدام ـ امله منتشر امضالی بر مقاله‌مده (كه‌بو ، بالاخره « ملك‌روم » نام كتابچه‌مه ذیل ایدلمشدر) آناطولینك جغرافیا اعتباریله اوروپادن معدود اولدیغنی اینجه مقنع برهانلرله ایلری‌یه سورمشدم . بز بحرسفید خلقندنز . ملت عثمانیه ، تصالبات متنوعه و متسلسله نتیجه‌سی اوله‌رق بورالر خلقنك اصطفاسندن حاصل اولمش برانموذج كملیتدر . بزم [مانچوریا] ، [مونغولیا] ، [تبت] ایله هیچ برصورتده مناسبتمز یوقدر . هدفمز غربدر . عرفانمز ، صاغلام اساسات اسلامیه ، عربیه ، فارسیه اوزرینه ، شو صوك قرنلرده ، مالزمهٔ غربیه ایله اعمال ایدلمشدر . تاریخمز اوروپا تاریخندن معدوددر . بر ترك [پكین] ده صودن چیقمش بالغه دونر . لكن بر اوروپا مركزنده پك اوقدر یادیرغاماز .

بر توركی ، بر فرانسزی ، بر یونانلی‌یی ، بر چینلی‌یی ، بر قونغولی‌یی ، بر هندلی‌یی آنادن طوغمه صویوب اك ناهل انسانیات علماسنك نظرگاه تدقیقنه عرض ایدیكز ، هر حالده شو ایللك اوچی آره‌سنده بارز فرقلر مصادف اولمازسكز .

تاریخمزده ، علی‌الاكثر ، اوروپا ایله ، بالقانلرله ، نمسه ایله ، وندیكله ، فرانسه ایله ، ایتالیان شادری ایله مناسباتده بولنمشز . ایران ایله اولان مناسبتلرمز برطرف ایدیلیرسه ، بز ، آسیا اقوامی ایله پك اوقدر سنلی ، بنلی اولمامشز .

بزم انظار عرفانمز اوروپایه ، غربه ، استانبولدن اوتهسه معطوفدر . بز ماضیدن زیاده استقباله باقیورز . هنداوقیانوسلرندن زیاده آق دكز بزم حسیات شاعرانه‌مزی اوقشار . دماغمزی تحلیل ایده‌جك اولورسه‌ق بتون شرق قریب اقوامنك خصائصنی - بر فحوای جدائیت - هپ بولورز .

كوپریلینك عزم وشدتی ، صوقوللینك تدبیری ، باربارو ... دكزجیلكی ، منلاخسروك اخلاصی ، پارغه‌لی ابراهیم پاشا مشواری ، اوره‌نوسلرك چابیلكی ، جمبره‌جینك هنری ، نیجه نیجه معروف ذواتك سجیه‌لری فطرتمزده مندمجدر .

عثمانلیلر ، اعلای لوای اسلامیت ایتدكاری وقت نه‌قدر اذكیه‌یی جامعه‌مز آلتنه طوپلامشلردی ! عاداتمزك بر قسمی بورا عاداتنك استطاله‌سندن ، نائل هدایت اولمش اشكال عبارتدر . اسامز نه‌رنكین ونه آهنك قرینه‌در .

برده بو سجایا ایله ، بو خصوصیتلر ایله [قوقونور] اوته‌ده‌كی قبائلك شیم وقیمنی مقایسه ایدیكز ! یوق ، افندم او بشقه برشیدر . بیك سنه بوطوپراقده طوغوب ... عجبا ، بزه بوطوپراقده حیاته استحقاقبخش اولمازسه ... بخش ایده‌جك نه‌در ؟ بز بو طوپراقلرده طوغدق . حق وطنی ، ملی ، عرقی ، تاریخی ، سیاسی ، عسكری وعرفانی اتربهٔ وطن ، اجدادمزك نعشلرندن مركبدر . طاپوی تصـ ... هیچ برملتك كندن دها ضعیف دكلدر . ایجابات سیاسیه املا ایتدیكی عهودات كلیر ، كچر ، مروروزمانه اوغرامق شانی اولمیان حقوق باقی قالیر . نته‌كیم قوی لهكیمه ومبیع الهیئه‌ده چارلغنك پامال ایتدیكی حقوق ملیه ، بوكون خسوفدن تخ... ایدیور . اجدادمزك آچدیغی ممالك بزمدر . بز اوروپای منشأ عرقیمز بزم اوروپالیلق صفتمزه خلل كتیرمز ؛ نته‌... بو مصدریت مجاره ، بولغاره ، فینه اوروپالیلغی غائب ایتدیرمه‌مشدر ... شوراسی ده جای قیددركه بوكون ممالك عثمانیه‌ده حكم ملتك بر آداملك ، براقلیتك دكل . بوملت ایسه اوروپا ملتلرندنـ...

وكرى كيتمك ايستهميور : مشرقدن چيقدى ، مغربه متوجه اوليور .

٢٦ نيسان ١٩١٨

« انحطاط اسلام » ه دائر

مؤلف سربلند ، (محمد) بوموضوعه دائر برتجربهٔ قلميه نشر بيورديلر . تأسف اولونوركه أوروپاليلر ، أوروپالى نقطهٔ نظرندن مؤاخذات ومحاكاتده بولونيورلر ، شرقليلر ايسه ، هنوز ، يكى اصوللرله تجهز ايتمديلر ؛ بناءً عليه انحطاط اسلام مسئله‌سى شيمدى‌يه قدر طوغرى براصول ايله موضوع بحث تنقيد اولهمدى . مؤلف ، اوتوز بر اوفق صحيفه ايچنده ، اكثريا ، يالكز خواص ايچون آكلاشيله بيلن برلسان ايله ، برچوق حقائق درميان ايديور . قارشيمزده كنيش ، بى‌حدود براوقيانوس وار . كيجه پك قراكلق . كوز كوزى كورميور . ايشته ، بو يلداده ، بو رساله‌جك ، مكرراً چاقان بر شمشك مشابه‌سنده‌در . بوسايه‌ده ـ لكن يالكز بر ثانيه ايچون ـ محيطى كوريورز . صكره ، محيط ، نظركاهمزدن ينه قاچيور . انحطاط اسلام مسئله‌سنى تاريخى برجديت ايله مطالعه ايده‌بيلمك ايچون بواثره اقتفا ايله برقاچ سنه چالشمق لازمدر .

مصنف حكيمك مطالعه‌لرى پك طوغريدر ، لكن ، وهلهٔ ابتدائيه‌ده ، قناعت عامه وجاريه‌يه مخالف كورينور . چونكه أوروپانقطهٔ نظرى ، أوروپا موداسى بزم كوزومزى بورومشدر .

برغربلى ، نصرانيتى نصل مطالعه ايدرسه اسلاميته‌ده او كوزله باقار . حالبوكه ايكى ديانت و ايكى تلقى آره‌سنده فرق ظاهر وبارزدر . بزده ايسه ، شو صوك زمانلرده ، حقيقتك منحصراً اوروپاده بولونديغى واوراده تطبيق اولونان اصوللرك جيد وسالم دساتير تشكيل ايتديكى مطالعه‌سى رواجده‌در .

آنك ایچون ارباب دانشدن برقافلهٔ تصلف پروران یا کیلیورلر، جامعهٔ اسلامیتی آ کلایه‌میورلر، اسلامیت موضوع مقال اولدیغی وقت تعصبمزه حکم ایدیورلر .

ایشته بو بطلان و بو ضلالته قارشی کلمك، مجاهده ایتمك لازم. شهراه تکاملده موفق اوله‌میورز. سه‌نده‌لیورز. خط حرکتمز، پروغرامز تقرر ایتمیور؛ افکار و اجتهاداتده تعلّت وار. نه‌دن؟ چونکه سراب آسا بر قطب ، أوروپا جاذبه‌سی بزی کندی طرفنه چکیورده آندن .

— اوحالده اوروپا عرفانی باطلمی ؟ — خایر ا او بشقه شیئ ، بزم وضعیت اجتماعیه‌مز ایسه بسبتون بشقه برشیئ .

اسلامیت برچوق مسائل اجتماعیه واخلاقیه‌یی چوقدن حل ایتمش ؛ بشقه ویکی بر وضعیت اجتماعیه وجوده کتیرمش . بز ایسه بونلری اهمال ایده‌رك ، اونوته‌رق اجتماعاً ترفع وتعالی ایچون أوروپایه باقیورز . حالبوکه غربك امراض اجتماعیه‌سی بزده یوق . بزم درونده بولوندیغمز جامعه اساساً بو دردلرك تولد وتحدثنه مانع اولدی .

— اوحالده انحطاط اسلامك اسبابی نه‌در ؟ بونلر چوقدر . نته‌کم مؤلف حکمت رفعتمآب اسبابنی کوردن برخیلیسنه اشارت ایدیور . بونلردن بری‌ده اسلامك ، اساساتندن اوزاقلاشمه‌سیدر . بوکا ، بز ، مؤلف حکیمك [illegible] ایده‌سنه اغترازاً بر سبب تاریخی‌ده علاوه ایده‌لم : اعدامز نوتلی ایدی ، بزی تنکیل ایتدی‌ده ، آنك ایچون مدنیت وعلوم اسلامیه طوردی .

شوراسنی تاریخاً اثباته حاضرم که: بو مدنیت و بو علوم اهل صلیب محارباتی اثناسنده طورمشدی ، آندن صکره عالم اسلامده بر بیوك حکیم یتیشه‌مدی . اسپانیاده ایسه ، نصارا مدنیت اسلامیه‌یی قلیجله قلع ایتمشلردی . اهل صلیب ، غربده (اوروپاده اسپانیا شبه جزیره‌سنده) معناً ، مادةً کارنده موفق اولمش اولدی . شرقده ایسه ، اهل صلیب ، فی الواقع تدمیر ایدلدی

ایسه‌ده ، بنیهٔ اسلامیت ، بوندن طولایی اوقدر صارصلد
حیات فکریه‌یه آرتق مجال قالمامشدی . جداول تقو
باقیکز : اوتاریخدن اعتباراً اعاظم یتشمیور . بناءً علیه انح
اسبابندن بری‌ده خارجیدر ، یدارادتده اولیان بر مؤ
حیلولت ایتمیشدر .

بر مینای ظریف ایچنده‌کی بادهٔ ناب درحال و بر اوطورو
ایچلمز . انسان آنی قطره‌قطره‌نوش ایتملیدرکه لذتنی آکلاسو
فرنکجه بوکا - ده‌کوسته - ایتمك دیرلر . قارئلرمزدن
ایدرز : بو رساله‌یی‌ده حضور فکر واذعان ایله آغیر آ
وهر بر جمله‌سنده دوشونه دوشونه مطالعه ایتسونلر وصوک
بردها اوقومغه‌باشلاسونلر . چابوق اوقومق‌وچابوق‌آکلا
اوقومامق وآکلامامق دیمکدر .

نته‌کیم بو رسالهٔ مفیده مؤلفنك‌بوندن‌اول یازدقلری رساله
بعضیلری لاقیدی ایله اوقومشلر و بناءً علیه آکلامامشلردی
حالبوکه وارد اولان‌اعتراضاتك اجوبهٔ مقنعه‌سی ذاتاً بوکتابچه
مندرجدی . مؤلفك لایخطیلك ادعاسی یوقدر . یالکز فکر
قرین محاضره اولسون ، اوزمان جید ایله مغشوش آکلاشیر
وبوندن برفائدهٔ فکریه وبر نتیجهٔ عملیه استحصال ایدیلیر

اجتماعی ارکان حرب

قناعتم یکی دکلدر : بر جمعیت ، متحیزانسز ادامه و آد
ایدیله‌مز . خصوصیله ، کشفیات و ایجادات جدیده اوزر
حیات بر (چاپراشیقلق) احراز ایتدکدن صکره ، قابل دکل
باشسز برهیئت حقیقی فعالیتده بولونه‌ماز . حیات عمومیه اوزو
بویلی اختصاصاتی استلزام ایدیور . ارباب اختصاص ایسه عوامد
دکلدر . مساعیٔ فردیه‌نك تنظیمی ایچون قوماندا لازمدر
قوماندان ایسه - مستثنای یالکزروسیه‌ده‌کورولدی - افرادد

اوله‌ماز . زراعت ، تجارت ، صنایع دیورز. لکن اسکی زمانلر کچدی . ایشلر بساطتدن چیقدی . برسیاست زراعیه و حتی برفلسفهٔ زراعیه وار. دنیانك پیاسه‌لرینی اینجه‌دن اینجه‌یه بیلمه‌لی. آرژانتینده‌کی برانقلاب زراعی- اولوبورلو - ویا-طاطای -ده‌کی محمدجکك پلاننه تأثیر ایدیور . بلکه محمدجك طرز زراعتنی بتون بتون دکیشدیرملیدرکه جنوبی آمریقا محصولاتنه غلبه ایده‌بیلسون ، حیاتنی قازانسون . حالبوکه او زواللی، جنوبی آمریقانك ، آوستورالیانك ، اوقرایناناك نه دیمك اولدیغنی بیلمز. باغلره (فیلوقسه‌را) عارض اولور . اکر محمدجك ویا مانول بیلدیکی کبی حرکت ایدرسه ، معاذالله ، بتون حوالی عاشندن محروم قالیر . حالبوکه بومرضه علاج ایده‌بیلمك اچون درین وقوف وتجربه ، اختصاص کرکدر .

زراعتده ارباب تحیزه احتیاج درکار وآشکار اولدیغی کبی صنایع وحرفده ، تجارتده ، اداره و سیاسیاتده ، معارفده‌ده عینیله اوله‌زر . حیات نه‌قدر معضلیت کسب ایدرسه بواحتیاج ونسبتده آرتار . متحیزانك آز عرض افتقار ایدن هیئتلر، الك ابتدائی اولانلریدر .

الك مفرط دموقراسی و الك متزیل سوسیالیزمده ، حتی ماقسیمالیزمده‌بیله متحیزانه احتیاج قطعیدر. فرانسه‌ده[ژورس]، انکلتره‌ده [که‌رنه‌اردی] ، آلمانیاده [لیبقنه‌خت] . هله روسیه‌ده [له‌نین] و[طروچکی] متحیز دکلیدرلر ؟

شیمدی بزم - ثه‌لیت - دیدیکمزه اسلاف اسلامیه‌مز - ارباب حل وعقد - دیورلردی . بونلر أکسیلیرسه دنحال - قحط رجال ! - ده باغیریوردق .

کله‌لم آریستوقراسی مسئلهٔ معتنا بهاسنه : زادکانلقده تحیز دیمکدر . اما ، تحیزك برآز مودای کچمش شکل ونوعیدر. بعض آریستوقراسیلر آچیقدر ، انکلتره‌ده اولدیغی کبی . بوکا هر زمان یکی عناصر کیره بیلیر . قرال ، ارباب کمالی (تنجیب) ایدر . اونلك ایچوندرکه انکلتره‌ده دموقراسی -

آریستوقراسی غوغاسی مناسبتسز برشکل آلمشدر . فرانسه‌ده ایسه ایش برعکسدر ، و اونك ایچوندرکه بو مملکت مزمن بحرانلره معروض قالمش واوراده سلطهٔ نجبا ، سلطهٔ مالیونه دور تخت وتاج ایلمشدر .

[آریستوقراسی دونه‌سانس] عدیم‌الاحداثدر . عالمك درت ایله دموقراسی‌یه ، حتی سوسیالیزمه طوغری گیتدیکی برهنگامده زادگان مدنی احداث ایتمك ایچون برآدمده منطق‌یالکز شاشی دکل ، آنادن طوغمه کور اولمق اقتضا ایدر . محالاته تشبث ، قهقری بر خسرانی موجب اولور .

أوروپاده ، بعض یرلرده ، زادگان طبقه‌سی انقراض ایتمکده‌در ؛ بعض ممالکده ایسه‌غایت کوچلکله ، دموقراسی‌یه متمادی صورتده مساعداتده بولونمقله طوتونیور . مثلا (اسقاندیناویا) مملکتلرنده آریستوقراسی‌حایی‌یوقمقده‌در .

ممالك اسلامیه‌ده ایسه زادگانلق طبیعت اشیا ایله بر تناقض تشکیل ایدر . نه دیورم ؟ عائله اسملرینی اونوتان ، اهمال ایدن جمعیت عثمانیه‌ده (نوبلس‌دوسانك) نصل قرارگیر اوله‌بیلیر ؟ اسکی برقاچ عائله صایه‌بیلیرز :

اورنوس زاده‌لر . میخال زاده‌لر ، قره‌عثمان اوغللری وسائره . بونلرك اعراب امتیازات ومعافیاتدن محلری وارمی ؟ بر اورنوس زاده درایتلی وعفیف برذات ایسه‌اعتبارگورور ، دکاسه ، هیچ برمروتی حائز اولماز .

— حدیقةالوزرا‌یی آچیکز . چندره‌لی قره‌خلیل افندی وکوپریلی محمد آغانك تأسیس ایتدکلری خاندانلر پك آزدوام ایتدکدن صکره منطفی اولمغه باشلامش ووکالت عظمایی احراز ایدن بتون رجال طبقات خلقدن یتشمشدر . کذلك ـ دوحةالمشایخ ـ ی مطالعه ایدیکز . پیری زاده کبی برایکی عائله‌دن برایکی بابا واوغل مقام مشیخت احراز ایتمشلرسه‌ده ایچه دقت ایدلنجه کوریلیورکه بتون شیخ‌الاسلاملرمزده طبقات مختلفهٔ اجتماعیه‌مزدن

یشمشلردر . ـ سفینة الرؤسا ـ یی ده تدقیق ایدیکز . عینی نتیجه‌یه وارەجقسکز .

دەبیلیرم که ترکلردەکی دەموقراتلق ، اقوام سائرۀ اسلامیه‌دەکی دەموقراتلقدن دها اساسلیدر .

مدرس محترم ومتتبع کریم الشیم کوك آلپ بك افندی‌یی تأمین ایدرم : بزده آریستوقراسی تهلکه‌سی ، (دون کی‌قسوت)لك بیل دکرمنی حضورنده توهم ایتدیکی تهلکەدن ایکی درجه دها خفیفدر .

براقه‌لم برطرفه شو فرضیه‌لری . بزه لازم اولان نوبله‌س دکل ، متحیزاندر . . . بزم دردمز متحیزانك نقصانندر . بزه ارباب کمال ، ارباب اختصاص ، ارباب فکرت و ارباب اجراآت لازم . قحط رجاله عاجلاً چارەساز اولمالی‌یز . موجوددن دها زیاده ـ ممکنسه اعظمی استفاده ایتملی‌یز . کوشه بوجاقده ارباب اقتداردن کیمسه قالمامالیدر .

حیات عثمانیه‌نك وسعت پیدا ایتدیکی بوعهدده هرقابلیتدن استفاده ایدلملیدر . فدا ایدەجك برفروشمز ، هدر ایدەجك برفردمز اولمدیغی کبی چارچور اولەجق برقطرۀ ذکا ، برحبۀ عقل ، بر ذرۀ عرفانمز یوقدر .

متجانس ومتساند اوله‌لم . افکار عثمانیه بر آهنك و اطراده داخل اولملیدر . قیمتدار ذکالری کوسدیرمه‌ملی ، اویوشدیرماملی ، بوسکورته‌ملیدر . رجال سالفه‌دن برقاچی آدم یتشدیرمه‌مکله اتهام اولنیورلر . اوت ! قوجه رشید پاشا زماننده‌ن بری بزده برانسان قحطلغی وجوده کتیرلسه ایدی ، بوکون ، هرشعبۀ فعالیت ومعرفتمزده ، سایه‌لرنده سایبان اولەجغمز صنادید بولونوردی .

موجود ارباب تمیز وتحیزمزك بوکون ملك وملته ایدەجکلری الك بیوك خدمت ، اولامتشتت ذکالری تنسیق ایتمك ، صوکره ، ممکنسه بزه ذکا وقابلیت یتشدیرمك ایچون بر ویابردن زیاده فابریقه وجوده کتیرمکدر .

تکرار ایدیم : انکلیز آریستوقراسیسی و جمعیتی انحصاره التفات ایتدی ؛ قپوسنی آچیق بولوندیردی بو جمعیت قرالیچه [الیزابه‌ت] ك عهدندن بری دوام ایدیور : صدماته قارشی کلیور . وبلکه دنیانك الڭ رصانتلی جمعیتیدر .

فرانسز جمعیتی ایسه رهروسمت احتکار اولدی . امورملیه‌یی عائله مصالحندن عد ایتدی . ٨٩ ره‌وولوسیونی بو جمعیتی ییقدی . [ناپوله‌ئون] آنك اوزرینه توی دیکدی . [ره‌ستوراسیون] نقش بر ریك قبیلندن ایدی . تتابع ایدن جمهوریتلر ایسه اقتدار ومزیتلرینی بوحربده کوستریورلر .

بزم کبی دهموقراسیدن بشقه بر حالت اجتماعیه بیلمه‌ین هیئتلر آنجق متحیزاننك کثرتیله ، نوعیتی ایله تعالی ایده‌بیلیر . بونك ایچون‌ده حسن ظن کرکدر . بوشهراهه طوغری کیدلمه‌سی ملك وملتی احیا ایده‌جکدر . حکومته و اتحادترقی جمعیتنه موفقیتی تمنی ایدرم .

مدافعهٔ رجال وحمایهٔ خواص

— ینه جلال (پارادوقس) لرینه ، قناعت ، عامه‌یه مخالف عندیتنك تشهیرینه باشلادی . رجال مدافعه ، خواص حمایه ایدلمز ، ونلر اوتکیلرینی مدافعه وحمایه ایدر .

شو سرنامه‌یی کورنلر ، درحال ، اکر بنم خویشانم دکلسه ، بومطالعه‌ده بولونه‌حقلردر . لکن ، بنلر انصافم ، حق وحقیقت مرکزده دکلدر . صبر ایدیکزده سویله‌یم : سوسیالیزم ، یڭی چیغرندن چیقاردی . هله ماغسیالیزم بونك اوستنه توی سیله دیکدی . بونلر ، عوامك ، خلقك حقوقنی وقایه ایده‌لم دیرکن خواصك وجودینی ، مابه‌الامتیازینی ، مدخر خزائن ثروت ومعرفتی هبا ایدیورلر . روسیه‌یی برآز بیلیر وحتی سه‌وه‌رم . اوراده علما واردری [اینته‌له که‌نچیا] دنیان برصنف منوران

واردی ؛ تك بولده ارباب ثروت واردی . و ـ انکار ایتمیه‌لم ، بوملتده چلبی آداملر ، کبار آداملر ، روحاً آریستوقرات ارکان چوقدی . بر سیاه بولوط ، برقیزیل تهلکه ، قره چته‌لر بونلرك وزرینه هجوم ایتدی : نه عالم قالدی . نه‌ده علم . نه کتاب قالدی ، نه‌ده مکتب . متحیزلر صیچان دلیکنه قاچدی . ثروتلر یغما ایدلدی . خلقی قوغوبرمك . سوسکونلری باشی بوش براقق عصرلردن بری تقرر ایدن مدنیتك انهدامی دیمکدر . بو کون موسقوف دیارنده . والحق طوغری سویلیورم ، رجال مدافعه‌یه ، خواص‌ده حمایه‌یه اکمکدن زیاده محتاجدرلر .

دوشونکز : بر محرر ، بر حکیم ، عمرینی برمسئله‌نك حلنه وقف ایدیور . درلو درلو محرومیتلره کرفتار اولیور . بورجه کیریور . کوجلکله یاشیور . بر بالعیویق کلەرك و بیچاره‌نك أوینه آتش ویریور ؛ بوکشمکش آره‌سنده نوطلری‌ده یانیور . کندی سیبریایه سورولور ویا محبسنه کوتورولورکن دها باشقه بردار کوچیور . بیلمیسکز بشریت بوندن نه بیوك ضرر ایتدی ؟

کذلك ، مساوات ، خلقجیلق کبی بعض خام نظریه‌لر آرقه‌سنده کیدن آداملر متراکم بیوك ثروتلری ییقیورلر ، ییقیورلر ، صکره ، باقانلر ویقانلر ، اوثروتك تهیه ایده‌بیله‌جکی ، عوامه تأمین ایده‌یکی انعامدن محروم قالیورلر . ایش بویله کیدرسه موسقوه ، پترسبورغ کبی مدنیت مقرلری قیرغیز دیارینك بوزقیرلرینه دونه‌جك . . .

روس انقلابی عالم ایچون بر درس عبرت وانتباهدر . عوام مدنیت ووصایتدن قورتولور ، بوش قالیرسه دوشونمز ، هیچ برشی یاپماز ، لکن هر شیئی ییقار . مرشدم [لوبون] دییور : « متحیزان یاپار ، اعادی ییقار ... »

خلاصه آجیورم . خواصی حمایه ایتمك لازم . روسیه‌ده بالدینی کبی بتون اجتماعی رشته‌لر قوپار ویا قیریلیرسه فساد حاکم اولور ایدر . فقط للّه‌الحمد ، اون اوچ عصرلق بر تربیهٔ دینیه ،

آلتی عصرلق بر تربیهٔ مدنیه اقالیم شرقیه‌یی بوکی دواهیدن مصون بولوندیریور .

ارباب حل وعقده ، حکومته حرمت و رعایت ، اعاظمه حرمت ، تقرر ایتمش اساسات وافکاره مطاوعت برملت ایچون الزم ، ضروری ورهاکار اثیمدر . بعض اسکی شیلر واردرکه بایهٔ تقدیسی حائزدر . آنلرک محافظه‌سی لازمدر . چونکه ، هنوز ، عوام نا رشیددر . قالابیلن اسکینک ، اکثریا ، بر مزیتی واردرکه قالمشدر . یکینک ایسه تجربه‌سی ، اکثریا ایدلمه‌مشدر .

شو روس انقلابی نه ایی اولدی ! بوندن بزایکی استفاده‌ده بولوندق : اولا ، حدودلرمزده ، قره‌دکزده موجودیتمزی تهدید ایدن وموجودیتنی انهدام واعدامزده آرایان بر هیئت قویه زائل اولدی . صوکره ، بتون دنیا ایله برابر بزه بردرس انتباه ویرلدی : ایی ، فنا ، برحکومت موازنهٔ عالمك نگهبانی ، حامیسیدر . اس حکومتی تقویه ایتمه‌لی ، ضعفه اوغراتمه‌ملی . (آنارشی) ، ممکن ومتصور بلالرك اك بیوکیدر . خلق ، چوجقدر ، ولایت ایسته‌ر . برمملکتده خواص وارکان لازمدر ؛ چونکه بونلرك وجود و حضوری رحمةً للخلائقدر . خلق سه‌ورسه‌ك خواصی قورویه‌لم وقوللایه‌لم .

آرای عامه

مسلك صاحبی بررفیقمز ـ افکارعمومیه ـ مسئله‌سنی اورته‌یه قویور .

توطئه مقامنده دیه‌لم که ـ افکارعمومیه ـ ترکیبی (اوپینیون پوبلیق) مقابلی دکلدر . بواولسه اولسه (پانسه‌ژه‌نه‌رال) ك برترجمه‌سیدر . مصراً ادعا ایدرز ، برنجی مفهوم آنجق ـ آرای عامه ـ ترکیبی ایله قابل افاده‌در .

آرای عامه واری ، یوقمی ؟ منفی جواب ، هیچ برنقطهٔ نظردن طوغری اولهماز . متوقف و وحشی [هوتانتو] لردن طوتیکزده متکامل و مدنی انکلیزلره وارنجه‌یه قدر هر ملت ومعشرده آزچوق عامه‌نك برر آیی وار . اصل مسئله بورأی متجانسمی ، دکلمی ، مهممی ، اهمیتسزمی ، بونك درجه‌سی نه‌در ؟ ایشته ما ، بو شـكلده عرض و اجمال اولونمه‌لیدر . جنتمکان عبدالحمید خانك اوان سلطنتنده ، مطلقیت اداره افکار وافئده‌یی اختناق ایتدیکی وقت بیله آرای عامه موجوددی؛ بونك اك بارز ومتبارز مثالی محترم اتحاد و ترقی جمعیتنك تشکلی وموفقیتیدر . اوت ! دیللرك کوستـکلندیکی ، فکرلرك حجر ایدلدیکی ، مطبوعاتك آنجق ثولولره خطاب ایتدیکی او عهد ظلمانیده بیله ، یالکز سیغاره وقهوه ایچیلن قلم اوطه‌لرنده ، جورنال ترتیب ایدیلن محافل اعالیده ، اك قرا کاق یرلرده ینه افکار اویانیقدی ؛ آرای عامـه واردی ؛ و هرکس . ـ اونوتمیه‌لم ـ کردش ورونشدن متنفردی . آرای عامه بوصرکزده اولسه ایدی حریت دهـا کچ ، دهـا کوچ فتح ایدیلیردی . بو هنگامده آرای عامه یوق دکلدی . واردی ؛ لکن مطلقیتك الندە برسلاح مادی وجسمانی بولونیوردی . فکر ، قوته . ابتدا قارشی کله‌مه‌مکده ایدی . قوتك وسائطی ده آزدکلدی. ...ه‌سی بولدی ، و ، بر دولت و حکومتی تمثیل ایتدیکندن دها قولایلقله کامنه مظهر اولیوردی . لکن ، انجام کار . ـ زوال ـ ملاقاتی احرار ملتی بحق غلیانه کتیردی ، قوهٔ تعبتیه آرتدی : طاق وایوان استبداد چوکدی .

بزده یوکسك دیدیکمز طبقه برشیلر دوشونیور. بو آرای عامه‌نك یالکز بروجهیدر . طبقات خلقده دوشونمیوردکل ، اونلرك مطالعاتی ده آرای عامه‌نك دیکر بر جبهه‌سنی ارائه ایدر . اون سـنه‌دن بری آرای عامه‌یی پك یاقیندن تعقیب ایدیورز . بزده‌کی خلق هیچده بشـقه یرلرده‌کی عوام کبی صافدرون دکلدر .

بریرده – عوامفریبلك – سوزینی کوروورسه ، درآن ، اونك تعلق ایتدیکی ، محکوم ایتدیکی مسئله‌نك عوامفریبانه دکل ، اصل او تعریضك بوعلتله معتل اولدیغنی آ کلیور .

خلقمز – آشاغی طبقه‌لرك امی اولمسندن صرفنظر – مجربدر . لکن نازك و اوصلودر ، اویصالدر . کوچ حدته کلیر . صوکره قادینلرکده آرای عامه‌سی وار . بوده مختلف صفحه‌لردن کچیور . دها صوکره اسکیلر قارشیمزه چیقیور . بونلرده واقعا ، بوکونلرده توان وتاب برآز اکسیك . لکن ، بتون بتون توکنمش می ، یوقسه کندیلرنده بعض مجال خزینه‌لری حالا موجودمی ؟ والله‌اعلم بالصواب . یکی یتشمه‌لرکده افکار وآرای عامه‌سی وار . اعتراف ایتملی‌یزکه کتلات ملت ایچنده الك کوکمز وقرارسز اولانلری بونلردر . اسکی ، اسکی‌یی بیلیر ! یکی ایسه چوق مرشده ، چوق مودایه ، چوق جریانه تابع اولدی ؛ پوصله‌سنی مع‌الاسف شاشیردی . معلومات ومکتسباتی‌ده آزدر . .

ملتمز ، ظن اولندیغندن فضله تجربه وممارسه کورمشدر . هله شو صوك قرن وبطن نه‌لر کوردی ، کچیردی ، نه عقبه‌لردن کچدی ! فکرك ، حسك ، ذوقك هردرلوسنی طاتدی . بوقرن وبطن ، کندیسنجه خصوصی برمنطق ایدندی . خلقمز طبیعتیله فلسفهٔ فوائد (پراغماتیزم) ه سالك وتابعدر . نه [به‌رغسون] ه ملتفتدر ، نه [سپه‌نسه‌ر] ه . نه‌ده مرحوم موسیو [دورقهائم] ه . نظریه‌نك درجه‌سنی ، نظریه‌جیلرك نصل البسه دکیشدیرر کبی فکر اسکیتدیکنی کوریور .

البسه کبی‌می دیورز ؟ توبه . استغفرالله ! حرب طولاییسیله چوقلری درت ، بش سنه‌دن بری یکی قوستوم یوزی کورمدکلری حالده ، ماشاءالله ، یوم جدید . نظریه و مطالعه کوریور وایشیدیورز . ذکا ، بریل دکرمنی کبی جهات‌ستیه‌یه دونیور . هرروز کاره متوجه اولیور . ایشته ، آرای عثمانیه‌یی ، بوقرارسزلق شاشیرتدی .

آرای عامه‌مز رنکارنکدر . بونك ایچنده مسلمان، ترك،
ل ، اسکی، یکی، ملامی، دینسز، خارج عن المرکز، مفرط ،
طکار کبی رنکاره صیقلق تصادف ایدیلیر . فی الواقع ،
ده آزچوق بویله ایسه‌ده، بشقه حوالیده افکارمتوسطه
اله براکثریت تشکیل ایدر. بزده ایسه بوافکارمتوسطه
ز یکی پیدای قوام ورصانت ایدیور. ذاتی تفحصمزه کوره
ی عمومیه‌نك بوقسمی، ابتدا ، صافدرونلقدن پك اوزاقدر.
ه وناکهظهور سائق بوقسمه اوك آیاق اوله‌ماز . ثانیاً ،
ی) برمنطق ایله ، خلق، (من جرب المجرب حلت به الندامه)
ب عربی مثلی اییجه آکلامشدر . ثالثاً ، خلق شعردن
شعور ایستیور . رابعاً حقیقتك ، معضل اولدیغنه دکل،
له ایمانکاردر . خامساً ، (شایان حیرت ، عبرت وتقدیر
له !) آرای عامه بزده تربیه‌یی، اطاعتی، انقیادی ، ادبی
نه شعار اتخاذ ایدنمشدر . بوده برعلامت مدنیتدر .

شته پیش تدقیقمزه برقوجاق پسیقولوژی مسائلی! اکثریتله
له کتابده یری یوقدر . مسائل روحیه‌مز؛ جیوه کبی ،
ن قاچیور، صوکره... دکیشیورده ! هله حرب جهان.
عامه‌یه یکی برقابلیت تحول وتبدل ده ویردی. کوریورزکه
نی بو خلق پسیقولوژیسنی هیچده بنمسه‌میور . اونکله
اشمیورلر، برآز اوزولوب تعمیقاتده بولونمیورلر. اعتراف
م که پسیقولوژی متخصصلرمز آراسنده بونکله یورولان
یوق .

شوکا اطمئنان حاصل اولسون که بر مکتب عرفان ، حالت
یه‌نك تحلیلی و مقتضاسنجه حرکت ایدله‌ی کبی تفحصات
ه‌یی برطرف ایدرسه، وحالت، عالم ارواحده برتشوشی،
وضایی موجب اولور .

صل وظیفهٔ علما ، اصل وظیفهٔ روحشناسان ، طبق، کیمیا
بق متخصصلرینك اصوللری موجبنجه بوتوتلری، خصوصی
راتوارلرده تحلیل وتعمیق ایتدکدن صکره ، اونلری [پیل]

لرله ، [دينامو] لرك ايچنه قويمق ، صوقمق وجواهر متفرقه‌دن خوارق معظمه استحصال ايتمكدر .

علمامزه بوموفقيتي تمني ، ومسئله‌يي اورته‌يه قويان رفيقمزه تشكر ايدرم .

بر انموذج

مطبوعاتده تحف مباحث چيقيور . روشن ضمير بر محرر مملكتمزده - اسمني بيلمديكي حالده - ملاميلكي آرايوب بوليور؟ حتى ، بوني بزم هيئت تحريريه صالونلرمزده بيله كشف ايتمك موفقيتنه نائل اوليور .

برده « يان كالديزم » جمله‌ٔ كريهه و متعفنه‌سي احداث ايدلدي . متنافر كلمه مراقليلرينه مژده ! لكن ، اعتراف ايده‌لم ، ارباب تحريرمز على العجله يازلمش برغزته مقاله‌سي قادروسنده بوكبي بيوك وچاپراشيق مسئله‌لري حل ايتمك ايسته‌دكجه حقيقتدن برقاچ ميل اوزاقلاشه‌جقلردر . هم‌ده بوقبيلدن مسائل برايكي قلم ضربه‌سيله توضيح ايديله‌مز . بساطته پك اوقدر اعتبار ايتمه‌يه‌لم .

باقيكز بز ، اوته‌كينك بريكنك كشف ايتمك ايستديكي انموذجي نصل كوريورز . بو طورفانده انموذج هم نادان ونوبران ، همده واهيلكندن صرفنظر كنديني بكنمشدر . عجبا بو انموذج نصل تورەدي ؟ مساعده ايديكز ، افندم ، ده بوني سزه آكلاته‌يم . دور سابقك صوكلرينه طوغري معارف عموميه پك زياده تضييق ايدلمشدي . استبدادك منهدم اولمسي اوزرينه مملكتمزده كچيجي بر بحران باشلادي . هرشي قاريشدي . عرفان ، بزنى بر كوك برطرفده قالدي . معارفه باقه‌جق وقت يوقدي . مطلقيت اداره‌نك صوك كونلرنده تضييق ، اوندن صوكره لاابالي ، ايشته بر ايكي عامل كنجلكه پك فنا تأثير ايتدي ؛ بيوك فنالق ايتدي .

کندیلك دیورز . لکن رجا ایدرم بو کلمه‌یی اطلاق اوزره تلقی ایتمه‌یکز . خیر ! ذکاسی قوتلی، تربیه‌سی متین، فطرت وجبلتی سالم برچوق ارباب شباب او هنگامه‌ده بیله قابلیتلرینی تمیه ایده‌جك چاره‌لری بولدیلر . کنه یلرینی تحسین ایدرز . تنور و تعالی ایتدیلر .

لکن ذکاجه دوشکون ، تربیه‌جه نامفطور ، فطرت وجبلتجه غیربختیار دیگر قسم ایسه تنوره پك احتیاج کورمه‌دی. ایشی دها قولای تلقی ایتدی . یوروله‌دن ، اوزوله‌دن حیاتده موفق اوله‌جغنی صاندی . اسرینی اونوتدی

بو انموذج سعی و عملك لذتنی طاتمادی . اوروپانك اصول فعالیتنی کورمه‌دی . آکلامه‌دی : مرشددن محروم قالدی .

بو انموذج چالشماز، چالشمقدن صیقیلیر . وصانیرو کندیسنی بونلردن وارسته بیلیر . طاتلی طاتلی اویقو نخبهٔ غایاتیدر . خیالاً سمویه‌سنی یوکسلك کوردیکندن مشاغل عادیه‌یه هیچ تنزل ایتمز . بیلمزکه مراحل بربر قطع ایدیلیر .

بونلری عالم ادبیاتده یاقیندن وپك کوزل کوریورز . حوله مطالعاتی برایکی [دهقادان] شاعردن . برقاچ [پورنوغرافیق] روماندن عبارت اولان انموذجمز کندیسی بیوك برناثر . مشهور برشاعر عد ایدر . اسکیلره التفات ایتمز ، چونکه عربجه وفارسیدن آلنمش ترکجه کلمه‌لرینه پك اوقدر عالمی دکلدر . آهنکدن آکلاماز ، وزن بنانه راغبدر . چونکه عروضی بیلمز . [قوزموپولیتیزم] ، حسنی دکل . جهلنی اوقشار . چونکه ماضئ ملتی هر نصلسه غافلدر . عنعنه‌یه آنجق علم ووقوف ایله ربط مجهود یدیلیر ؛ حالبوکه انموذجك بویله بر علم ووقوفی اولمادیغندن هردرلو جاذبه‌دن محرومدر .

ادبیات وتحریرات ساحه‌لرنده بویله . فقط ، مع التأسف، فعالیت بشریه‌نك سائر شعبه‌لرنده ده بویله‌در. بو «تیپ» قولای بورولیور. آزاجق یورویش یاپنجه دیزلری کسیلیور. مکتب کورمه‌دن معلم ، اوزون سنه‌لر چالشمه‌دن میلیونر، ممارسه پیدا ایتمه‌دن مجرب بر آدام اولمق ایستیور . مؤاخذه و تنقید یکانهٔ مدار لقلقیاتیدر . صوکره بوکا غبطه دکل ، برده طبیعتیله

حسدحسی انضمام ایدیور. موفقیت گوزینه دیکن کبی باطیور. بو، فکر عالمنده بوزوق ، مغشوش، قالب برسوسیالیزمدر . بو طونیلاطولرله اباطیل ، شبهه‌سز ، انموذجلك عدم موفقیتنی موجب اولیور .

کنجلك موقع و وضعیتنی دها زیاده بیلمه‌لیدر . نه پك متواضع اولمه‌لی . نه ده اوقدر بالا پرواز . شونك بر ایکیسی اورته‌سی یوقی ؟ ایشته بزه لزم اولان اودر .

بیلیرم : شو مطالعاتم اوزرینه حدته کله‌جك برطاقم کنجلر، یا بکا کفر ایده‌جکلر ، یاخود برآز دها اعتدالپرور ایسه‌لر، کندیلرینی مدافعه یه باشلایه‌جقلردر. لکن مدافعه قولایدر. دیلك کیکی یوقدر . اگر اویله اولسه ایدی دعوی وکالتی پك کوچ برصنعت اولوردی. بزده اعتراف ایده‌لم که کنجلك کندی لهنده بر قوجاق اسباب مخففه بوله‌بیلیر . لکن بزم وصیتمز: بونلر کندیلرینی مدافعه ایتمکله وقتلرینی هدر ایتمه‌سونلر. مدافعه ، بر حق ایسه‌ده هر حقك استعمالی لازم کلمز . اوکا خرج وصرف ایده‌جك وقتده شباب تنور ایده‌بیلیر .

کنجلکه تکلیفمز : نسل آتی - اون سنه صوکره اوبوز، اوبوز بش یاشنه کله‌جکلر - کندیلرینی بشقه ملتلرك انسال متماثله‌سیله مقایسه ایتسونلر ؛ اونلره یاقلاشسونلر . او آینه‌ده کمالارینی ونقصانلرینی کوره بیلیرلر .

تجربه ، استعدادن مستفید ومستفیض اولمق. کورکو، بونلر پك اوقدر قوف مفهوملر دکلدر . بونلر استحقار ایدیلنجه، آنجق بیوك برقابلیت . بردهاء لازمدرکه انسان معرکهٔ حیاتده موفق اولسون . ایشته ، قابلیت ودهاسی اولیان کندیسنده فضولاً بونلری کوریور ، و ایلری یه آتیلیور . بیلسه‌کز انسانك - اولمه‌یجه - کندیسنه فضله قابلیت و مزیت عطف ایتمه‌سی سجیه‌یی نه‌قدر بوزار ! یازیق‌که بو چوروك عقیده بر چوق کنجمزی تباه ایتمشدر . حالبوکه اواصحاب شباب تواضعی کندیلرینه شعار ایدنسه‌لر ، البته ، ملت برخیلی سرمایهٔ کماله نائل اولور . لکن خود پسندلك ، نوبرانق کندیلرینی راحت براقیور . بو کیدیش هر قارغه‌یه کندیسنی شاهین ظن ایتدیرمکده‌در .

کنجلکمز برآز تبدیل هوایه ، ألقتریق تداویسنه ، خلق ومزاج ساناتوریومنه ، روحاً فضله تغدی‌یه محتاجدر. بوقدر آز ودها کماله کلمه‌مش خام معلومات ، بو قدر صودن سی وفعالیت کافی کلمز . صوکره مسابقه امتحانلرینک باشلانغجنده داری یولده قالیرز .

شماللزده ، جنوبمزده ، غربمزده‌کی اقوام حدلرنی بیله‌رك توفیر مسیاعی ایدنجه ، بز ، اسکی طاس اسکی حمام یرمزده صایمش اولورز .

« مفکوره » حقنده رضا توفیق بکه

عزیزم ، شو « مفکوره » کلمهٔ مصنوعه‌سنی هیچده بکنمیورم ، بو ، سوزم اوکا ، — ایده آل — مقابلی می ؟ ایده آل ، هم اسم ، هم صفت ، معناجه‌ده بر آز قیریق ، لکن شیوع واستعمال ایله تقرراتمش ، لسانمزده حرفی حرفنه (غایهٔ تصور) مقابلی برکلمه‌در . ایده‌آل اول شیدرکه هیچ بر وقت أله کچمز . کچینجه ایده‌آللکندن چیقار . چقنجه دها ایلریلره کیتمه‌لی . ایده‌آل (محض) در . هم وعنقا ایله بر قرابتی حائزدر . « مفکوره » کلمه‌ی ایسه هیچ بو معنالری افاده ایتمز . انشاءالله مودا‌سی کچدکدن صوکره اونه‌تیلور ، اونوتولنجه‌ده راحت ایدرز .

عزیزم ، رضا توفیق بك مفکوره‌یی : [زمان] ایله منتشر ترلشیده بر مقاله‌کزده مؤاخذه ایدیورسکز . برخوردار اولیکز . بر هیئت ملتك تمایلات عمومیه‌سی تحلیل ویا کشف ایدیله‌رك اونك — ایده‌آل — ی بولور ، دیمك بلکه بردرجه‌یه قدر معقول برحرکت اولور . مثلا انکلیزلرك ایده‌آلی تحکمدر . بنی اسرائیلك کی ایسه تنفعدر . لکن ، بر ذاتك طوروب طوردیغی برده ، بعض عندی وقسمی تدقیقات اوزرینه علی الاکثر برده تاریخی بهانه بوله‌رق ملت ایچون — بر فرده الدسه دیکه‌ر کبی — ایده‌آل تهیه اجه سی ، بیلمم اما ، پك طوغری برشی اولمسه کرکدر .

ابتدا تمایلات موجوده‌یه موافق بر ایده‌آل با اول[illegible]

یا اولماز . بو ، موافقسه بیوك پروپاغاندالره (چندان) احتیاج یوقدر . موافق دکلسه . طاش پاتلاسه‌دیکیش طوتدیره‌ماز . روزکار أسه‌ر . مفکوره‌یی صاوورر .

صوکره‌سی وار ... برحکیم ، یاخود برتمایل عرقی،ملی ، عجبا ، ایجابات زمانه عصرلرك جریاننه قارشی کله‌بیلیرمی ؟ .

بو ، دائما اولماز : مفکوره‌نك اوندورلدیکی زمانکی وضعیت مدنیه وعلمیه ، حالت اقتصادیه وصناعیه ، ایجابات سیاسیه وعسکریه الی‌نهایه دوام ایتمز . مفکوره‌یه تام اویدیغمز زمانده بر ایجاد ، بر انقلاب فکری ، بر محاربه ، برمحاربهٔ عمومیه ، بر تحول اقتصادی ، دنیانك بشقه بر طرفنده‌کی برحادثه ، حتی حادثات جویه وطبیعیه ، شرائط حیاتیه‌یی آلت اوست ایدر ، کلیاً دکیشدیرر . اوبك بچون‌ای حکم وشاعر محیم رضا توفیق بك افندی ، بن اده آیستلری برآز (میوب) کوریبورم . اکر طبابتده‌کی اختصاصکز امراض عیونه مصروف اولسه ایدی ، سزدن مختصر ومفید برره‌چه‌ته ایسته‌یه‌جکدم .

برده ، عزیزم ، بعضیلری ، قیاسات منطقیه‌ده خطا ایدیورلر . ظن ایدیورلرکه بر زمانده ، بر محیطده حاصل اولان باشقه برزمانده ، دیکر بر محیطده‌ده حصول بولور . بعض (ازمنهٔ تاریخیه) واردر . اوزمانلرده‌اولان‌سائروقتلرده اولماز . مثلا لسانلرك تشکل ایتدیکی عصرلر واردی . اوندن صوکره لسانلر طوردی ، سریع تحولاته آرتق امکان‌قالمدی ، بطی تحولات باشلادی . طبقی انسانك نشو ونماسی کبی بنی‌آدم طوغدقدن صوکره سرعتله بیور ، مراهق . آرتق اوقدر بیومه‌یه نامزد دکلدر . کوربه‌اکده انسان برخوی اکتساب ایده‌بیلیر . لکن صوکره (خوی اکتساب) ی ممکن اولماز . هرشی قازانیلیر ، لکن صحیه اکتساب ایدلمز .

دین‌ده اویله دکلمی ؟ خاتم‌الانبیا افندمز حضرتلرینك بعثت سنیه‌لرندن صوکره دین کلمه‌دی .

برزمانده تشکل ایدن ملیت ، لسان ، دولت ، عادت عرف ، خلق ، هرزمان تشکل ایتمز . ماضی اولچوسی ایله استقبال توزین ایدیله‌مز . برزمانده اوله‌بیلن دیکرنده ممکن اولمیوب دکلدر .

همده اسکی زمانلرده اولان شیلر ، یکیلرده اوله‌ماز ، اسکی دورلرده حاصل اولان نتائج منحصراً ایده‌آل سایه‌سنده استحصال ایدلمشدی . بیك برعنصر ائتلاف واتفاق ایتمش ، اشرف ساعت کلمش ، مظفریت الده ایدلمشدی . عجبا هر ایده‌آلیستك النه بو بیك بر عنصر اصل کچر ؟

هله خلق طبقه‌سنه بعض فکرلرك تلقینی ایله ایش کورمك‌اك نامناسب بریولدر . مادهٔ اولا بونك عکسی تلقیناته ، انتظار ایدیله‌بیلیر . مادهٔ ثانیه تلقینات ، دائما صناعی اوله‌جقندن ، خصوصیله عصرمزده صناعی شیلر پایدار اوله‌میه‌جقندن موفقیت قطعی دکلدر . مادهٔ ثالثه خلقه تلقینات وقوعبوله‌جقنه ، تحیزاتی برهدفه توجیه ایتمك دها خیرلیدر . چونکه مفکوره‌ی ده اولسه ، خلق ، ینه ، باشبوغلره تابعدر . مادهٔ رابعه ــ قباطاسلاق بر فکری ، بر مفکوره (؟) یی هایدی هضم ایتمه‌یه چالیشه‌لم . لکن برآز انجه بر مفکوره (؟) عجبا ، بتون حمولهٔ عرفانی طوپی طوپی ٣٦٥ کلمه اولان خلقك دماغنه اصل یرلشدیرله‌بیلیر ؟ بیلیرمیسکز که ، بالقجیلر ، قاییقجیلر ، حماللر ، مناولر ، اوشاقلر ، قالدیرمجیلر ، زارزاواتجیلر ، کویلیلر ، چفتجیلر ، کمیجیلر ، دیلنجیلر ، وتجیلر ، آرابه‌جیلر ، موزعلر ، قالدیرمجیلر ، چوبانلر ــ که موجودك یوزده ٩٥ ینی تشکیل ایدر ــ برچوجقدن پك فضله برفکره صاحب دکلدرلر .

برده بونلر ایی ، حقیقی فکرلردن زیاده فنا ، کوتو ، یاکاش مطالعاته ، عوامفریبانه فکرلره دها متمایلدرلر . منفعت آنیه وحالیه‌یی ، منفعت شخصیه‌یی ، دائما ، منفعت آتیه واجتماعیه‌یه ترجیح ایدرلر . اللرینه برآغاج کچرسه اونی درحال کسوب نقده تحویل ایدرلر . اونی کندی خانه‌لرینه نقل ایله ۵ سنه میوه‌سنی آلمق‌ده قابل دکلدر . فرانسز ره‌وولوسیون) ی ، شیمدیکی روس اختلالی بوحقیقتك عدیم‌الرد مثاللریدر . دوقتور (کوستاو لوبون) برادرکز بوحقائقی ــ انقلاب روحیاتی ــنده نه کوزل محاکمه ایدییور !

خلقه مفکوره‌یرینه یه‌جك وایچه‌جك ، برآز نور ، انتظام ، آزاجق حضور . . . ایشته بونلر لازم . بویله مفکوره‌جیلك ایده‌جکمزه خلقك علی العاده سویه‌سنی ترفیعه باقسه‌ق . ظن

ایدرم اما رضا بك افندی . دها ایی برایش کورمش اولورز. خلقدن هر فرد مفکوره اوغورنده فدای نفس ایده‌جك قابلیتده دکلدر . هله بیدیکندن (بر آز) فضله‌سنه مالك اولان ، اوندن ده (بر آز) چوغنی مفکوره‌یه فدا ایدر. خلقك بو پسیقولوژیسنی ایجه بیلمه‌لی وبلله‌ملی .

[بیولوژی] ده حیات مادیه ، حیات فکریه و حسیه‌یه مقدمدر . [بیولوژیق] منطق ، فکری وحسی منطقدن اول کلیر بزم هنوز [بیولوژیق] احتیاجاتمز وار ، کتلات خلق . اول باول ، حیات مادیه‌لرینك سیغورطه ایدلمه‌لرینه منتظردرلر . بوندن أول حوائج حسیه‌یه ، ایده‌آله اهمیت ویرمك ، بر آز شاشی کورمکدر .

ذات سنیه‌کزه وبکا دیه‌جکلر که بعض ملتلر ایده‌آل سایه‌سنده بعث بعدالموته مظهر اولمشلر . عجبا بویله‌می ؟ روسیه حکومتی فرصت سیاسیه‌دن استفاده ایله بزی أزدیکی وقت بالقانلرده‌کی شوپلر بیلیرمیسکز که اودوندن فرقسزدی . بعض انجابات سیاسیه نه ایده‌آل براقیر ، نه‌ده خلق ، نه‌قدر فاضل، نه‌قدر متکامل ملتلری ، ایده‌آللرندن صرفنظر، انجابات سیاسیه وعسکریه . خصمك کثرتی ، قوتی ، تباه اتمشدر . اسپانیا خرستیانلری . غرب اهل صلیبی اورانك مترقی وحقیقةً مدنیت ایده‌آلیستی مسلمانلری یوق ایتدیلر . اکر ، شرق قریبده بر اسپانیول سیاستی تعقیب ایدلسه ایدی . اورته‌ده اقوام تابعه قالمازدی که اونلرك ایده‌آلی ، کونك برنده بعث بعدالموته بر وسیله استحضار ایتسون .

بویله‌می ، عزیزم ، رضا توفیق بك افندی ؟.

ادبیاتمزك حالی

[آله‌کساندر دوما] ، زماننده شایع ولدیغی اوزره . (عناصر کائناتدن بری) ایمش [أمیل زولا] ، عصرینك دەموقراسی تاریخی ـ او تاریخه کچمن تاریخی ـ مرتب بر پلان تحتنده یازمش . ابتداسندن انتهاسنه قدر حیاتی بو یشه خرج و صرف ایلمش . کچن کون ئولن [ژورژ اونه] ده

زمانڭ بورژوازیسنی ابدی صحیفه‌لره نقل ایتمش، بر [رەنان]، منسوب بولوندیغی جمعیتڭ عقیدۀ اصلیه‌سنی؛ یدی بیوك جلدده، ذهنیت عصریه‌یه وکندی تمایلات روحیه وعندیات ظریفه‌سنه توفیقاً اجماله موفق اولمش.

یکیلردن (ثوثه‌لس) فنك، علمك ماوراسنه کچیور، قوای معلومۀ طبیعیه‌دن باشقه قوای طبیعیه‌یی سه‌زییور، بزی زمین ایله، زمان ایله علاقه‌دار اولمیان اقلیملره قدر کوتورییور...

... دها، بویله، ادبیات جیده مثللرندن بحث ایده‌یم‌می؟ بوکا حاجت کوره‌مم.

فقط بزده، مملکتمزده بو استاد انموذجلرینی آرایه‌لم؟ زمان شدتله جریان ایدییور. نهرك سیرنده تصادف ایدیلن بر طالعه‌نك تکرار او شکلده، او هیئتده بردها عینی نقطه‌دن کچمه‌سی مستحیلدر. بونك کبی، وافرادك حیاتی کبی، ملتلرك حیاتیده مرور ایدیور. وزان اولویور.

بونلرك قید وثبتی، بونلرك تصویری، « تجسید » ی لازم. لازم که ابتدا مصدر ومنشأمزی تشخیص ایده‌لم، بیله‌لم وبزدن صوکره کله‌جکلر نره‌دن انشعاب ایتدکارینی بیلسونلر. بوندن بشقه بز کندمزی بیلمه‌لی‌یزکه مملکتمزده؛ اصطفا حاصل اولسون. الڭ قوتلی آلت تکامل ادبیاتدر.

مادام‌که تکاملاتك باشنده متحیزان بولونیور ومادام‌که اونلره حلول ونفوذ آنجق ادبیات واسطه‌سیله اولور. او حالده، ادبیات (لکن بوندن مقصدمی آکلارسکز) مملکتمزده پك اوقدر بوینی بوکوك. جیلیز، فقیرالدم، غداسز. البسه‌سز، ضرورتلر ایچنده قالملیدر.

بزم هیئت اجتماعیه‌مز نه‌در؛ نه ایستیور؛ تمایلاتی نه‌در؛ برقسم خلق. دیکرقسم خلق بیلیورمی؛ ماضی ایله نه علاقه‌مز قالدی؛ الڭ محرم کوشه‌لرده نه دوشونیلیور؛ وضعیت روحیه‌مز نه‌در، قیزلر وقادینلر نه دوشونیورلر ونه دوشونمك ایستیورلرده بوکا موفق اوله‌میورلر؛ کنجلکك وضعیت اجتماعیه وروحیه‌سی نه‌در؛ اختیار، حال حاضری لصل تلقی ایتمکده؛ طبقات اجتماعیه‌نك رأیلرنده‌کی فرق نه‌دن عبارتدر؛ صفو تمزلك، جهلانك

ویا عرفانمزك مراتبه‌سی، بشقه هیأت اجتماعیه ایله بزمکیلرك آره‌سنده‌کی فرق ؟

ایشته . قولایلقله تطویلی ممکن اولان برقاچ سؤال نمونه‌سی.

اوروپایه بو قدر سیاحتلر اولیورده زائرلرمز «أنپره‌سیونیست» طرزنده ولو برایکی قلم ضربه‌سیله اولسون، ایکی جمعیت آره‌سنده‌کی مقایسه نقطه‌لرینی بوله‌میورلر . یاپیلان . مع التأسف ، هپ کلمه اویونجاقلری .

صفحات حیاتمزدن بری قاپانیور . درحال اوته‌کی آچیلور . اکن قاپانان ابدیاً مسدود قالیور. برآز فوطوغرافجیلغه وزه‌دن یوق . صوکره ماضیمزلکه اوغرایه‌جغز و ، استقبالده بزه تعلق ایدن مسائلی حل ایده‌مه‌یه‌جکز .

عبدالحمید ثانی دورینی بیله شیمدیدن اونوتیورز . ظاهری وسیاسی تاریخ بزه اصلا کفایت ایتمز . بوتون عنعنات ماضیه وحالیه‌یی، جمعیتمزك ، روحمزك الك درین وقرانلق نقطه‌لرینی ، مملکتمزك ، الك مجرا کوشه‌لرینی ، عربه ایله گیدرکن بالقدن استکراه ایتدیکمز قوته برلرینی . محلل برگوزله طبقی برحکیم ، برحاکم کبی گورملی برکه مملکتمزك بیانجیسی ، اجنبیسی قالمیه‌لم . ایشته بن بوکا ادبیات دیرم وبوکا ساعی اولان برایکی استادمك حضور اجتهادنده سرفرو ایدرم .

تاریخ ، تاریخ ، تاریخ . . . اما بو شعبهٔ معرفت نه‌قدر مدوردر. (أنکیزیسیون) زماننده مدور معهود بر «أندهتس» واردی . کلیسا ، کندیسنجه مضر گوردیکی محررلری بورایه قید ایدر . . . اوللری جلاد اونلری ، مراسم مخصوصه ایله قاردی. شو ماضیدن تیکسینه‌لم. نه طرزقدیمنده تاریخ. بوکون محیطمزده بررغبته مظهردر نه‌ده طرز نوینده‌کی ا صوك گونلرك الك بیوك شهکارلری ترکجه‌دن ترکجه‌یه ایدلش احمد رفیق بك محبمك بعض ترجمه‌لریدر . مقصدم تعریض دکلدر : بو مونوغرافیلری تقدیر ایدرم . کچنلرده کافتلرله نشر ایدلمش بر قوجامان جلد ، اوزون بر حیات تتبعلك ، اوزون تجربه ومناسبتلرك محصولی بر قاچ مقاله برصباح بنی موقت برماتمه گرفتار ایتدی . . .

بیلانچومزی یاپمق ایچون حساباتمزی قطع ایده‌جك اولورسه‌ق:

ایواه که بو بازیچه‌ده بزلرینه یاندق

مصرع معروفنی برکره دها تکرار ایتمك مجبوریتی حاصل اولور.

ادبیاتك فقدانی بزم باصره‌مزی پاصلیور، سامعه‌مزه یوصونی طوتدیرییور، قوۀ اراده‌مزی اویوشدیرییور، محاکمه‌مزی فلجه اوغراتیور .. ملته برآز آله‌قتریق قوتی افاضه ایده‌بیلمك ایچون آزیجق ادبیات لازم. کوزمزلك کوردیکندن بر آز فضله‌سنی کورملی‌یز. برده بیلمش اولیکزکه هرکوز کورمز. بعض کوزلر رهبره محتاجدرلر. ایشته ادبیات بورهبردر.

کچن کیجه بزم کویده، برذات عالینك رفاقتنده ایدم. بر ادیبمز هیئت اجتماعیه‌مزك برجهتنی، دقیق واعتنا کار فیرچه‌سیله وموفقیتله ترسیم وتصویر ایتمش. واقعا، بو، بیلدیکمز برحالك نقل وحکایه‌سندن بشقه برشی دکلدی. لکن مخاطبم دیدی‌که:

— ذاتاً اصل کرامت ومهارت، اولانی، بیلینی، حقیقتی اولدیغی کبی، فضله‌سز، اکسیکسز تصویرده‌در. انسان بوندن ذوقیاب اولور. یوقسه مخیلك تصویری بکا نه؟ موجودی بیلمه‌لی، کورمه‌لی، آکلامه‌لی‌یزکه بوندن برفائده حاصل اولسون.

کوریپورسکزکه بو مقاله‌می آفاقیات قادروسنك خارجنه چیقارمه‌دم. بالالتزام هیچ بر اسم ذکر ایتمیورم. مقصدم انفسی دکلدر.

بومسئله‌لری قاریشدیرمقدن قورجالامقدن صاقین قورقه‌یه‌لم. برچوق نقصانمز آره‌سنده ادبیات حقیقیه وجیده‌مزده نقصاندر. مؤاخذلرمز - ادیب ومحرر کسوه‌سنه بورونه‌رك - نقصانلرمزی تعداد ایدیورلر. پك اعلا روحی و معنوی، خلقی، مادی اقتصادی، جسمانی. صحی برچوق اکسیکلرمزله برابر ادبی نواقصمزی‌ده تعداد ایده‌جك اولورسه‌ق حقشناسلق ایتمش اولورز. ادبیات حیاتمزك هرصفحه و هر ساحه‌سنی تصویر ایتدیکی کبی برده قلمورا، بر توصیف وتعریف ایتسه فنا اولماز صانیرم. بتون هیئت اجتماعیه‌نك دردی، ایله، ادبیاتده، معتلدر. ادبیات بو جمله‌دن خارج دکلدر. هم مقدار ناکافی، هم‌ده نوعیتده قصور وار.

ادبیاتمزده شویله یارم، یاخود بر دوزینه شهسوار [illegible] بورمکه بزه آز زمانده بزی [illegible]

خصوصیاتمزی ، تصورلریله ، اطوارلریله ، تقدیرلری ایله وقایه
ایتدیرسونلر ده لایق اولان خصوصیاتمزی‌ده ، کذلك
تصورلریله ، تنقیدلریله ، مؤاخذه‌لریله بزدن اوزاقلاشدیرسونلر .
آره‌مزده نه علل خلقیه ، نه امراض اجتماعیه ، نه اسقام روحیه ،
نه آلام فطریه وارکه ، بونلر برشاهداروبه مظهر اولمق ایچون
ادبیات ! ادبیات ! دیه استعانه ایدییورلر .

برآز حیات ، برآز بیولوژی حوایجی ، برآز ادبیات !
ایشته کتلات خلق شو اوچ مطلبدن ایکیسنی عملی و ظاهری ،
اوچنجی‌سنی ده قلبی برلسانله ایستیور .

« یکی حیات »

— تنقید —

دارالفنون معلملرندن پك محترم ضیا کوك آلپ بك ، وقتیله
اوته‌ده بریده نشر ایتدکاری منظومه‌لری « یکی حیات » عنوانیله
بررساله‌یه درج ایتمشلر . بونك برنسخه‌سی معزز رفیقمز « یکی
مجموعه » مدیریتی طرفندن بزه اهدا ایدلدی ؛ سراپا وکمال لذتله
اوقودیغمز بو مجله اشعاری تنقید ایتمه‌یی کندیمزه بر وظیفه بیلیرز .
اوت ، بر وظیفه بیلیرز ؛ چونکه بو شعرلرك ناظمی موقری عالم
فکریامزده مستثنا برموقع طوتدیغندن ، اونك تولید ایتدیکی
جریانلری قارئلرمزه بیلدیرمك عادتا ، برغزته‌جی بورجیدر .
ضیا کوك آلپ بك مملکتمزی اویاندیرمق ، دقتمزه آنك کبی
بر امل پرورده ایلمکده‌در . انما الاعمال بالنیات ، بیورلمش ،
بناءً علیه « قزیل الما » و « یکی حیات » مؤلفنك اجتهاداتنه
حرمت ، ذاتنه رعایت ایدرز . دأب ودیدنه بونی اقتضا ایدر .

ضیا بك دییورکه : « شعور دورنده شعر صوصار ، شعر
دورنده شعور سیرجی قالیر . ایچنده بولندیغمز زمان . غالبا ،
برنجی دوره‌یه عائددر : شاعرلر موزلرندن اوزاق دوشمش ،
وزنله قافیه شعورلو متشاعرلر النه کچمش .... » عجبا ، بوقاعده ،
اطلاق اوزره جاری‌میدر ؟ اسکی یونانستانده عقلای سبعه‌دن
برطاقی متفکر ، برطاقی ده شاعر ایدی . شعرله شعور نه‌دن
امتزاج ایتمه‌سون ؟ بونلر کیجه ایله کوندوز مفهوملری میدرکه

برینك حلوی اوتکینك روالنه منوط اولسون ؟ فرانسه‌ده ، (پاستور) ، (ره‌نان) ، (فوسته‌ل) ، (ته‌ن) ایله برلکده (هه‌ره‌دیا) ، (روستان) ، (فرانس) ، (ریشپه‌ن) هپ برلکده چالیشمشلردی . بونلر متشاعر دکللردی . شعرك شعورسزی طاتسزاولور . شعر برآهنکدرکه ، اونی نه دغدغهٔ صنایع ، نه‌ده غلغلهٔ مادیات امحا ایده‌من . بالعکس بونلر شعر وآهنکه یکی یکی افقلر آچارلر . (کیپلین) برئ الهامی کیندوب تا - أنپه‌ریالیزم - پولتیقه‌سنده بولشدی . مادامکه عالمده حسن واردر ومادامکه آهنك هم برحقیقت ، هم‌ده براحتیاجدر . پك مکرم ضیا بکك تدوین ایتدکلری قاعده‌نك هرحالده شواذی‌ده آیریجه برقاعده تشکیل ایدر .

ناظم کزیده قلم : « بوحالی چوجقلرك حیاتنده‌ده کورورز : درس ساعتلری آره‌سنده اویون فاصله‌لری وار .. عینی‌زمانده ، چوجوق تربیه‌سنده بر طاقم درسلر اویون طرزنده ویریلیر . بونك کبی ، خلق تربیه‌سنده‌ده بعض فکرلرك وزن کسوه‌سنده عرض ایدله‌سی ، فنامی اولور ؟.. » دیور . خایر ، فنا اولماز ، لکن شعر بوندن عبارت دکلدر . بویله تلقی ایدرسه‌ك بروظیفهٔ فکریه واجتماعیه‌یی لایق اولدیغی پایه‌یه چیقارمامش اولورز .

هرحالده (تعلیمی = دیداقتیق) شعرلرده لازمدروضیا کوك آلپ بك بوواد‌ینك افتتاحنه سبب اولدیغی‌ایچون شایان‌تقدیردر .

فقط بومجموعه‌ده‌کی شعر زمینلری ، برآز ، سائرشعرزمینلرینه بکزه‌میور . عادتا برغزته سربندی ، برتفرقه زمینی ، برمناقشهٔ ادبیه وسیاسیه تبدیل جامه ایتمش‌ده برمنظومه اولمش .

بوندن برقاچ سنه اول موسیقی معلمی کاظم بك‌ده بوطرزده برانقلابه توسل ایتمش‌و (اقدام) صاحبی جودت بکك برمکتوبنی بسته‌له‌مشدی .

رساله‌ده مندرج (دین) . (دینله علم) ، (وطن) ، (ملت) ، (اخلاق) ، (وظیفه) ، (وفا) ، (کوی) ، (لسان) ، (قادین) . (نه‌و قادینی) ، (سجیه) ، (مدنیت) ، (دها) ، (قوم) ، (صنعت) ، (اسلام اتحادی) . . . بونلر کوزل وسیلهٔ تغزل اوله‌بیلیر . لکن : (خلیفه ومفتی) . (بودجه برلکی) ، (وقف) ، (دارالفنون) ، (کلیه) ... بونلربنان ویاعروض طرزندن

برنده یازلمش بر شعردن زیاده (طنین) لك بر باش مقاله‌سی اولمایه لایقدر .

بو شعرلرده برآز مباحثه ومناقشه قوقوسی وار . اکر قارئ منظومه‌نك نه وقت یازلدیغنی و اوزمانکی مباحثی بیلمسه شنای مطالعه‌ده ابیاتك معناسنی آ کلامقده کوجلك چکر . مثال : ـ لسان ـ منظومهٔ نفیسه‌سنده‌کی شو بیت :

(غ) لی سوزلر امه‌یز ،
چوجق دکل ، ممه‌یز .

تکرار ایده‌لم : مناقشاتك ، تورکجیلك . تنظیماتجیلق ، عصریلشمك کبی بعض مفهوملرك شعرده‌کی موقعلری غریب کورینیور . برچوق مثال آره‌سندن بر ایکی دانه :

بر دولتك اولماز ایکی خزنه‌سی ، [*]
بری اوقاف ، اوته‌کیسی بیت‌المال ...
مجلسدن هرمشروطیت سنه‌سی ،
ایکی بودجه ایدیله‌من استحصال ...
. . . .
هم وقفك یوق ولایت عامه‌سی
اوقاف آرتق بر نظارت قالماز ؛ ...
. . . .
صانمایکز : خلیفه بر (حکمدار ـ پاپا) در ؛
نه‌ده پاپا کسوه‌سی کینمش بر حکمدار .
بیلمکز که : بو سردار نه بر (دالای لاما) در ؛
نه چار کبی (سن ـ سینود) اوورنده برجبار ؟

اکر مقصد بوفکرلری خلقه هضم ایتدیرلمه‌سی ایسه ، لسان شعر ، بالعکس ، ترسنه برایش کورمش اولور . اوقویان ، بونلرك غرابتی مواجهه‌سنده قالیر ، الدن غایه قاچار . ارتجالاً

---

[*] بومصراعلری اوقودیغمز زمان مقید وزنکین برقافیه‌نك اضاعه ایدلدیکنه قناعت حاصل ایدیورز . کاشکه (خزنه)سی ایله (وزنه) سی تقفیه بیورلمش اولسه ایدی ! هم مراعات نظیر صنعتی غائب ایدلمز . هم‌ده اشعار وقفیه وادیسنده کوزل بر « اغنات قافیهٔ مفیده » صنعتی کوسترلمش اولوردی .

تنقید باشلار . منظوم بر حکمت و کیمیا یازیله‌یه‌جغنی کبی، شعر طرزنده پولتیقه رساله‌سی تنظیم ایتمکده . ظن ایدرم . طوغری اوله‌ماز . لکن بن حریت کامله طرفداری‌یم . آرزو ایدن یازسون بلکه جلادتلی برقلم ، آرای عامه و تمایلات عمومیه‌یه تحکمله یکی بر وادینك انکشافنه مقتدر اوله‌بیلیر . لایخطی دکلز . سنبلزاده مرحوم ، (تحفهٔ وهبی) عنوانیله منظوم ـ لکن وزن عروض اوزره ـ برلغت رساله‌سی یازمش و بواثرجك همان هنوز نیم مخلد آثار صره‌سنه کیرمشدر . بومیانده (شاهدی) یی وسائره‌یی‌ده ذکر ایده‌بیلیرز .

یالکز ضیا بکدن بشقه بر شی رجا ایده‌رز : مادام که تیزاً بوچیغری آچدیلر خلقك آکلامه‌سی ایچون هیچ اولمازسه بعض مفهوملری ، حتی بر طاقم کلمه‌لری شرح ایتسونلر . مثلا دکه قارء :

هروقت بر خدا شاهی حکومت ،
وار قانونی ، مأمورلری ، بودجه‌سی

بیتنده‌کی (خدا شاهی) نك ـ تماوقراسی ـ اولدیغنی آکلاماز . بوکا مبتدیدرکه رجامزك برنده اولدیغنه قانعز .

معمانیه شونی‌ده اونوتمه‌یه‌لم که (ژانر) یکیدر . هریکی بر آز غریب کلیر ؛ چونکه نامأنوسدر . هرحالده ، ضیا کوك آلپ بك . خلقی یوکسلمش تلقی ایدیور . اکر بو مطالعه‌ده اولسه ایدی :

بوتون قبیلر « لاپیسیچ » لك « مونادە» ی
کبی ـ شخصی بر تول ایله اورتولو ـ

دیمزلردی .

بوطرز شعر ترقی ایده‌جکمی : یوقسه توقفه ، یاخود اندراسه محکوم اوله‌جقمی ؟ هایدی بوخصوصده کندمزه کهانته مساغ ویرمه‌یه‌لم . کیم بیلیر ؟ بر قافلهٔ تلامیذ بو وادیده غرلسرای ایدرلر و آره‌دن بر آزده زمان کچرسه . بلکه . بو کون عجیب کوردیکمز بوطرز انشاد یارین خارقه‌لر ایجاد ایدر .

هرحالده ، الیوم ، آهنك اعتباریله پارمق وزنی دوشوکدر . تکامل ایتمش عروض ایله مقایسه‌یه قابلیتکار دکلدر . بوشعرلری کمال آهنك وحلاوتله اوقویه‌میورز . حرکات شدیده ایله حرکات

خفیفه متوازیاً کیتمیور . بوقاریده‌کی مصراع هپ امالەلی هجالردن مرکب. آشاغیکی ایسه اویله دکل. بو بردوشوکلك قولله‌قسیونی تشکیل ایدر . آهنکی بوزار . موسیقی‌یی خیرپالار . ایشته بونك ایچوندرکه‌بوقبیلدن اشعارنفیسه ازبرله‌نمیور . قولای‌اوقونه‌میور وبر طرفه براقیلیور .

ضیا بك ، آهنك خصوصنده ، - قیزیل الما - ده دها زیاده موفق اولمشدی . بوشهراهك یکانه شهسواری فیلسوف دوستم رضا توفیق بکدر .

برده اکثر قطعه‌لر کلیشی کوزل یازلمش . توفیق فکرت مرحوم کبی تورپوجیلك ، تراشیده‌کاراق ایدلەمش . فی‌الواقع بوشعرلر خلق کتله‌لرینه خطاب ایدیورسه‌ده بعض نواقص کوزه چوق چارپیور . ازجمله ؛ طلعت پاشا قصیده‌سنك صولك قطعه‌سی معنا اعتباریله نه‌قدر زنکین ایسه کلمهٔ نقطهٔ نظرندن او قدر دوشوکدر . قافیه‌لر اولمامشدر . اکر بوکبی نقاط وخصوصاته برآز فضله اهمیت ویرلسه ایدی ، هرحالده ، بووادیٔ تجربه‌ده برخطوه دها آتیلمش اوله‌جقدی . فقط اونوته‌یه‌لم که هنوز تجربه‌نك دورهٔ ابتدائیه‌سنده بولونیورز . یازیجی‌زاده مرحومك « محمدیه » سی‌ایله توفیق فکرت مغفورك « رباب شکسته » سنی مقایسه ایدیکز . ابتدائیلکدن کماله طوغری نصل کیدلدیکی کوریلور . فقط برسؤال ، بوراده ، وارد خاطر اولور : - عجبا هرچیغیر پایدار اولورمی؟ بوکا جواب ویرمك معاصرلرك حقوقی وحدودی داخلنده دکلدر .

هرحالده « یکی‌حیات » ك انتشارندن طولایی شاعری‌تبریك ایدرز : بو اسلوب ، بوطرز دیکرلرینه مرجح ایسه پایدار اولور ، برقرار اولور ؛ دکلسه ، زوالیله دیکر اسلوب ، دیکر طرز تقویت بولور . علی کلی التقدیرین کارده‌یز .

مفکوره‌لر مملکتنده

اعترافات ایله سوزمه باشلایه‌یم : — اوکلندن صوکره ایدی ، [کیه‌و] ك موقت استاسیوندن لوقس‌قطارینه بیندم . دودوك چالدی . های وهو آره‌سنده ترەن قالقدی . شیمدیکی

اوقرينانك مقرى، اوكنيش، پارسوارى بولوارلرى، پارقلرى، ياالديزلى قبه‌لرى، باجالرى، دارالصناعه‌لرى، قوبو قرمزى دار الفنون سرايى ايله كوزمك اوكندن سوزوليوردى ... يه‌نك واغوننده ارباب دانشدن يولجيلر مكمل و مصور موسقوفجه غزته‌لرى، مجموعه‌لرى، كتابلرى اوقويورلر. ...و...لو، كبار قادينلر. كمال شطارتله مباحثه ايديورلردى. تسبيحمى آغير آغير چكه‌رك، بن ده، بو جماعت اغيار آره‌سنده، شويله‌جه، خطادن خطايه دوچار اوليور ودوشونيوردم:

— بو مملكت أكينه بوينه ايلريلمش. شيمدى‌يه قدر كوردكلرم بر مدنيت عاليه‌يه دلالت ايدر. بوملت أوروپا عرفانى، أوروپا مدنيتنى مص و هضم ايتمش. بر كره قولپنى بولدقدن صوكره، آرتق، ملت، شهراه تكاملده ايلريلر ...

بو سريع مطالعه ومحاكمه‌مى تأييد ايده‌جك بعض اسباب ده واردى. برقاچ كون اول، شيشليده، قوناقلرنده، برذاته ده ملاقى اولشدم. مشاراليه روسيه‌دن دونيوردى. اداى نازكانه‌سيله، اوذات عالى:

— روسيه‌يى كوردم. بز بورادن بو مملكتى خيلى كرى صانيوردق. مكر پك مترقى ايمش. كورمه‌دن مطالعه بيان ايتملرى ياكاشدر ...

خطابى ايله مشرف اولديغم ذات فخيم‌ده، بن ده مع التأسف بالكز ظواهرى كورمشدر. داءما واغون پنجره‌سندن وياترامواى پنجره‌سندن، واپور قماره‌سندن دها فضله‌سى كوريله‌بيليرمى؟

كچن كون أليمه، برقاچ آى اول فرانسه‌ده باصلمش روسيه‌يه متدائر بر كتاب كچدى. اتفاقدن. وزون سنه‌لر مناسبت وحتى تماسدن صرفنظر فرانسزلرك روسلرى هيچ ده آكلامدقلرى وبوندن طولايى بو بازيچه‌ده فنا حالده ياندقلرى مندرجدى. رسمى زيارتلر، ضيافتلر، رەقلاملر، اوسته‌اقلر فرانسزلرك الك متفكر والك دانشمندلرينى بيله آلداتمشدى.

ديه‌بيليرم كه [تالستوى]، [توركه‌نى‌ئه‌و]. [دوستويه‌وسكى] [غوركى] بيله آلداتمشلردى ...

خلق بيلن، اعاظمى بيلميور. عمله‌يى تدقيق ايدن كاي...

اوقونیور . پترسبورغك قیشلاق سرایندە رقص ایدرکن باشی دوش ، سیبریا جودیەلرینی عقلنە کتیریور .

عوام طائفەسنك مدار قوام وانتظامی اولمق اوزرە روس ایلندە ، یالدیزلی ، کوزل سسلی ، دوزکونلی ، آلاقلی ، سوزمەلی ، قوقولی ، ظریف نوالەتلی بر مذهب واردی . فکرلر اوپوشمق اویومقدن خوشلانیوردی . ظواهر ، مزیقالره کافی ایدی ، اویقو ، آویانیقلغه مرجحدی . سر خوشلق آییقلقدن یکدی .

فقط اویقودن باشلایانلر بو حالی نفسلرینه یدیرەمیورلردی . مأیوس ، روحاً (هچپرور — نی هی لیست) روس کنجی مادی ، ومعنوی هر نوع اچکیلره باش ووردی . سیبریا منفالرندە ، پاریسدە ، جنورەدە ، آوستریادە بر آلاتی میخانەلرندە الیاف دماغیه توتسولەتمەیه باشلاینجە مفکورەلر باش کوستردی . سانسور وپولیس برطرفدن روسیەیی تضییق ایدەطورسون ، (غالیچیا) طریقیله ، بو مملکتە طونیلاتولرله مفکورە ادبیاتی کیریوردی . طاوولك سی اوزاقدن خوش کلیرمش . کلیسانك تنظیم ایتدیکی حیات ، اوتور یازار طبقاتدە ، ناکافی کلدی . بنیەیی تقویە ایچون پك جزئی مقداردە قوللانیلان (ستریقنین) — ایله بودوز کویلکاری تف ایدرلر — اهشتە ، بونلر . انسانی ملتە (ستریقنین) زرق ایتدیلر . اکن نەمقداردە ؟ مقداری صورمەیك روس روحنە بر (ستریقنین) موصلنی آچیلدی . چار بزم بوکا قارشی آنجق شدتله کلمینە بیلیر ظن ایتدی . اکر، بیوك — بریتانیانك ، اوممزوج تاریخ ملیەسندە تاپدیغی بی ، روسیەدە الماح وتدریج دستورلرینه رعایتلە رسمی استحالەلرە امکان ویرمش اولسە ایدی ، بوکون بو مملکتك هر کوشەسنە ، بویلە قونداق قونمش اولمازدی .

بر انسان ، بر ، بش ، اون قدح راقی ایچەبیلیر . لکن برلیترا (عرق) ی دەوررسە نە اولور بیلیرمیسکز ؟ اکر بنیەسی متحمل دکاسە یوارلانیر . وجودندە بر مقدار قوت وارسە معدە وامعا تا آغزینە قدر کلیر ... ایشتە ، روحلردە ، طبقی ، بونك کبیدر . روسیە کندیسنە زرق ایدیلن فکرلری هضم ایدەمدی ، غثیان ایتدی . مزاج بوزولدی روح .

مفکوره‌لر ئولدی . او اسکی آتش ربانلر : - وای مفکوره بومی ایمش ! - دیه ماضی‌یه لعنت خوان اولیورلر. روسیه‌نك معبودلری وفات ایتدی. چاریزم رذیل اولدی. (بالشیویق) لر چار اوله‌مدیلر. بحرانات. اعصابی بوزدی . روسیه قودوردی. مجنن ایتدی . اوکنه کانی ، هنوز منطق تشکل ایتمه‌مش بر چوجق کبی ، قیروب دوکیور. چوق ظلم کورمش، حیاتنده پك زیاده مصیبته اوغراتلمش بر (له‌نین) ، مفکوره قوتیله ، تاریخك الك معظم تخریبکاری اولدی . اکر چاریزم (له‌نین)اك اعصابنی خلال ایده‌جك درجه‌ده اوکا ظلم ایتمسه ایدی، الیوم، بو طرزهٔ جنکیز پسندانه‌یه شاهد اولمازدق .

روسیه‌ده ، هرنه شکلده اولورسه اولسون (امید)دنیلن معبود اورته‌دن قالقدی .

خلقك التجا کاهی ، پناهی قالمدی . قره کوز پرده‌سی یتیلدی: آرقه‌سنده نه‌لر اولدیغنی اومطمئن ومعتقد خلق بربر کوردی. روس، برافندیدن بجدی، لکن دیکرینی بوله‌مادی. مذهب، آز چوق ، روسك وجدانده بر موازنت حاصل ایدییوردی . لکن حکومت مذهبك تکاملنه مانع اولدی . بونك ایچوندرکه ، قولاغی دلیك طبقه‌لر ، مذهبه خصومت ایتدیلر . لکن سوسیالیزم ، اونك تأمین ایتدیکی حضوری بخش ایده‌جك کبی برنظریه دکلدی . سوسیالیزم ، آخرتسز برمذهبدر . آخرتسز مذهب ایسه قوم اوزرینه قوروملش سرایه بکزر .

بو آنارشی نه‌یه منتهی اوله‌جق ؟ چارخورتلایه‌جقمی ؟ممکن! ایکی روسیه برلشه‌بیلیرمی؟ ممکن برصاحب ظهور، برصاحب خروج ، اسمی (ویچ) ویا (اوف) له نهایت بولور بر [ناپوله‌ئون] انقلابك صوکنده ، فرانسز اختلالنك ختامنده اولدیغی کبی، روسیه‌لریده بایراغی آلتنده طوپلایه‌بیلیرمی ؟ ممکن ! یوقسه، بتون روسیه‌لر سابق لهستان جمهوریت‌ملوکانه‌سنك اوغرادیغنه کرفتار اوله‌بیلیرمی ؟ ممکن! خسوف وکسوفك حسابی قدر قولای اولمایان استقبالك کشف وتخمینی بزلرك بد اقتدارمزده دکلدر . لکن ، شو (ممکن !) سلسله‌سنه برده

دوقتور (کوستاو لوبون) ك بر وجیزه‌سنی ضم و علاوه ایده‌لم : « ملتلر ، معبودلرینك وفاتندن صوکره نادراً یاشارلر »

خلقه طوغرو ! ...

بر مطالعه . بر ماصال نمونه‌سی

خلقه طوغرو ، خلقه طوغرو ! ... دیورز ؛ و بر جریان اویاندیرمق ایسته‌یورز . حتی بر آره‌لق ، ظن ایدرم ، بو اسمله برده مجموعه احداث ایدلمش ایدی . لکن . بو مجموعه‌ده ، سالفلری وخلفلری کبی ، شهاب آسا . بر کوروندی ، صوکره . سوندی .

صورارم : خلق ایچون نه یاپیلدی ؟ بو حرکتك ، بو جریانك بیلانچوسنی برکوره‌لم . بوقدر زماندر خلق کلمه‌سنی آغزمزده طولاشدیریورز . خلق فکرمجه ، ایکی درلو یوکسه‌لیر : اول باول : معارف ابتدائیه‌نك انتشاری ایله . اکر بزده معارف اولیه برآز دها منتشر اولسه ایدی بتون ترك قارئلرینك عددی قرق بیك کبی ضعیف بریکون ارائه ایتمزدی . بو خصوصده الك بیوك خدمت وکلفت معارف نظارتنه ترتب ایدیور . ارباب قلم نه یاپسه کار ایتمز .

خلق . اوقومه‌نك ، یازمه‌نك ، صایمانك ، کورمه‌نك . آ کلامه‌نك باشلانغیجنی . اولیا نی بیامه‌لی‌که محررلرك یازدقلرینی اوقویه‌بیلسین ! ایسته‌دیکی قدر آچیق ، ساده ، عامیانه ، ترکیبسز عباره‌لرله یازلمش اولسون . بر انسان آلمانجه ویا فرانسزجه بیلمه‌زسه ، نصل ، بولسانلرده محرر خلق ادبیاتنی آ کلار ؟ کویلیده ، خلقده ، اوکجه‌دن ألفبه‌سنی اوکرنه‌لی ، خشونت ابتدائیه‌سنی صیرتندن آته‌لی‌که محرر بك افندینك مطالعات صائبه‌سنی هجه‌له‌یه‌بیلسون . اوقومه‌نك تعمیمندن اول خلق ادبیاتی اعمالنه چالیشیرسه‌ق آرابه‌یی اوکوزلرك اوکنه قویمش اولورز . خایر ! اولا معارف ابتدائیه ، صوکره ، یاخود اونکله همان برلکده خلق ادبیاتی !

فقط بو خلق ادبیاتی - ادبیات جاریه‌مزه ، عصرلردن بری اهمالیچون فعالیت ملیه‌مزی صرف ایتدیکمز کوزل ، آهنکدار

لسانمزه خلل كتيرمه‌سون . نركسى اسلوبنكده برخصوصيتى، كنديسنه كوره بر فضيلتى ، فياض بر كرامتى وار . هانكى فرانسز - بو . ونه - يى تهزيل ايدر ؟

برطاقمزك تحصيلى يوفقه ومعلوماتى يوف يورك كبى . كلمه‌لرى اولسون بيلميورز . اونك ايچوندركه بزم اوكمزه برآز مصنع وتراشيده ، آهنك شرقه موافق بريازى قونجه نركسى ، وسى ، شفيق كلمه‌لرى تكرار ايديليور .

بك افندى ! سن خمسه‌يى ، سيرى ، شفيقنامه‌يى اوقوسه‌ك آكلارميسك ؟ طبيب ادبياتى دوقتور اوليان آكلايه‌ميه‌جغى كبى ، بوظريف و لطيف ادبياتده ظرافت و لطافتى نقصان اولانلردرك ايده‌مزلر . ايده‌مدكلرندندركه اوكاخصومت باغلارلر .

انسان بيلمديكنك دشمنى ايمش ديه برعرب كلام كبارى وار . خلق ادبياتندن ده كيدر اولانلر باقه‌لم آشاغى‌يه نقل ايتديكمز كوزل ماصال كبى برنمونه وجوده كتيرديلرمى ؟ بوحكايه‌نك اسمى :

فنالق نره‌دن كليور ؟

در . محررى‌ده مرحوم (تالستوى) ك تا كنديسيدر .

« بر وارمش ، بر يوقمش ، بردرويش ، اول زمانده ، يبانى حيوانلردن قورقمه‌دن ، اورمانده ياشارمش . درويش ايله يبانى حيوانلر بربرلريله قونوشورلر وآكلاشيرلرمش .

كونك برنده ، درويش ، برآغاجك آلتنه اوزانمشدى . اوراده . كيجه‌يى كچيرمك ايچون ، برقارغه ، بر كوكرجين ، بركه‌يك ، برده يلان طوپلانمشلردى . بو حيوانلر دنياده فنالغك نره‌دن كلديكنى آكلامق ايچون محبت ايديورلردى .

قارغه دیدى : - فنالق آجلقدن كليور . آجيقديغك وقت كوزلجه يه‌جككى يرسه‌ك بردالك اوستنه قونارسك ؛ اوتمه‌يه باشلارسك . وزمان هرشى سنك يوزيكه كوله‌ر . هرشى ابى ، شن كورنور . لكن ، عايدى باقه‌لم ايكى كون اوروج طوت . اووقت دنيايه باقق يله ايسته‌مه‌يه‌جكسك . خويسز لاشاجقسك . بريرده طوره‌يه‌جقسك . هيچ بردقيقه راحت ايده‌ميه‌جك‌سك . هله او آره‌لق برلقمه آت كوروره‌سه‌ك .... دها بتر اولور . همان ، دوشونمه‌دن ، اونك اوستنه آتيليرسك

سکا صوپا ایله هجوم ایتسه‌لر ، اوزریکه طاش یاغدیرسه‌لر ، کوپکلر ، قوردلر سکا صالدیرسه ، سن أتکی براقمازسڭ . هر فنالق آجلقدن کلیر .

کوکرجین دیدی : — بکا کلنجه : فنالق آجلقدن کلیور . بتون فنالق عشقدن کلیر . اکر بز آیری آیری یاشاسه‌یدق ! در من بوقدر چوق اولمازدی . یاخود ـ بشقه درلو سویلیه‌یم ـ صیقینتی‌یی یالکز کندمز چکه‌جکدك . حالبوکه ، شیمدی چفتر چفتر یاشیورز ، سن ، أشی‌کی‌ده سه‌وه‌رسڭ ، دکلمی ؟ سنڭ راحتڭ قالقار . هپ اونی دوشونه‌رسڭ . عجبا ، او ، یملك بیدیمی ؟ ایچه ایصندیمی ؟ او سندن آزیجق اوزاقلاشنجه ، کندیکی غائب اولمش صانیرسڭ . ظن ایدرسڭ که سنڭ أشی‌کی قاپدیلر . یاخود که انسانلر اونی آولادیلر . کیدوب اونی آرارسڭ . اذیته اوغرارسڭ . بولده کتیرکن یا بری سنی آولار . یاخود قاپانه طوتولورسڭ . اکر أشیڭ غائب اولمسه ، آرتق یملك یمزسڭ ، صوایچمزسڭ . هپ اونی آرار ، آغلار طورورسڭ . بزم آره‌مزده‌ك برچوغی محبت یوزندن ئولیور . بتون فنالق ، آجلقدن دکل ، سودادن کلیور .

یلان دیدی : — یوق ! فنالق نه آجلقدن کلیور ، نه‌ده سودادن . او ، فنا یورکلیلکدن کلیور . اکر بز راحتجه یاشاسه‌یدق کورولتو‌یی آرامسه‌یدق هرشی یولنده کیده‌جکدی . فقط برایش سنڭ ایسته‌دیکڭ کبی کورولمه‌ینجه سن کوپوره‌یورسڭ . هرشی سکا طوقونور . بریسڭ اوستنه آتیلوب حدتکی یه‌نمك ایسته‌رسڭ ، او زمان چلدیررسڭ : خویسه‌لاشیرسڭ ، وراست کله‌نی صوقمق ایسترسڭ . اوزمان کیمسه‌یه مرحمت ایتمزسڭ . أیکه کچسه باباکی‌ده ، آناکی‌ده صوقارسڭ . قابل اولسه کندیکی‌ده ییرسڭ . سنڭ حدتڭ سنی ئولدورور . هرفنالق ، فنا یورکلیلکدن کلیر .

کیکلك دیدی : — خایر ! نه فنا یورکلیلکدن ، نه سودادن ، نه آجلقدن کلیر ، او ، اصل قورقودن کلیر . اکر قورقو اولمسه ایدی هرشی یرنده اوله‌جقدی . قوشیده بزم باجاقلرمز خفیفدر . ایشته اونڭ ایچوندر که چویکز . کوچوك بر حیوانه قارشی کندمزی قولایجه مدافعه ایدرز . قارشیمزه بربیوکی چیقارسه

قاچارز . لکن قورقو ا دیرسه‌ك بو اولماز. اوزمانده بر آغاج قوپسه، بر یاپراق قیپردانسه همان قورقار، اورکه‌ر، تیتررسك. قلبك ووروغه باشلار . صانیرسك‌که یوره‌کك کوکسکدن چیقه‌جق ، فیرلایه‌جق . ایشته اوزمان یانندن چیقمش بر اوقی اوچارسك . زمان اولور ، بر طاوشان کچر ، بر قوش قاناتلرینی چیرپار . تپه‌دن برشی دوشه‌ر. صانیرسك‌که وحشی حیوانلر سنی قوغالیور. تهلکه سنی بکلیور ، بعضاً بر کوپکدن قورتوله‌یم دیرکن قارشیکه بر آوجی چیقار . کاه ، اورقودن قاچارسك ، قاچارسك ، لکن نره‌یه کیده‌جککی بیلمزسك . بر طاقلاق آتارسك ، اولورسك . بر کوزله اویورسك . صانیرسك‌که تهلکه هر وقت حاضردر . راحت یوق . صلاح یوق . هرفنالق قورقودن کلیر .

بونك اوزرینه درویش دیدی : — بزم فلاکتلرمز نه آچلقدن ، نه سودادن ، نه فنا یورکلیلکدن کلیور : بزم طبیعتمزدن کلیور ؛ آچلقی‌ده ، سودایی‌ده ، فنا یوره‌کی‌ده ، قورقویی‌ده طوغوران هپ اودر . »

« طوله‌رانس »

یورکجه‌نك تمامیتی طرفدارلری سرلوحه‌مه هجوم ایتمه‌سونلر. کلمه‌نك مقابل ترکیسنی بوله‌مدم . ش . سامی بك مرحوم (مساعده . مسامحه . تجویز ، تحمل) ، و ـ طوله‌رانس ره‌لیژیوزـه‌ده (سربستی مذهب وآیین قاعده‌سی) دیه‌رسه‌ده بوقدر سودن بر ترجمه نه سزی تطمین ایده‌بیلیر، نه‌ده بنی .

[لیتره] یه کوره ـ طوله‌رانس ـ : « منعی قابل اولمایان ویاخود منعی آرزوایدلمه‌ینك خاطره رعایةً خوش کوروله‌سی ؛ دین ومذهب خصوصنده ، اساس عقیده‌یه تعلق اولمایان خصوصاتده مجتهدلرك یکدیکرینك فکرلرینی خوش کورمه‌لری ؛ فلسفه‌ده ، خصوصات مذهبیه‌ده بزم کبی دوشونمه‌ینلرك دوچار ظلم اولمامالری اساسنك قبولی ؛ کندی فکرلرینه مغایر افکاره صبر ایله تحمل ایدلملرك حالی . »

بزاساساً دموقراسیدن بعقه برحالت اجتماعیه بیلمدیکمزدن

کرك ترکجه‌مزده ، کرك عربجه‌مزده وسائر مسلمان لسانلرنده دەموقراسی مقابلی اولمدیغی کبی ، شریعت محمدیه (لا اکراه فی الدین) دستورینی تدوین ایتدکله - طوله‌رانس - دن بشقه بر حالت فکریه طانیمامشدر : بناءً علیه معکوسی متصور اولمدیغندن کلمه‌نك ده مقابلی یوقدر .

او ماهیلر که دریا ایچره‌در دریایی بیلمزلر

ظن ایدرم که بالقلرك دیلنده صویك مقابلی یوقدر .

اسکی دورلرده ، جمعیت اسلامیه صفوت اصلیه‌سنی محافظه ایدرکن ، فکر سربستدی . بغداد وقرطبه ، شام و کوفه مجالس عرفاننده هررأی دریان ایدیله‌بیلیردی . بونلری منع ایتمك ، بشقه درلو دوشونه‌نلری ، بشقه اجتهادده اولانلری تضییع ایتمك ، اونلرك حریت کلامنه مانع اولمق عقله کلمزدی .

عمجه‌م مرحوم سری پاشانك (آراء الملل) آدلی بر کتابچه‌سی وار . اوراده صراحةً کوریلیور : اهل اسلام هردرلو فکری تجربه ایتمش . اك غریب ، حتی اك صاچمه فکرلر درمیان ایدلمشده کیمسه بونلرك سرد ایدلمسنه مانع اولمامش .

حیدری زاده ابراهیم افندی‌ده فرق مختلفۀ اسلامیه‌یه عائد بر اثر تدوین ایتمك اوزره‌در .

فقط جمعیت اسلامیه صفوت اصلیه‌سنی غائب ایدوب ارباب مطلقیت اقوامی بیلدکاری کبی سوء اداره‌یه باشلانجه - طوله‌رانس - ده یاواش یاواش مندرس اولمشدر .

صوك عباسیلر ، ملوك طوائف‌لری زمانی ایله ، برده [المأمون] ك عهد خلافتی مقایسه ایدیکز : زمان ایلریلمش ، فکر کریله‌مش . اوت ، ترقیات دائما ایلرییه دکل ، بعضاً ده کریدەدر . بعض خصوصاتده یکرمنجی عصر ، اون بشنجی عصردن دها آشاغی بر مرتبه‌ده‌در . صره‌سی کلنجه بو جهتی تفصیل ایده‌بیلیرز .

آره‌دن عصرلر ، بطنلر کچمش . مطلقیت خویلره انتقال ایتمش . کندی فکرمزدن ، اجتهادمزدن بشقه‌سی بزه فنا کلمه‌یه باشلامشدر . بزم فکرمزی محبوس ایدن ، دهای ملتمزك عدم انکشافنه سبب اولان ایشته بودر . بز ، فکر ، بزم

فکرمزدر ! — دیور واصرار ایدیورز . نفس‌الامرده فکر ، منحصراً بزم فکرمز دکلدر . بشقه‌سنك فکری ده اوله‌بیلیر . موسیو (وولته‌ر) حقلی، بتون دنیا حقسز ایمش، صوکره... بلکه بزم) فکرمز (بزه) مضر ، دیکر برفکر (بزه) فائده‌لیدر.

هرفکرك مقابلی، ضدی ، نقیضی ، معکوسی ، متوازیسی ، أشی وار . هرمسلك تجربه ایدلمشدر. کمرك خصوصاتنده حمایه مسلکنك یانی باشنده سربستی اصولی کوریورز . بونلردن هیچ برینی حق‌الیقین رد ایدیله‌بیلیر ، نه ده اوته‌کی . هرعلمده ، هرشعبهٔ معرفتده بویله‌در .

ایشته بزم نواقصمزدن بری ده کندی فکرمزه اولانجه کرامق عطف ایدوب بشقه فکرلره التفاتکار، حتی مساحه‌کار اولمامقلغمزدر. بزم رأی ومطالعه‌مزه مغایر برفکر قارشیسنده بولونورسه‌ق ایلك یاپدیغمز شیء اونی محو ایتمه‌یه ساعی اولمقدر. فکر خصوصنده حمول دکلز . فقط ، کندی کندمزه صورمیورز : — عجبا رأی حودمز طوغریمیدر ونیچون طوغریدر؟ بشقه‌سنك فکری نیچون ونه‌دن طوغری دکلدر؟ ارث وجدانیت بزی بو محاکمه‌دن منع ایدیور . ایشته [ژون ترك] مسلك تربیه‌سی بو ایزلرك اورته‌دن قالقمه‌سی غایه‌سنی استهداف ایتملیدرکه مملکت حریت فکریه‌نك لذتی طاتسون .

مستملکاتنده حریت فکریه‌نك خیلی معارضی اولان انکلتره، مملکتی داخلنده ، عنعنهٔ قدیمه موجبنجه ، — طوله‌ران — در. [هایدپارق] ده ، طاوانسز ودیوارسز قونفه‌رانس صالونلرنده، هرکس دیله‌دیکی وعظی ایدر . کیمسه طوقونماز .

بونك تجربه‌سی اسکی زمانده‌ده ، یکی دورلرده‌ده ایدلمش، فکرلری حبس ایتمه‌دن ایسه اطلاق ایتمکده دها بیوك کاروار. برده — نه تجربه ایله ثابتدر — فکر حبس ایدلمه‌یه کلمیور . طاشیور . فکر ایله بخار مترادف مفهوملردر. برامنیت موصلغی لازمدر .

أصل حکمت و مصلحت فکرلری اداره ایتملی ، اونلره تدریجی برامکان انکشاف تأمین ایلمکدر .

البته فکرلر طاشغین و جوشقون بر صورتده افاده‌سی ده مضردر. آبورجوبورفکرلر، افراطکارانه مطالعه‌لر، علی‌العجائب

رأيدر. پارلاق، لكن ضلالتكار اجهادلر. ياخود اغراض درميان ايدلمش نقطهٔ نظرلر اولوركه بونلردن كار دكل. بيوك ضرر كليره. ٨٩ فرانسه‌سنده وينی روسيه‌ده متفسخ فكرلرك تعميمندن نه كبی ضررلر تحدث ايتديكنی كوردك. اورالره كيتميورز. نه بهيميته منجر اوله‌جق حريت، نه ده انسانه انسانلغنی اونوتديره‌جق اعتساف. تدريج وايكيسی اورته‌سی. شو دقيقه‌يی آكلاملی‌يز وذهنيت عامه‌مز مدنی ومترقی مملكتلر ذهنيتندن آشاغی واوندن باشقه درلو اولماملیدر. يكرمنجی عصرده اسكی واتيقان بيله تبديل مشوار ايتمشدر. «لا اكراه فی الدين»، بزم دستورمز ايدی واولمه‌ليدر.

